

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 35.

Tisdagen den 9 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, angående anslag för anskaffande av röstsedlar och kuvert m. m. att användas vid folkomröstning angående rusdrycksförbud;

nr 259, med förslag till förordning angående åtgärder till skydd mot så kallad valutadumping; och

nr 260, angående upptagande i riksstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 samt tilläggsstaten för år 1922 av en inkomsttitel »Valuta- och importavgifter», m. m.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 54 och 65 föreslagna voteringspropositioner rörande två frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner, nämligen

Gemensamma omröstningar.

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 54).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må
a) besluta, att den utav professorn C. Wiman nu innehavda personliga professuren i paleontologi skall förvandlas till en ordinarie professur i paleontologi och historisk geologi, samt att i samband där-

Gemensamma omröstningar. med den nuvarande ordinarie professuren i mineralogi och geologi vid Uppsala universitet skall benämnas professur i geologi med petrografi och mineralogi,
(Forts.)

b) med uteslutande från allmänna indragningsstaten av vad där finnes uppfört beträffande avlöning åt Wiman, i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala under avdelningen A) Avlöningar m. m., a) Professorer m. fl., filosofiska fakulteten, matematisk-naturvetenskapliga sektionen uppföra en professor i paleontologi och historisk geologi med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna,

c) för ändamålet höja det ordinarie bestämda anslaget till Uppsala universitet, nu för år 1,054,347 kronor, med 7,500 kronor för år, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren avslagit Kungl. Maj:ts framställning angående förändring av professor C. Wimans personliga professur till en ordinarie professur i paleontologi och historisk geologi.»

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jämväl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknings, och befanns att omröstningen utfallit med 102 Ja och 109 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankomsten och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . 100 Ja och 41 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller . . . . . 102 Ja och 109 Nej,
sammanräkningen visade . . . . . 202 Ja och 150 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 65).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

1) godkänna följande lydelse av §§ 2 och 3 i förslaget till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, med undantag dock i vad angår dels de under jord-

bruksdepartementet hörande befattningshavare, dels ock befattningshavare vid flottans pensionskassa och statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.:

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

§ 2.

Dyrtidstillägget — — — fastställles.

Grundtalet bestämmes sålunda, att sedan, med ledning av genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar rörande den efter ingången av augusti månad 1914 inträdda ökningen i levnadskostnader, av Kungl. Maj:t fastställts det tal, som skall anses motsvara levnadskostnadernas ökning, nämnda tal minskas med 15 enheter, varefter i förekommande fall det då erhållna talet jämnas till närmaste 5-tal.

Allt efter — — — Kungl. Maj:t.

§ 3.

Där annorlunda — — — sätt.

Till befattningshavare med en familjemedlem, som här nedan sägs, utgår å avlöningsförmåner, som icke överstiga 60 kronor i månaden, dyrtidstillägget efter ett procenttal, som motsvarar grundtalet. Överstiger avlöningen 60 kronor men icke 1,250 kronor i månaden, utgår dyrtidstillägg för den del därav, som utgör 60 kronor, på sätt nyss är sagt, samt för den del, som överstiger 60 kronor, efter ett procenttal lika med femtiofem hundradelar av grundtalet. Har — — — tal.

2) — — — — —

3) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid nedannämnda verk och institutioner å tilläggsstat för år 1922 anvisa

under sjunde huvudtiteln:

för mynt- och justeringsverket ett reservations-		
anslag å	kronor	55,000,
att direkt utgå av inkomst av myntning och justering;		
för bank- och fondinspektionen ett reservations-		
anslag å	kronor	38,000,
att direkt utgå av bidrag till bankspektionen och av bidrag till		
fondinspektionen;		
för postsparbanken ett reservationsanslag å	kronor	220,000,
att direkt utgå av inkomster av postsparbanksrörelsen;		
för kontrollstyrelsens avdelning för ärenden an-		
gående skattefri sprit m. m. ett reservationsanslag å kronor		24,000,
att direkt utgå av denatureringsavgifter;		

under åttonde huvudtiteln:

för statens biografbyrå ett reservationsanslag å kronor		19,000,
att direkt utgå av avgifter för granskning av biografbilder;		

Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)

under tionde huvudtiteln:

för patent- och registreringsverket ett reservationsanslag å	..... kronor	290,000,
att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel;		
för försäkringsinspektionen ett reservationsanslag å	..... kronor	28,000,
att direkt utgå av bidrag till försäkringsinspektionen;		
till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid verk och institutioner, som icke här ovan särskilt angivits, å tilläggsstat för år 1922 såsom förslagsanslag anvisa		
under andra huvudtiteln	..... kronor	3,050,000
» tredje	»	825,000
» fjärde	»	15,000,000
» femte	»	8,850,000
» sjätte	»	280,000
» sjunde	»	6,350,000
» åttonde	»	8,725,000
» tionde	»	2,025,000

samt

4) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg under första halvåret 1923 vid nedannämnda verk och institutioner å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa

under sjunde huvudtiteln:

för mynt- och justeringsverket ett reservationsanslag å	..... kronor	20,000,
att direkt utgå av inkomst av myntning och justering;		
för bank- och fondinspektionen ett reservationsanslag å	..... kronor	14,000,
att direkt utgå av bidrag till bankinspektionen och av bidrag till fondinspektionen;		
för kontrollstyrelsens avdelning för ärenden angående skattefri sprit m. m. ett reservationsanslag å	kronor	9,000,
att direkt utgå av denatureringsavgifter;		

under åttonde huvudtiteln:

för statens biografbyrå ett reservationsanslag å	kronor	7,500,
att direkt utgå av avgifter för granskning av biografbilder;		

under tionde huvudtiteln:

för patent- och registreringsverket ett reservationsanslag å	..... kronor	100,000,
att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel;		

för försäkringsinspektionen ett reservationsanslag å . . . . . kronor 10,000,
att direkt utgå av bidrag till försäkringsinspektionen;
till bestridande av motsvarande kostnader för befattningshavare vid verk och institutioner, som icke här ovan särskilt angivits, å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 såsom förslagsanslag anvisa

Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)

under andra huvudtiteln	kronor 1,075,000
» tredje »	» 300,000
» fjärde »	» 5,000,000
» femte »	» 3,125,000
» sjätte »	» 100,000
» sjunde »	» 1,900,000
» åttonde »	» 3,250,000
» tionde »	» 800,000;

röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

1) godkänt följande lydelse av §§ 2 och 3 i förslaget till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst med undantag dock i vad angår dels de under jordbruksdepartementet hörande befattningshavare, dels ock befattningshavare vid flottans pensionskassa och statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.:

§ 2.

Dyrtidstillägg — — — fastställles.

Grundtalet bestämmes sålunda, att sedan, med ledning av genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar rörande den efter ingången av augusti månad 1914 inträdda ökningen i levnadskostnader, av Kungl. Maj:t fastställts det tal, som skall anses motsvara levnadskostnadsökningen, nämnda tal minskas med en tiondel, varefter i förekommande fall det då erhållna talet jämnas, därest det med högst 2 $\frac{1}{2}$ överstiger lärmast lägre 5-tal, till sagda tal men eljest till närmast högre 5-tal.

Allt efter som — — — Kungl. Maj:t.

§ 3.

Där annorlunda — — — sätt.

Till befattningshavare med en familjemedlem, som här nedan sägs utgår å avlöningsförmåner, som icke överstiga 85 kronor i månaden, dyrtidstillägget efter ett procenttal, som motsvarar grundtalet. Överstiger avlöningen 85 kronor men icke 1,250 kronor i månaden, utgår dyrtidstillägg för den del därav, som utgör 85 kronor, på sätt nyss är sagt, samt för den del, som överstiger 85 kronor, efter ett procent-

Gemensamma omröstningar. tal lika med femtiofem hundradelar av grundtalet. Har befattningshavaren — — — tal.

(Forts.)

2)

3) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid nedannämnda verk och institutioner å tilläggsstat för år 1922 anvisat

under sjunde huvudtiteln:

för mynt- och justeringsverket ett reservationsanslag å . . . . . kronor 60,000,
att direkt utgå av inkomst av myntning och justering;
för bank- och fondinspektionen ett reservationsanslag å . . . . . kronor 40,000,
att direkt utgå av bidrag till bankinspektionen och av bidrag till fondinspektionen;
för postsparbanken ett reservationsanslag å . . . . . kronor 235,000,
att direkt utgå av inkomster av postsparbanksrörelsen;
för kontrollstyrelsens avdelning för ärenden angående skattefri sprit m. m. ett reservationsanslag å kronor 25,000,
att direkt utgå av denatureringsavgifter;

under åttonde huvudtiteln:

för statens biografbyrå ett reservationsanslag å kronor 20,000,
att direkt utgå av avgifter för granskning av biografbilder;

under tionde huvudtiteln:

för patent- och registreringsverket ett reservationsanslag å . . . . . kronor 310,000,
att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel;
för försäkringsinspektionen ett reservationsanslag å kronor 30,000,
att direkt utgå av bidrag till försäkringsinspektionen;
till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid verk och institutioner, som icke här ovan särskilt angivits, å tilläggsstat för år 1922 såsom förslagsanslag anvisat

under andra huvudtiteln	kronor	3,250,000
» tredje »	»	875,000
» fjärde »	»	16,500,000
» femte »	»	9,500,000
» sjätte »	»	300,000
» sjunde »	»	6,800,000
» åttonde »	»	9,250,000
» tionde »	»	2,175,000

samt

4) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg under första halvåret 1923 vid nedannämnda verk och institutioner å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisat

under sjunde huvudtiteln:

för mynt- och justeringsverket ett reservations-
anslag å . . . . . kronor 25,000,
att direkt utgå av inkomst av myntning och justering;
för bank- och fondinspektionen ett reservations-
anslag å . . . . . kronor 16,000,
att direkt utgå av bidrag till bankinspektionen och av bidrag till
fondinspektionen;
för kontrollstyrelsens avdelning för ärenden an-
gående skattefri sprit m. m. ett reservationsanslag å kronor 10,000,
att direkt utgå av denatureringsavgifter;

under åttonde huvudtiteln:

för statens biografbyrå ett reservationsanslag å . . kronor 8,500,
att direkt utgå av avgifter för granskning av biografbilder;

under tionde huvudtiteln:

för patent- och registreringsverket ett reserva-
tionsanslag å . . . . . kronor 120,000,
att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registrerings-
avgifters medel;
för försäkringsinspektionen ett reservationsanslag å kronor
12,000,
att direkt utgå av bidrag till försäkringsinspektionen;
till bestridande av motsvarande kostnader för befattningshavare
vid verk och institutioner, som icke här ovan särskilt angivits, å extra
stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 såsom förslagsanslag anvisat

under andra huvudtiteln	kronor	1,300,000
» tredje »	»	350,000
» fjärde »	»	6,500,000
» femte »	»	3,775,000
» sjätte »	»	120,000
» sjunde »	»	2,350,000
» åttonde »	»	3,800,000
» tionde »	»	950,000»

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd
och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått,
att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jäm-
väl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknning,
och befanns, att omröstningen utfallit med 90 Ja och 115 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, en-
ligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med . 73 Ja och 68 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens
röster eller . . . . . 90 Ja och 115 Nej.

sammanräkningen visade . . . . . 163 Ja och 183 Nej

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i
överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 258, angående ytterligare kapitalökning för egnahemslånefonden.

§ 5.

Härefter föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna nr 310, av herr *Sköld* och nr 311, av herr *Lovén*; och remitterades därvid den förra motionen till bankoutskottet samt den senare till behandling av lagutskott.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkänd.

§ 7.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 67, bevillningsutskottets betänkande nr 34, bankoutskottets utlåtanden nr 35—38 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 8.

Herr *Hage* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 312, bordlades.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

från bevillningsutskottet:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar;

nr 134, i anledning av väckt motion angående befrielse från stämpelavgift i visst fall;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1923 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.; och

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av socker m. m.; samt

från första lagutskottet, nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 kap. 4 § byggningsabalken.

§ 10.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 490, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande besvär över förvaltningsmyndigheternas beslut i anmärkningsmål; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt femte tillfälliga utskott.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av herr Vennerströms motion, nr 186, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelande av särskilda, enhetliga bestämmelser i fråga om domares utbildning m. m.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ljungberg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 10 maj,
» <i>Leffter</i>	» 2 » » » 12 »
» <i>Magnusson</i> i Tumhult	» 4 » » » 10 »
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 6 » » » 10 » och
» <i>Jeppsson</i>	» 7 » » » 9 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,40 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 10 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 261, angående anslag för anskaffande av röstsedlar och kuvert m. m. att användas vid folkomröstning angående rusedrycksförbud.

*Vid remiss av
propositionen
nr 259.*

Vid härfpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till förordning angående åtgärder till skydd mot så kallad valutadumping yttrade:

Herr E n g b e r g: Herr talman, mina herrar! Innan den föreliggande propositionen remitteras till utskottsbehandling, skall jag taga mig friheten att säga några ord.

Som kammarens ledamöter ha sig bekant, har tull- och traktatkommittén haft en serie av uppgifter om hand under den sistförflutna tiden, uppgifter, som ha sammanhängt med spörsmålet att försöka i möjligaste mån hjälpa näringslivet under dess nuvarande svåra betryck. Kommittén har därvid också ställts inför uppgiften att överväga en beredskapslagstiftning, syftande till att skapa skydd gentemot en valutadumping ifrån länder med synnerligen deprecierad valuta. Det är mycket förklarligt, att den frågan skall ha trängt sig fram, och det är i och för sig ingenting anmärkningsvärt, att den upptagits till allvarlig prövning. Ty det vet ju varje människa, att den starka valutaskillnaden emellan vårt land och exempelvis det stora landet där i söder vållar det svenska näringslivet icke så få bekymmer. Frågan har då emellertid varit, huruvida och i vad mån man skulle kunna genom särskilda lagstiftningsåtgärder förhindra, att denna valutadifferens skulle bli ödesdiger för vårt näringsliv, eller rättare sagt: huruvida och i vad mån man skulle kunna vidtaga åtgärder för att utjämna förhållandena och göra det möjligt för svensk industri att bliva konkurrenskraftig. Till den ändan har utarbetats det i propositionen föreliggande förslaget om inrättande av en valutauämnd med en särskild instruktion, hur det i detalj skall förfaras vid importen till vårt land av varor från länder med deprecierad valuta.

Jag vill för min del icke, trots det att jag är reservant i tull- och traktatkommittén, rikta något klander mot regeringen för att

Vid remiss av
propositionen
nr 259.
(Forts.)

den ansett sig böra framlägga ett sådant förslag; jag förstår mer än väl de många samverkande omständigheter som här kunnat spela in. Ty det säger sig självt, att man får räkna med det faktum, att, därest riksdagen *icke* skulle ha satts i tillfälle att pröva frågan, det skulle ha sagts, att en så viktig och en så omdiskuterad fråga, som redan varit föremål för tull- och traktatkommitténs utredning, icke blivit underställd riksdagens prövning. Jag säger, att jag *förstår* hela det motivet och vill ge det allt möjligt erkännande. Men å andra sidan måste jag för egen del säga mig, att jag tror icke, att detta är den riktiga och framkomliga vägen, som man bör slå in på. Ty det är min övertygelse, att, även om det går så, att denna lag, sedan den eventuellt tagits av riksdagen, blir liggande såsom ett vapen i regeringens hand, som man icke överväger att under en nära tid taga i anspråk, även då kommer säkerligen allt vad svenskt näringsliv heter hela raden utefter att göra sig påmint med påtryckningar och hemställanden om att den där beredskapslagstiftningen skall träda ut i livet och att denna valutanämnd skall börja sin verksamhet. Då har man med all säkerhet att motse en lång serie av framställningar från alla möjliga grenar av näringslivet om det speciella skydd, som upptagandet av dessa valutaavgifter skulle innebära. Jag tror att därigenom skapas en situation, som blir ganska vansklig att reda ut; den blir vansklig icke bara för en regering, vilken den än vara månde, utan den blir vansklig för hela vårt näringsliv. Jag tror för övrigt, att, om dessa bestämmelser komma att träda ut i livet, det leder till att vi få tillbaka i viss omfattning kommissionerna, vi få tillbaka en prisstegring, och vi få tillbaka ett ganska invecklat regleringssystem, som kommer att ge rum för allehanda utläggningar, huruvida valutanämnden är partisk eller opartisk.

Jag skulle förmoda, att man närmast tänkt sig lagens betydelse på det *psykologiska* området, och jag förmodar, att handelsministerns engagemang i frågan icke sträcker sig längre än till att räkna med detta. Tanken har väl varit: det kan ändå vara skäl i att man försöker göra något, även om man är skeptisk, huruvida det skall leda till något resultat. Men jag kan icke neka till att saken påminner åtskilligt om vad som en ärad ledamot av tull- och traktatkommittén sade, när han jämförde en dylik lag med Erik den heliges ben, som buros omkring för att hos dem som trodde åstadkomma den underverkan de nu kunde ha; eller kanske man kunde säga, att den liknar en av dessa medicinpungar, som man hänger om halsen i tro på deras undergörande verkan. Jag skulle för min del vilja undra, om det icke föreligger risk för att en dylik magisk medicinpung hängd om en regerings hals en gång kan bli en kvarsten.

Jag tror därför, herr talman, att det utskott, som går att behandla den här saken, bör ställa sig synnerligen skeptiskt och synnerligen kritiskt till den framställning, som här av Kungl. Maj:t gjorts på grundval av förslaget från majoriteten inom tull- och traktatkommittén. Den kritik, som framkommit i Heckschers m. fl. reser-

Vid remiss av propositionen nr 259. vation, är i väsentliga punkter så avgörande och nedgörande, att den bör vinna det största beaktande.

(Forts.) Jag har, herr talman, endast velat göra dessa erinringar vid remissen av denna proposition.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet Svensson: Det yttrande som herr Engberg här haft skall icke föranleda mig till många ord. Jag vill endast säga det, vilket ju också framgår av det anförande till statsrådsprotokollet, vari jag motiverat propositionen, att jag ingalunda har förbisett, att åtgärder av den art som här föreslås äro förbundna med olägenheter av många slag. Men å andra sidan ser jag förhållandena uti landet med avseende å viktiga punkter uti vårt näringsliv på sådant sätt och betraktar framtiden såsom så oviss, att jag icke desto mindre — med fullständig uppskattning av svårigheterna — har ansett mig icke kunna stå till svars med att icke bringa denna sak under riksdagens prövning.

Det är utan tvivel ändå så, att denna valutadumping, mot vilken det här är fråga om att åstadkomma en beredskapslagstiftning, har träffat på vissa punkter i vårt näringsliv så hårt, att fråga är, om icke det måste på allvar övervägas åtgärder för att det icke på dessa punkter skall bliva en fullständig katastrof. Jag har heller icke kunnat undgå att finna, att, när man här särskilt uti reservationen till tull- och traktatkommitténs betänkande framhållit en mängd olägenheter, som skulle vara förbundna med tillämpningen av denna lagstiftning, så har man nog ändå på en och annan punkt överdrivit dessa olägenheter. Jag måste påpeka, att den fara för en allmän prisfördyring, som säges föreligga vid en tillämpning av denna lagstiftning, den kan ändå icke vara så överväldigande, även om den är någon. Ty vad det är fråga om att här förhindra, är ju icke konkurrensen ifrån världsmarknaden i det hela, utan vad här är fråga om, är ju enbart möjligheten att hindra rena underbud ifrån länder med deprecierad valuta, med vilka det icke finnes någon möjlighet att här konkurrera på den svenska marknaden. Åtgörandenas inverkan på den svenska prisnivån måste i varje fall begränsas till den gräns som betecknas av världsmarknadens prisnivå, längre kunna de icke komma att ha någon inverkan.

När man vidare gör gällande, att tillämpningen utav en sådan lagstiftning som denna skulle komma att medföra ett återupprepande i stor utsträckning utav kristidens kommissionsväsende och leda till en mycket omfattande regleringsverksamhet, så vill jag däremot redan nu anföra det, att förutom det att ju i själva lagen de tillfällen, då den kan komma till tillämpning, äro mycket snävt begränsade, så ligger det i sakens natur, att denna lagstiftning, dessa åtgärder icke kunna komma att tillämpas i andra fall, än där verkligt vitala intressen stå på spel. Just faran för att glida ut i ett ohållbart regleringssystem kommer att vara den bästa garantien för, att de som skola tillämpa dessa åtgärder, hålla sig inom ett mycket begränsat område och att inga åtgärder tillgripas annat än i sådana fall, där, som sagt, verkligt vitala intressen stå på spel. Situationen är dock

på många håll så förtvivlad och framtiden så oviss, att jag måste hävda, att det är lämpligt, om riksdagen ger Kungl. Maj:t en sådan fullmakt, som denna lagstiftning innebär. Jag är också ganska viss om, att när riksdagen blivit i tillfälle att grundligare pröva denna sak, riksdagen skall finna lämpligt att lämna denna fullmakt. Jag är övertygad om, att, om så sker, kommer detta icke att innebära några sådana oerhörda vådor, som man från vissa håll velat göra gällande.

*Vid remiss av
propositionen
nr 259.
(Forts.)*

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Till en början nödgas jag beklaga, att propositionen inte så tidigt utdelats i kammaren, att den kunnat vara tillgänglig, innan ärendet nu remitteras till vederbörande utskott. Det var emellertid icke därför, som jag begärde ordet, utan det var för att ge uttryck åt ungefär liknande synpunkter som de där framförts av den förste ärade talaren på Malmöbanken. Jag vill emellertid därtill lägga en och annan ny synpunkt.

Det första, vid vilket jag skulle vilja fästa utskottets uppmärksamhet, är den rent konstitutionella sidan av saken. Formellt sett, har naturligtvis riksdagen rätt att delegera sin allena rätt att beskatta medborgarna och pålägga allmänna avgifter, men den fråga, som man härvidlag riktigt bör göra klart för sig, är, huruvida ett sådant överflyttande på en delegation står i bästa överensstämmelse med författningens hela grundval. Om riksdagen har reell befogenhet att till Kungl. Maj:t överflytta sin beskattningsrätt, så kan man naturligtvis också göra sammalunda med övriga riksdagen i regeringsformen tillerkända befogenheter och rättigheter. På den vägen skulle det alltså finnas ett formellt framkomligt sätt att underminera, att undergräva hela vår med mycken möda uppbyggda författning. Jag vill fästa uppmärksamheten på denna sida av problemet.

Vad de praktiska fördelarna av förslaget angår, synas de vara mer än tvivelaktiga. Majoriteten inom tull- och traktatkommittén ger i upprepade ordalag uttryck åt detta sitt tvivel, och man märker väl den osäkerhet, som kommitténs ledamöter haft, då de i allt fall givit sig ut på detta område. I huvudreservationen påvisas också, att fördelarna äro särdeles problematiska, under det att nackdelarna däremot äro vissa och ofrånkomliga. Det kan inte annat än väcka uppmärksamhet, att en så övertygelsetrogen tullvän som herr Nilsson i Skottlandshus ställt sig på deras sida, som avvisat förslaget. I sådana tvivelaktiga fall synes det mig, att man icke bör handla.

Den valutanämnd, som skall handha ledningen av denna nya kristidslagstiftning, får en vidsträckt och grannlaga befogenhet. För att den skall kunna rätt fylla de uppgifter och de krav, som skola ställas på densamma, kräves det verkligen, att personerna inom densamma äro utrustade med de allra högsta fullkomligheter. De böra vara allvetande och allvisa, rättrådiga och rättvisa, för att de på ett tillfredsställande sätt skola kunna skilja sig från sina åligganden. Jag vill säga, att sådana människor finnes det knappast i vårt land.

Herr finansministern yttrade för någon vecka sedan under en

Vid remiss av
propositionen
nr 259.
(Forts.)

av sockerdebatterna, att det vore på tiden, att vi avlägsnade de sista resterna av kristidsrestriktionerna. Lika livligt, som jag då sympatiserade med detta uttalande från herr finansministerns sida, lika livligt beklagar jag nu, att regeringen ånyo vill införa kristidsrestriktioner och kommissionsförmyndarskap — ty något sådant blir det i alla fall, säga vad man säga vill. Förslaget har mera prägel av god vilja att göra ett försök än prägel av medvetandet om, att något genom de ifrågasatta åtgärderna verkligen *kan* uträttas på detta område.

I varje fall är förslaget ägnat att väcka vissa förhoppningar, och enligt min mening är ingenting farligare än att väcka förhoppningar om att på den eller den vägen någonting skall kunna göras, om nämligen dessa förhoppningar sedan befinnas vara allenast illusioner, som svikas.

Dessutom torde det nog förhålla sig så, att den företeelse, som man inbegriper i begreppet valutadumping, enligt vissa tecken att döma befinner sig på retur. Som bevis härpå skall jag tillåta mig anföra, att de svenska fartyg, som tidigare gått under tysk flagg, numera börja gå under svensk. Den alltjämt fortgående prisstegringen i valutasvaga länder talar också sitt tydliga språk om att de faror, som därifrån hota, minskas ju mer tiden framskrider.

Jag tillåter mig därför uttrycka den önskan, att vederbörande utskott måtte ägna denna fråga stor uppmärksamhet och nogga pröva alla de konsekvenser, som ett bifall till den kungliga propositionen skulle föra med sig.

Herr Sköld: Herr talman! Fastän jag har en i väsentliga delar avvikande mening från Kungl. Maj:t i denna fråga, har jag ändå inte kunnat underlåta att säga några ord gentemot den opposition, som på detta tidiga stadium framträtt.

Jag skall icke ingå på sakfrågan — jag skulle tro, att kammarens ledamöter inte äro i tillfälle att följa med en sådan diskussion, efter det att propositionen knappast ett dygn varit i ledamöternas händer. Jag skulle bara vilja säga, att jag inte tror, att det kan vara så synnerligen nödvändigt att hålla denna remissdebatt, då ju tull- och traktatkommittén på intet sätt fördolt några svårigheter eller olägenheter utan ärligt och öppet lagt fram saken, sådan den är. I den ena vågskålen har man lagt fördelarna, i den andra nackdelarna. Ingenting är undanstucket, utan kammarens ledamöter ha allting på hand givet och kunna sålunda efter moget övervägande bilda sig en föreställning om denna sak.

Vad jag skulle vilja framhålla är endast, att olägenheterna och svårigheterna ligga i öppen dag, men att det icke finnes någon anledning att, såsom herr Engberg gjort, framställa dessa olägenheter alltför överdrivet — så stora äro de ändå icke. Och till herr E. A. Nilson i Örebro kan jag inte underlåta att rikta ett par repliker. För det första kanske herr Nilson i Örebro har observerat, att på regeringens sida står en så övertygelsetrogen frihandlare som herr Fabian Månsson, och för det andra skulle jag vilja uttala den förhopp-

ningen, att när vi en senare timme i dag komma fram till en viss annan fråga, vi även där få se herr Nilson i Örebro hysa samma uppfattning som professor Heckscher.

Vid remiss av
propositionen
nr 259.

(Forts.)

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Då den kungliga propositionen i detta ärende utdelats först under gårdagen, är det tydligt, att så flyktigt, som man haft tillfälle att taga del av densamma, man har svårt att bilda sig ett klart omdöme i frågan. Jag må dock säga, att det förefaller mig redan nu, att man bör hysa betänkligheter mot de åtgärder, som föreslås i den kungliga propositionen, betänkligheter mot att genom konstlade medel, genom importförbud o. dyl., skydda vissa industrier, då detta skydd kan komma att höja levnadskostnaderna och därmed försvåra produktionen för andra industrier. Vi ha under riksdagens lopp avvisat varje anspråk, som framkommit på förhöjda tullar i syfte att skydda lantbruk och industrier i allmänhet, och det synes mig då vara svårt att nu ansluta sig till åtgärder, som skulle lägga i Kungl. Maj:ts hand att i vissa fall gå ifrån de principer, som riksdagen förut uttalat.

Nu har herr statsrådet försäkrat, att denna lag skulle tillämpas med den största varsamhet, och jag är också övertygad om, att den nuvarande regeringen kommer att handha en blivande fullmakt, om en sådan gives, med stor försiktighet. Men när riksdagen lämnar en fullmakt i regeringens händer, så är det väl ändock meningen, att den skall tillämpas, och jag antager, att regeringen blir från alla håll så ansatt med yrkanden om skydd, litet här och var, att regeringen, även om den har en stark ryggrad, får svårt att stå emot alla de anspråk, som komma att framställas.

Jag ber därför, även jag, att utskottet noga genomtränger frågan, och att först, sedan det fullt övertygat sig om, huruvida denna lag kan bli lämplig eller icke, framlägger sina förslag.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Då det i denna debatt som en av regeringens största tillgångar och ett av dess bästa argument framförts, att min partivän herr Fabian Månsson står på samma linje som regeringen, vill jag för min del förklara, att han på denna punkt är talesman endast för sig själv men icke talesman för hela den vänstersocialistiska riksdagsgruppen. Jag ber i övrigt att i korthet få instämma i de avslagssynpunkter, som framförts från herr Engbergs och herr E. A. Nilsons i Örebro sida. Till yttermera visso vill jag säga, att det för mig är synnerligen oaptitligt att lägga denna starka ekonomiska makt och myndighet i regeringens hand. Jag skulle till nöds kunna göra detta, ifall jag hade visshet om, att den nuvarande regeringens livstid skulle bli lång, men jag vill från början säga ifrån, att ifall denna regering skulle förvinna om en eller annan vecka, det aldrig kan falla mig in att lämna denna myndighet åt en regering, om vars utseende och program jag ingenting vet.

Herr H a g e instämde häruti.

Vid remiss av
propositionen
nr 259.
(Forts.)

Herr R ö i n g: Herr talman, mina damer och herrar! Jag vet till fullo, att det icke anses lämpligt, att en ledamot av ett utskott, som kommer att behandla en framlagd proposition, tager ståndpunkt till densamma, förrän han ingående i utskottet har provat den. Vore jag icke medlem av tull- och traktatkommittén och redan där tagit ställning till frågan, ävensom under ansvar givit uttryck åt min uppfattning i den s. k. Heckscherska reservationen, skulle jag helt naturligt icke ha använt detta tillfälle att yttra några ord rörande propositionen.

Det finnes nämligen en lucka i den kungl. propositionen, som jag i dag vill försöka något utfylla, på det att kammarens ledamöter redan nu må få någon kännedom om verkningarna i några av de länder, i vilka åtgärder blivit vidtagna för att skydda den inhemska produktionen i den riktning, som här föreslagits av den sittande regeringen. Jag klandrar icke herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att han icke sökt utfylla denna lucka i motiveringen, ty därtill har tiden för honom varit alldeles för knapp — det är ju endast några få dagar sedan tull- och traktatkommittén avgav sitt betänkande. Men det är utan tvivel av stort intresse för kammarens ledamöter att redan nu få kännedom om vissa resultat av de försök, som gjorts, i och med att parlamenten i vissa länder beslutat införa en särskild tullavgift mot utländsk valutadumping. Bland sådana länder finna vi Spanien, Schweiz, England, Kanada m. fl. Hur har resultatet blivit i dessa länder? Man bör i hög grad beakta, huruvida man i dessa länder kommit till den uppfattningen, att den försökslagstiftning, som där gjorts, varit till någon verklig nytta för de spanska, schweiziska, engelska och kanadensiska industrierna i deras kamp mot länder med starkt deprecierad valuta.

Spanien var ett av de första länder, som gjorde ett dylikt försök. Och vad blev resultatet? Jo, att landet inom några få månader kom i handelskrig med Italien, vilket i hög grad skadade dess näringsliv och ekonomiska intressen. Det dröjde inte länge, innan Spanien ytterligare kom i handelskrig med Frankrike och ett annat land. De upplysningar, som jag därifrån erhållit, ha uteslutande varit av en sådan art, att Spanien icke, såvitt jag kan bedöma, haft någon fördel av de försök, som där gjorts.

Liknande underrättelser har jag erhållit från personer, som undersökt förhållandena i Schweiz. Och i England har resultatet blivit — vilket det med all sannolikhet kommer att bli även i Sverige, om riksdagen antager propositionen uteslutande i den del, i vilken regeringen föreslår valutadumpingstullar, men avslår den kungl. propositionen i övrigt — att denna lag aldrig kunnat tillämpas utan att de personer, som skolat tillämpa densamma — de må gått till sitt arbete med bästa avsikt — kommit till den bestämda uppfattningen, att de inte med säkerhet kunnat varken bedöma, om valutadumping förefunnnes eller, om valutadumping sannolikt är för handen, avväga den avgift eller tullsats, som motsvarade den skada, som industrien hade till följe valutadumpingen ifråga. Varför, mi-

na damer och herrar, kan icke en valutanämnd utföra ett dylikt uppdrag. Jo, emedan det icke finns någon möjlighet för någon människa att kunna definiera vad valutadumping är eller uppställa en ekvation, som anger den tullsats, som man bör åsätta ett varuslag med anledning av valutadumping från ett visst land.

Resultatet från England är sålunda lika nedslående som från de båda förut angivna länderna. Hur verkningarna av lagstiftningen har uppfattats i Kanada kan man få en säker bild av genom de valresultat i detta land, som ju äro kända för oss alla. Valmännen röstade som bekant i stor utsträckning mot den regering, som framlagt och genomdrivit det protektionistiska förslaget.

Det är på dessa skäl, som majoriteten inom tull- och traktatkommittén naturligen icke har kunnat begränsa sitt förslag till rena dumpingtullar eller avgifter utan nödgats, jag säger *nödgats*, tillstyrka en sådan kristidsåtgärd som att föreslå återinförandet av kommissionsväsendet här i landet. Ty då ingen normalt utrustad människa torde kunna bedöma, vilken avgift bör åsättas ett varuslag vid import för att lämna industrien ett skydd, som motsvarar den skada en befintlig valutadumping förorsakar, så är det helt naturligt, att ett valutaråd måste som regel tillstyrka importförbud med importreglering, och därmed följer också i regel införandet av maximipris å den artikel, varå importförbud är åsatt.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet tror, att det blir endast i jämförelsevis få fall, då ett dylikt importförbud med importreglering kommer att beslutas. Det är möjligt, att han har rätt. Jag kan naturligtvis inte ha någonting att säga om hans övertygelse, fastän jag efter många månaders arbete i tull- och traktatkommittén i denna fråga har kommit till en fullständigt motsatt uppfattning. Har regeringen en gång infört ett importförbud med importreglering för en viss vara, som är utsatt för dylik utländsk valutadumpings konkurrens, så måste med all sannolikhet regeringen i konsekvens härmed införa det ena importförbudet efter det andra, emedan, så vitt jag kan finna, en mängd olika varuslag äro utsatta för ungefär samma konkurrens. Då blir frågan den, som herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framhöll — vilket just visar, hur svävande allt är i detta förslag till beredskapslagstiftning — om regeringen endast bör tillämpa en dylik lag, då det gäller industrier »av vital betydelse». Vilken industri kan man påstå vara av vital betydelse för landet? Ingen gräns är möjlig att uppdraga utan rena godtycket får råda. Är det avgörande för att kunna besvara denna fråga vilken vara industrien ifråga framställer; eller är antalet arbetare inom industrien ifråga den avgörande faktorn för att rätt kunna besvara den frågan och skall man i det hänseendet taga hänsyn till huruvida en valutadumpingstull minskar arbetslösheten? Allt är så svävande i detta förslag, och herr statsrådet må, i den händelse riksdagen mot all förmodan kommer att godkänna den föreliggande propositionen, insätta vilka personer som helst i denna valutanämnd, dessa personer kunna dock med bästa vilja aldrig tillstyrka regeringen att sätta en avgift eller tullsats, som de med

Vid remiss av säkerhet veta, att den motsvarar just den skada, som industrien i fråga har av en förefintlig valutadumping. Denna valutakommitté får även svårt att svara på den frågan, som herr statsrådet framställde: huruvida en industri är av vital betydelse för vårt land eller icke.

nr 259.

(Forts.)

Den reservation, som jag jämte fyra resp. sex andra ledamöter av tull- och traktatkommittén undertecknat, innehåller en så ingående kritik över majoritetens förslag, på vilket helt och fullt den kungl. propositionen är byggd, att jag endast ber att få hänvisa till denna reservation utöver de få ord, som jag nu ansett lämpligt att yttra.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs och remitterades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, angående upptagande i riksstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 samt tilläggsstaten för år 1922 av en inkomsttitel »Valuta- och importavgifter», m. m.

§ 2.

Herr *Hages* på kammarens bord liggande motion, nr 312, som nu föredrogs, hänvisades till behandling av lagutskott.

§ 3.

Vidare föredrogs, men bordlades åter andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för likviderande av förfallen skuld å statslån till Östra centralbanans järnvägsaktiebolag; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Ang. tiden för bageri- och konditori-arbete.

Härpå föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa inskränkningar i avseende å tiden för arbetets förläggning i bagerier och konditorier.

Ordet begärdes därvid av

Herr *K i n m a n s o n*, som anförde: Herr talman! I egenskap av motionär i det föreliggande ärendet skall jag be att till andra lagutskottet få frambära ett tack för den välvilliga behandling, som min motion har rönt.

Det kan ju synas egendomligt, att jag står här och tackar, när utskottets hemställan utmynnar i blankt avslag. Men jag menar verkligen vad jag säger, därför att utskottet beträffande de principer och de spörsmål, som jag framfört i motionen, intagit en synnerligen välvillig hållning och levererat en utredning och en motivering, som jag för min del kan beteckna såsom rätt tillfredsställande. Denna utredning visar bl. a. att ett förhållande existerar, som jag visserligen kände till förut, men som icke torde ha varit allmänt beaktat eller bekant, nämligen att, så vitt jag förstår, regering och riksdag underlåtit att beträffande denna provisoriska bagerilag anbefalla en utredning angående dess verkningar på liknande sätt, som har skett beträffande 8-timmarslagen.

*Ang. tiden för bageri- och konditori-arbete.
(Forts.)*

Genom utskottets skriftväxling med socialstyrelsen anser jag att man slagit fast, att denna utredning nu verkligen kommer till stånd, och jag hoppas då, att den blir så objektiv och så grundlig, att de missförhållanden, som från vissa håll ansetts vidlåda denna bagerilag, komma att, då lagen slutligen skall fastspikas, så vitt möjligt undanröjas.

Beträffande utskottets motivering tycker jag mig kunna utläsa, att utskottet åtminstone beträffande vissa av de principer, som jag framfört, ställt sig rätt så förstående och välvilligt; men utskottet har givetvis med hänsyn till den utredning, som jag nyss påtalat, icke kunnat komma till annat slut för närvarande än att hemställa om avslag å min motion.

I förhoppning alltså, att frågan genom denna behandling kommer att falla framåt, har jag för närvarande, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förkortning av tiden för vissa arrenden.

Ang. förkortning av tiden för vissa arrenden.

I en till riksdagen den 10 mars 1922 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 184, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att förre länsmännen A. O. Ryman och A. Welin finge, utan skyldighet att till kronan erlægga skadestånd, den 14 mars 1924 frånträda den förre arrendet av kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Årla nr 1 i Sköllersta socken och den senare arrendet av kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Kumla nr 4 i nämnda socken, båda egendomarna i Örebro län.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar Nilsson i Tånga, *Boberg*, *Ingeström*, *Sjöblom*, *Hagfält* och *Eriksson* i Ljusdal, som ansett,

Ang. förkortning av tiden för vissa arrenden. att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

(Forts.) Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Som kammaren finner ha ju meningarna inom utskottet vid behandlingen av detta ärende varit synnerligen delade, och jag torde väl knappast röja någon hemlighet, om jag säger, att meningarna varit så delade, att det var lotten som gjorde, att Kungl. Maj:ts förslag vann majoritet.

Jag skall be att i största korthet få redogöra för innebörden av den föreliggande frågan. Det gäller här två f. d. länsmän, som innehaft eller rättare sagt inneha arrenderätten till deras förra s. k. löneboställen. När dessa två personer voro pensionsmässiga och skulle frånträda sina tjänstebefattningar, så blevo, såsom ju brukar vara fallet, löneboställena indragna till statsverket och skulle då utarrenderas i vanlig ordning. Dessa två f. d. befattningshavare gjorde då framställning till Kungl. Maj:t att komma i åtnjutande av s. k. optionsrätt, d. v. s. de skulle få fortfarande inneha egendomarna på arrende till det arrendevärde, som uppskattningsmännen kommit till, och slippa att tävla på offentlig auktion om arrendet. Denna deras framställning kunde icke bifallas. De måste följaktligen tävla med andra spekulanter på offentlig auktion. Båda två stannade då för högsta arrendebeloppen. Nu ha emellertid de båda arrendatorerna sedermera funnit, att de arrendebelopp, som de betala, äro alltför höga. Det är att märka, att de arrenderade dessa egendomar under kristiden, då arrendevärdena voro höga. De ha nu gjort framställning till Kungl. Maj:t att erhålla nedsättning i arrendebeloppen. Den ene, f. d. länsmanen Ryman, har anhållit om nedsättning av arrendebeloppet från 2,910 kr. till 1,200 kr. och den andre, Welin, från 2,650 kr. till 1,350 kr. Denna framställning har Kungl. Maj:t så till vida tillmötesgått, att Kungl. Maj:t föreslår, att dessa två arrendatorer skola få rätt att den 14 mars 1924 frånträda arrendena utan någon ersättningsskyldighet till staten. Om nämligen det skulle inträffa, att egendomarna vid förnyad utarrendering betingade ett lägre arrendevärde, skulle dessa personer annars bli ersättningsskyldiga gentemot staten, men detta föreslår Kungl. Maj:t att de skola befrias ifrån.

Nu ha reservanterna i detta ärende — jag har ju visserligen intet uppdrag att tala å mina medreservanterns vägnar — ansett synnerligen betänkligt att inlåta sig på någonting sådant, som här föreslås. Jag för min del har den uppfattningen, att då det gäller avtal, då det gäller affärsuppgörelser med staten, så får man icke lov att rucka på dessa avtal och affärsuppgörelser. Allra minst får man lov att rucka på dem, därför att de visat sig vara för den enskilde ofördelaktiga; ty får den enskilde det intrycket, att om han kan prestera billighets- eller andra skäl för hävandet av ett avtal, som visar sig för honom ofördelaktigt, då kommer man, enligt min uppfattning, till en fullständigt ohållbar ståndpunkt.

Jag har därför den uppfattningen, att alla sådana avtal måste

obevekligen upprätthållas, och det har väl i stort sett hittills åtminstone även varit riksdagens uppfattning. Jag medger, att i många fall kan en dylik uppfattning komma att verka hårt, rentav brutalt. Jag skall dock be att få erinra om ett beslut för några dagar sedan här i riksdagen. Herr Olofsson i Digernäs hade väckt en motion om att två borgensmän, som hade blivit så gott som alldeles ruinerade på borgensförbindelser, ingångna på grund av entreprenad vid ett statens bygge, skulle befrias från vidare ersättningsskyldighet. Hotel om ytterligare ersättning hängde över dem som ett Damoclessvärd, men utskottet avstyrkte och riksdagen biträdde också denna uppfattning.

*Ang.
förkortning av
tiden för vissa
arrenden.*

(Fort.)

Nu ha ju här ifrån dessa personers sida anförts åtskilliga skäl, som måhända kunna betecknas såsom billighetsskäl; men jag har för min del överhuvudtaget inte ansett det nödigt att pröva dessa skäl, därför att jag från principiell synpunkt hävdar den uppfattningen att sådana avtal måste omutligen upprätthållas.

Nu har den ene av dessa länsmän motiverat sin framställning bland annat därmed, att han hade svårt att skaffa sig bostad, när arrendetiden gick ut. Det kan ju hända, att detta var förenat med vissa svårigheter, men det fanns ofantligt många, som på den tiden voro i en liknande situation. Vad nu denne person beträffar, så kunde han nog ha rätt i att det måhända var förenat med svårighet för honom att skaffa sig en liknande bostad, ty enligt uppgift förfogar han över en lägenhet om icke mindre än sex å sju rum med trädgård. Ingår man överhuvudtaget i prövningar av det skäliga i arrendebeloppet, måste man ju taga bostaden med i beräkning, då han ju i alla händelser måste skaffa sig sådan.

Jag vill vidare erinra om, att det under krisåren fanns ofantligt många personer, som arrenderade kronoegendomar på offentlig auktion. Alla dessa, vilka icke hade optionsrätt, måste således vid auktion tävla om arrendet, och nog får man väl säga att det beträffande sådana personer föreligger ännu starkare billighetsskäl än i detta fall. Kommer man in på detta område och skall man pröva de olika fall, som härvid kunna föreligga, så kan åtminstone jag för min del icke förstå, hur man på sakliga grunder skall kunna avvisa eventuellt inkommande framställningar från sådana personer, som arrenderat egendomar under krisåren och fått betala höga arrenden.

Med hänsyn till de konsekvenser, som ett bifall till denna framställning skulle kunna medföra, har jag icke kunnat följa utskottsmajoriteten. Även om ett avslag kommer att verka något hårt så måste man dock hålla fast vid de ingångna avtalen och icke rubba på dessa, låt vara att detta kan verka ofördelaktigt för den enskilde.

Med anledning av vad jag nu anført ser jag mig nödsakad, herr talman, att yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Silfverschiöld: Herr talman! Utskottets vice ordförande uttalade nyss, att han hade betänkligheter emot att bifalla

Ang.
förkortning av
tiden för vissa
arrenden.
(Forts.)

det föreliggande förslaget, och det kan jag väl förstå. Utskottet står ju också delat. Majoriteten har emellertid, såsom framgår av utlåtandet, böjt sig för de synnerligen starka billighetsskäl, som här föreligga.

Herr vice ordföranden nämnde nu, att han vore rädd för de konsekvenser, som kunde följa av ett bifall till utskottets förslag. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att utskottet i sin motivering kraftigt framhållit och betonat, att ett bifall till den kungl. propositionen icke finge anses vara prejudicerande för framtiden.

Vad saken gäller har ju redan framhållits av den föregående ärade talaren, så att jag behöver kanske icke vidare uppehålla mig därvid. Jag vill dock understryka, att då den ene av de båda personer det här är fråga om på auktionen sökte förvärva arrendet, så drevs arrendevärdet upp till ett pris av 73 kronor per tunnland. Men det är icke nog härmed, utan mannen är bunden enligt arrendekontraktet att erlägga detta höga arrende i 20 år. Nu har denne man, före detta länsman, suttit på denna egendom i 33 år och nedlagt icke så litet penningar på förbättringar av gården. Han fick icke övertaga arrendet till det pris, som värderingsmännen uppskattat jorden till, nämligen 30 kronor per tunnland, utan som sagt, det hölls auktion och bedrevs vissa intriger, varigenom priset drevs upp så högt, som nu skedde. Ungefär samma förhållanden gälla med avseende på den andra arrendegården.

Nu sade den föregående ärade talaren, att det är farligt att rucka på med staten ingångna avtal, och det är jag den förste att erkänna. Men, mina herrar, hur brukar det vara, när det gäller avtal mellan den enskilde jordägaren och hans arrendatorer? Då är riksdagen minsann icke rädd för att göra mycket kraftiga ingrepp, men när det är staten, som är ägare till jorden, då vill man icke låta några billighetsskäl tala. Hade det varit en enskild jordägare, som uppträtt så, som staten gjort i detta fall, så är jag alldeles övertygad om, att man fått höra mycket skarpa ord.

Jag vill också nämna, att denna fråga, såsom framgår av handlingarna, varit på remiss först hos domänintendenten, sedan hos Konungens befallningshavande, vidare hos domänstyrelsen och slutligen hos statskontoret. Alla dessa vederbörande hava tillstyrkt framställningen, och då tror jag icke det kan vara någon fara, om riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, herr talman, nu vågar yrka bifall.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Herr Silfverschiöld yttrade nu, att dessa länsmän och arrendatorer ha förbättrat jorden och satt den i gott skick. Det är naturligtvis ingen, som ett ögonblick bestrider den saken, men när de innehaft dessa boställen så lång tid som mellan 30 och 40 år, så får man väl också antaga, att de kunnat hålla sig skadeslösa för dessa kostnader, som de nedlagt på jorden. Ha de suttit på dessa boställen så lång tid, måste de haft tillfälle att pröva huru stor avkastning, som egendomarna läm-

nade. De kunna således icke gärna hava handlat i blindo, när de övertogo arrendena till så relativt höga priser.

Nu säger herr Silfverschiöld vidare, att om en enskild jordägare handlade på samma sätt, så skulle han bli föremål för klander. Det kan jag rakt icke finna. Låt oss, för att taga ett exempel, tänka oss att en stor godsägare har en förvaltare, som icke har någon konstant lön, utan vars löneförmåner, på samma sätt som i det nu föreliggande fallet, utgöras av ett boställe. När så förvaltaren uppnår en viss ålder, erhåller han av godsägaren pension, men förvaltaren förklarar sig icke vara nöjd med denna, utan vill fortfarande innehava bostället på arrende. Vore det i ett sådant fall verkligen orimligt, om jordägaren då sade till förvaltaren: Vill du arrendera bostället, får du också finna dig i att tävla med andra personer på offentlig auktion. Längre kan man näppeligen anse att godsägarens ansvarsskyldighet sträcker sig, när han samtidigt erbjudit sig att pensionera mannen vid dennes avgång.

Att man i ett sådant fall, som detta, skulle låta billighetsskäl vara avgörande, kan jag inte fatta och allraminst på bekostnad av den princip, som måste upprätthållas: att ingångna avtal icke böra rubbas allenast av den anledning att de visa sig ofördelaktiga för den enskilde.

*Ang.
förkortning av
tiden för vissa
arrenden.
(Forts.)*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Linders*: Herr talman! Det har utspunnit sig en debatt här i kammaren emellan utskottets vice ordförande och en av dess ledamöter om bl. a. i vilken mån det bör verka avgörande på ärendet, i vilket skick egendomen befinner sig och vilka kostnader, som länsmännen i fråga nedlagt på sina boställen. Jag tror, att dessa förhållanden i själva verket icke ha något med saken att skaffa, ty visserligen kan det vara förtjänstfullt av en boställshavare att han lämnat bostället ifrån sig i gott skick både vad jorden och husen beträffar, såsom i särskilt det ena av här ifrågavarande fall, där i synnerhet bostadshuset var synnerligen gott och väl underhållet, men det har dock varit boställshavarnas skyldighet att underhålla boställena, även om denna skyldighet vid tiden för boställenas avträdande av en del boställshavare icke har insetts på samma sätt.

Jag tror icke, att det är riktigt, som utskottets vice ordförande nyss anförde, att boställsinnehavarna skulle ha haft så alldeles speciell förmåga att bedöma avkastningen av boställena och på grund därav icke skulle ha varit i god tro, då de ingått de avtal, som nu visa sig ruinerande för dem. Ty en länsman har dock sitt huvudsakliga arbete på annat håll, bostället kommer ju att av honom huvudsakligen betraktas som en bostad och fristad, och det har av dessa länsmän säkerligen icke blott betraktats så, utan också ekonomiskt förvaltats och vårdats ur dessa synpunkter. Jag tror alltså icke, att man i dessa fall kan säga, att de nuvarande arrendatorerna på förhand varit fullt på det klara med vad egendomarna voro värda.

Det framhålles emellertid såsom det huvudsakliga skälet emot den kungl. propositionen, att ett bifall till densamma skulle vara be-

Ang.
förkortning av
tiden för vissa
arrenden.
(Forts.)

tänkligt, därför att konsekvenserna skulle bjuda att i alla likartade fall gå tillväga på ett likartat sätt. Jag vill gentemot detta påpeka, att under den tid, då jag beklätt statsrådsämbetet, ha åtskilliga andra framställningar i liknande syfte gjorts, men att jag icke funnit någon av dem vara av den art, att jag kunnat biträda den uppfattningen, att man skulle gå arrendatorerna till mötes. I ett enda fall har jag verkligen fått en motsatt uppfattning, men det var då fråga om förberedande åtgärder, icke om ett uppgjort avtal utan ett förslag från vederbörande uppskattningsmän, som domänstyrelsen icke ville ändra på grund av arrendatorernas framställning. Där låg saken även formellt så som den här legat reellt sett: vederbörande arrendatorer hade begärt att antingen få arrendet nedsatt till ett visst belopp eller också få en kortare arrendeperiod. I det fallet fann Kungl. Maj:t det riktigt icke att sänka arrendet, men väl att taga en kortare arrendeperiod. Dessa arrendatorer fingo alltså arrendet på en kortare tid — om jag minns rätt var det till samma år, som här, möjligen till år 1925 i stället för 1924 — och på det sättet underlättades övergången från de förhållanden, på vilka en uppskattning under kristiden vilade, till andra konjunkturförhållanden. Under sådana omständigheter anser jag för min del icke, att det är så prejudicerande eller farligt att beträda den väg, som här föreslagits.

För övrigt hade den kungl. propositionen reducerat saken, och jag förstår egentligen icke, varför utskottsmajoriteten lagt sin motivering på en vidare grund, än den, som jag har ansett mig böra välja, i det att jag anfört: »Med hänsyn särskilt till det förhållande, att sökandena under lång statstjänst innehaft ifrågavarande boställen och vid deras efter indragning skeende utarrendering nödgats för erhållande av bostad inropa arrendena, finner jag mig i likhet med samtliga i ärendet hörda myndigheter böra tillstyrka bifall till sökandenas framställningar, i vad de avse befrielse från arrendena utan skadeståndsskyldighet den 14 mars 1924.»

Och jag menar, att om man håller sig vid den motivering, jag stannat för, det icke kan vara alls farligt att gå den väg, utskottets majoritet nu föreslagit riksdagen att följa.

Jag vill slutligen säga, att i detta fall absolut hålla på ett ingången avtal, torde i själva verket innebära, att vederbörande arrendatorer gå ruinen till mötes. De ha visserligen tillfälligtvis ordnat så, att de kunna få folk i sin tjänst, som kunna bruka egendomen, men det är endast tillfälliga avtal och årsavtal. Den dag synes vara oundviklig, då dessa gamla pensionärer icke ha någon möjlighet att göra sig fria från avtalet utan stora förluster. För min del kan jag icke se några så äventyrliga konsekvenser i att bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Och något statsintresse synes det mig icke vara att behålla på ett avtal till det yttersta, om man därigenom endast äventyrar egendomarnas skötsel och tvingar arrendatorerna ut i ekonomisk misär.

Herr Nilsson i Tånga: Ja, jag för min del har ansett det för ett axiom, att dessa två personer, oavsett att de icke själva brukat egendomarna, i alla händelser haft begrepp om och möjlighet att be-

döma egendomarnas avkastningsvärde, när de innehaft dem under en så lång tidsrymd. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att åtminstone den ene av dessa, Ryman, såsom det mest sakliga skälet anför, att han hade svårigheter att skaffa sig bostad. Men tyvärr har han råkat vara något väl frispråkig. Vid framställningen till Kungl. Maj:t nämner han bland annat: »Att vid auktionen avgivits så högt anbud för arrenderätten, att det numera måste anses fullkomligt oskäligt, vore beroende på att arrendeauktionen ägde rum i december 1918, vid vilken tid på grund av högkonjunkturen alla jordarrenden varit synnerligen begärliga.» Men så tillägger Ryman, att han därjämte hyst förhoppning att efter ansökning kunna utverka nedsättning i arrendet. Han synes sålunda, då han tog detta höga arrende, ha gjort det under den tysta förutsättningen, att det skulle vara möjligt att få nedsättning, men detta tycker jag ändå talar ännu starkare emot att man skulle ge ens ett finger åt dylika spekulationer.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *L i n d e r s*: Jag ber att få besvara kammaren med att påpeka ytterligare en omständighet, som talar för att de billighetsskäl, som här åberopats, verkligen äro att reflektera på.

Från 1919 ha kronans domäner och sålunda även indragna länsmansboställen utarrenderats på kortare tid än tjugu år, och jag vet, att indragna länsmansboställen därefter åtminstone i något fall utarrenderats under hand till den förutvarande innehavaren, på grund av att arrendet icke gällt i tjugu år och sålunda icke optionsrätt behövt anlitas. Det har alltså på senare tid beretts möjlighet att, då alldeles särskilda skäl talat därför, utarrendera boställen av denna art på kortare tid och under hand till deras förutvarande innehavare. Om således arrendeavtalet för de båda avgående länsmännen hade kommit att dagtecknas något år senare, hade de säkerligen varit mera gynnsamt ställda.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 113 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

*Ang.
förkortning av
tiden för vissa
arrenden.*

(Forts.)

§ 7.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande visst tillägg till förordningen angående kontroll vid införsel till riket av köttvaror och djurfett m. m. föredrogs härefter; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt kommunerna av skälig trygghet mot att genom administrativa myndigheters förfoganden åläggas allt för tryckande ekonomiska bördor för folkundervisningens utveckling.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 170, hade herr *Johanson* i Hallagården *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för omarbetande av för folkundervisningen gällande författningar i syfte att bereda kommunerna skälig trygghet mot att — för folkundervisningens utveckling — åläggas alltför tryckande ekonomiska bördor genom administrativa myndigheters åtgärder och därvid särskilt beakta,

a) att med hänsyn såväl till ekonomiska som principiella skäl villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning borde återföras till den av riksdagen fastställda lydelsen;

b) att det enligt riksdagens mening vore önskvärt, att de föreskrifter, vilka meddelades i folkskolestadgan och i särskilda boställsordningar för lärarepersonalen rörande kommuns skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, efter omarbetande med tillgodogörande av vunen praktisk erfarenhet, måtte föreläggas riksdagen till godkännande; och

c) att reglerna om utbetalande av statsbidrag till folkundervisningen ändrades på det sätt, att folkskoleinspektörs hemställan om indragning av statsbidrag måtte föranleda åtgärd, först sedan behörigheten av den anmärkning, varpå han grundade sin hemställan, vore slutgiltigt fastställd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Gardell*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga — — — lika med motionen — — — därvid särskilt beakta,

a) att med hänsyn till — — — fastställda lydelsen; samt

b) att det enligt — — — folkskolestadgan och i särskild boställsordning för — — — riksdagen till godkännande; samt

av herrar *Wallerius* och *Bergström* samt fröken *Wellin*, vilka med ett särskilt uttalande instämt i herr *Gardells* förenämnda reservation.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Gardell*: Herr talman! Mina damer och herrar! Om man granskar Årsboken för Sveriges kommuner, finner man, att i vissa kommuner utskylderna uppgå ända till 29—33 kronor per bevillningskrona och däröver. Granskar man vidare dessa utskyl-der, så framgår det, att de huvudsakligen äro föranledda av utgif-terna till folkskoleväsendet. Hade 1918 års folkskolestadga och boställsordning varit mera förnuftigt avfattad, så skulle säkerligen många hundratals tusen kronor hava besparats svenska folket. Jag skall be att få anföra ett exempel från min egen kommun. Lärarebostäderna där voro otidsenliga, och det bestämdes för den skull av skolmyndigheterna, att de skulle förnyas. Vi hade ett mycket stort skolhus. Det inrymde två lärosalar samt bostäder för folkskolläraren och för en lärarinna, alltsammans på nedre botten. Då skolrådet fick i uppdrag att anskaffa nya lärar-bostäder, uppgjordes ett förslag att förläggå lärarens bostad i ena änden av skolhuset och lärarinnsans bostad i våningen ovanpå. Detta förslag godkändes såväl av kyrkostämman som av två folkskolein-spektörer. Men som arbetet inte hann bli färdigt före 1919, så med-delade folkskolinspektören, som själv tillstyrkt förslaget, att på grund av den kungl. kungörelsen fick församlingen bygga nya lär-arbostäder. Vi byggde alltså nya lärarbostäder, och detta kostade 35,000 kronor. Omändringen av det gamla skolhuset hade beräknats till en kostnad av endast 6,000 kronor, och då skulle även själva skol-lokalerna moderniseras. Den nya lärarbostadsbyggnaden måste även, på grund av den kungl. kungörelsen, utföras större än som egentligen erfordrades. Den kungl. kungörelsen, som är utfärdad i strid mot riksdagens beslut, innehåller nämligen bland annat, att lärarbostad skall innehålla 90 kvadratmeter golvyta i lämplig di-rekt anordning. Och lärarinnsans bostad, som förlades ovanpå lärar-bostaden, skulle ha egen trappuppgång, och fördenskull måste bygg-naden göras större än eljest skulle behövt bliva fallet, varigenom extra utgifter förorsakades. Totalkostnaden för denna lärarbo-stadsbyggnad blev som sagt 35,000 kronor mot beräknade 6,000 kro-nor för omändring av skolhuset. Därtill kommer, att vi ändå måste reparera skolhuset, vilket kanske går till 5,000 kronor. Denna stad-ga har säkerligen kostat svenska folket mycket stora utgifter.

Gå vi till utskottets betänkande i denna fråga, så finna vi, att det är karakteriserat av ett svävande hit och dit. Man får det intryc-ket, att utskottsmajoriteten mera liknar leran i en krukomakares hand än en beslutande myndighet. Utskottet har icke velat gå in på frågans konstitutionella sida. Men man kan icke komma ifrån, att

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

skolstadgan kommit till i strid mot riksdagen. Utskottets motivering är så avfattad, att den enligt min mening borde sluta med ett yrkande om bifall, men den slutar i stället med ett yrkande om avslag. Om Sveriges riksdag fortfarande vill hävda sin rätt att gemensamt med Kungl. Maj:ts stifta lagar och bibehålla Sveriges folk vid dess rätt att sig självt beskatta och icke lägga detta enbart i Kungl. Maj:ts hand, så bör riksdagen bifalla den av mig vid betänkandet fogade reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr J o h a n s o n i Hallagården: Herr talman! Utöver vad av den föregående talaren anförts ber jag såsom motionär att få säga några ord.

Hastigare och hårdare än vi någonsin annat, har depressionen på alla områden kommit över oss. Verkningarna därav bli för varje dag allt kännbarare. De uteblivna skattemedlen bilda stora luckor i såväl statens som kommunernas budgeter, vilka gäcka alla beräkningar och som allvarligt hota att omintetgöra även försöken till en planmässigt ordnad och sparsam förvaltning, samtidigt som man allt mer och mer ropar på hjälp från staten och kommunerna. Icke nog med detta, härtill komma konsekvenserna av de beslut riksdagen fattat angående produktionens uppehållande i vårt land, vilka beslut betyda, att de beskattningsbara inkomsterna komma att betydligt minskas. Under sådana förhållanden bör det ej förefalla märkvärdigt, att folket på landsbygden blir betänksamt mot utgifter, som utan skada för landet och folket dock kunna undvikas. När nu vårt land befinner sig i en sådan ekonomisk situation, som nödvändiggör sträng sparsamhet med icke blott statens och kommunernas medel utan också med den enskildes, är det givet, att vi såsom landsbygdens representanter måste i riksdagen framföra landsbygdens befolknings betänkligheter. Detta är en av orsakerna till föreliggande motion. När nu folket i detta land har rätt att bestämma över sakernas ordning, böra väl åtminstone de politiska partier, som så vackert framhålla sig såsom försvarare av folkets rättigheter — utan att tala om skyldigheter i detta sammanhang — taga hänsyn till vad folket vill och icke till motsatsen.

Jag vill förutskicka det, att frågan om skolväsendets utveckling är så viktig, att den måste stå över partierna och att man ej bör begagna sig av denna fråga till, som det heter, politiskt medel för att nå vissa syften, vare sig på det ena eller det andra hållet.

Vi syfta med vår motion på, att utvecklingen av skolväsendet måste gå i praktiskt demokratisk riktning, ej i byråkratisk. Skulle utvecklingen gå den väg, som nu är meningen i skolreformen, och vi inte i tid hade riktat kritik mot densamma, skulle det säkerligen ej hava dröjt länge, innan det skapats fram en reaktion så stark, att den kunde hava varit till obotlig skada för vår folkundervisning för långa tider framåt.

Utgår man således från det verkliga förhållandet i frågan, skall man finna, att vår motion ej strävar bakåt utan till att få folket med oss till ett steg framåt i praktisk riktning.

De i många fall vidlyftiga och dyra skolhusbyggnaderna ute på vår landsbygd ha länge varit föremål för missnöje och klander från de kommunala myndigheternas sida, och det torde vara på tiden att med allvar fästa uppmärksamheten därpå. »En och samma skoltyp skall det bli i hela landet, en och samma metod, ett och samma kunskapsmått o. s. v. Vi få normalbarn, normalmedborgare, kunniga i småskrifternas läror, vederbörligen tilldelade olika yrken», för att citera vad en liberal tidning säger; den fortsätter: »Det går alldeles som när man i en kullagerfabrik prövar det färdiga fabrikatet och kulorna ramla ned i för de olika storlekarna avsedda hål och rullta bort till sina uppsamlingsställen. De olika hälen garantera likheten på bråkdelens av en millimeter. Det skulle bliva idealet för uppfostran i vårt demokratiska samhälle.» Så långt tidningen. Detta förtjänar att omnämnas i sammanhang med frågan om folkundervisningen och skolreformen.

Emellertid brytas nu meningarna angående sättet för framdrivande av utvecklingen av skolväsendet, och det tycks som om man helt enkelt ej skulle få ägna någon kritik åt skolreformen, att den skulle vara en fråga som ej får klandras, att man nu utan hänsyn skall fullfölja den uppgjorda planen.

Den motion, som från vårt håll föreligger till avgörande, innefattar förslag till lättande av det ekonomiska betryck, som råder inom vissa kommuner. Utskottets majoritet har nu avvisat densamma. Utskottsbehandlingen varslar om, att man tager mera hänsyn till lärarekårens rent personliga intressen än till det faktiska förhållandet i landet, och utskottsmajoritetens i viss mån välvilliga motivering bottnar naturligtvis i avslag, trots man mycket väl vet, att det måste göras något åt saken. Det är ju många gånger så, att man skriver en välvillig motivering beträffande en framställning och sedan i klämman yrkar avslag. Vi kunna dock icke stå med armarna i kors och åse, hur, om jag får säga, den mästerligt utformade Rydéniska skolreformen i många fall hämmar kommunernas sociala utvecklingsmöjligheter. Tyvärr förhåller det sig i många fall så, att kommunerna påtvingas dyrbara skolhusbyggen. Det har gått till och med så långt, att det finns exempel, där på grund av detta förhållande utdebiteringen ökats med 100 procent och därutöver. Jag vill anföra ett enda exempel, nämligen från en västgötasocken, där skolbygget nu förorsakar en höjning av skatten från 11 kronor per bevilningshundra till över 22. Jag skall emellertid icke anföra flera exempel från Västergötland, enär det förut finns tillräckligt med sådana i riksdagens protokoll, utan jag tillåter mig nu citera en resolution i skolfrågan från ett större möte i Ångermanland för en tid sedan, vilken hade följande lydelse: »De i vidsträckt mån på administrativ väg tillkomna föreskrifterna för skolväsendets ordnande ha fräntagit församlingarna deras i grundlagen givna obestriddiga rätt att bestämma över den kommunala beskattningen. sålunda jämväl efter mättet

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

av sin ekonomiska bärkraft och efter varje ords förhållande ordna sitt skolväsende inom ramen av lagens bestämmelser. Skolinspektörerna söka att genom hot om indragning av statsanslaget för lärarnas avlöning på landsbygden framtvinga nya skolformer, som möjligen äro avpassade för städer och stadsliknande samhällen, med därmed följande stora kostnader för byggnader m. m., utan att någon hänsyn därvid tages till kommunernas ekonomiska ställning och framtida ekonomi, barnens hälsa och deras kontakt med hemmet. Dessa utgifter, så viktiga för landsbygdens ungdom, riskeras genom kravet på heltidsläsning särskilt i våra glest befolkade trakter med långa och besvärliga vägar, utan att barnens kunskapsinhämtande i verkligheten främjas. Mångläseriet bör i möjligaste mån inskränkas och undervisningen i första hand inrikta sig på vissa huvudämnen. Det nu åt inspektörerna givna uppdraget att ensamma besluta om syner och byggnader för skolväsendet, vilket torde sakna motsvarighet på andra områden, måste överlätas åt opartiska synemän. Föreskriften om särskilda bostäder vid sidan av de egentliga skolbyggnaderna måste utgå, då nyttan därav icke motsvarar kostnaderna. Folkskoleinspektörernas och skolöverstyrelsens diktatoriska makt gent emot skoldistriktet måste begränsas till de utgifter som ursprungligen tillagts dem av statsmakterna. Mötet vill slutligen uttala, att det svenska folkets hävdvunna och grundlagsenliga rätt att sig själv beskatta icke må på omvägar berövas detsamma och därmed den kommunala självbestämmanderätten icke bliva illusorisk. En sund kommunalskattspolitik kommer eljest att oundvikligen omöjliggöras, vilket kan komma att verka helt och hållet tillintetgörande för kommunernas ekonomi. Alla åtgärder, varigenom nya bördor för folkskoleväsendet åläggas skoldistriktet, skola tillkomma i sådan ordning, som grundlagen föreskriver rörande kommunal lagstiftning och beskattning.»

Detta är ett bevis på, att det ej endast är från Västergötland klagomålen komma, utan även från andra delar av landet. I förbigående vill jag nämna, att det även finns socialdemokrater från landsbygden, som yrka på varannandagsläsningens bibehållande. Detta för att nämna missnöjet på landsbygden beträffande införandet av heltidsläsningen, vilket ju är en fråga, som jag ej skall röra vid i detta sammanhang. Emellertid tillåta vi oss i motionen hemställa, att villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärarnas avlöning böra återföras till den av riksdagen år 1918 fastställda lydelsen, vilken av dåvarande ecklesiastikministern Värner Rydén genom proposition föreslagits och av riksdagen enhälligt antagits, samtidigt som vi fästa uppmärksamheten på att samme herr Rydén i konselj den 16 september samma år behagat tillägga två moment utöver vad i riksdagsskrivelsen 1918: 394 sid. 74 återfinnes. Under rubriken »för erhållande av statsbidrag» finnes nämligen ett moment a) innehållande såsom villkor: att skolan är anordnad i enlighet med gällande föreskrifter; samt ett moment c) innehållande villkoret: att skoldistriktet för undervisningen tillhandahåller lämpliga lokaler samt ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsma-

teriel. Härom anser utskottet sig icke böra yttra något, utan hänvisar till vad skolöverstyrelsen framhållit, nämligen att dessa villkor tillämpats långt före tillkomsten av ovannämnda kungörelse. — Tillåt mig fråga: Varför blevo då dessa moment ej införda i den kungl. propositionen 1918 bland villkoren för erhållande av statsbidrag, så att riksdagen då kunde ha fått tillfälle att godkänna eller avslå desamma?

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

Av allt framgår emellertid, att riksdagens beslut år 1918 undergått en revidering, varför en rättelse härutinnan bör ske. Att således egenmäktigt skärpa bestämmelserna angående villkoren för erhållande av statsbidrag och därigenom sätta skolöverstyrelsen och dess byråkrati över kommunala myndigheters och t. o. m. själva svenska riksdagens rätt att bestämma lagar, anslag av allmänna statsmedel samt utvecklingen och riktningen av vårt skolväsen, det är, om jag så vågar säga, tilltag, som göra statsråden till kungar, tilltag som gamle Adolf Hedin på sin tid visste att tillbörligt näpsa.

Det Rydénska steget år 1918 innebär, utom det att man satt hela skolsystemet i vårt land i ett oåtkomligt byråkratiskt läge, även att folket alltmer förlorar respekten för hela skolreformen. Komma så därtill de nu senast framlagda planerna från skolkommisionen, kan det rivas upp en storm, som kan bli till stor skada för hela vårt skolväsens utveckling och framtida ordnande. Det har säkerligen icke varit svenska riksdagens, än mindre svenska folkets mening att föra vårt folkskolväsen in i detta läge.

Till sist ber jag att få säga, att vi genom vårt ingripande i denna fråga långt ifrån haft något baksträvaresyfte. Vi hava endast velat i motionen framhålla folkets på landsbygden mening i frågan. Nej, i stället för att sträva bakåt vilja vi arbeta för att lyfta upp skolan på ett högre plan ovan all politik — även den socialistiska! Vi arbeta samtidigt för att kommunerna måtte beredas skälig trygghet mot alltför tryckande ekonomiska bördor samt för att den praktiska erfarenheten får göra sig mera gällande vid uppförande av skolbyggnader och lärarbostäder.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet av herr Gardell fogade reservationen.

Herr O l s s o n i Mora: Herr talman! Mina damer och herrar! Om det vore så, som herr Gardell yttrade, att utskottsmajoriteten vore som leran i krukmakarens hand, så förvånar det mig, att inte herr Gardell med kärleksfulla händer behandlat denna lera på ett sådant sätt, att han kunnat sluta sitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag. De anföranden, som nu hållits av herr Gardell och av motionären, herr Johanson i Hallagården, ha inte på något sätt varit ägnade att rubba min uppfattning, att utskottet haft synnerligen goda skäl, när det förhärdat sig inför den omformning, som försökts av den gottländske krukmakaren. Jag skall inte

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

besvara kammaren med någon detaljerad granskning av dessa nyss hållna anföranden.

Jag skall till en början be att få besvara en fråga, som beröres i den föreliggande högerreservationen och som framstälts till mig från åtskilliga håll inom kammaren. Man har frågat, varför inte herr Johansons i Hallagården m. fl. nu föreliggande motion nr 170 av utskottet behandlats i samband med den av herr Lindman m. fl. väckta motionen nr 168. De ärade högerreservanterna anse beträffande yrkandet i herr Johansons i Hallagården motion, att såväl dess ingress som i synnerhet punkten c) — det är den, som berör reglerna för utbetalande av statsbidrag till folkundervisningen — till sitt syfte komma så nära yrkandet i herr Lindmans motion, att ett tillstyrkande därav kunnat och bort av utskottet framställas i ett utlåtande, där de båda nu berörda motionerna behandlats i ett sammanhang. Högerreservanterna finna det egendomligt, att inte ett sådant gemensamt utskottsutlåtande framlagts. I verkligheten påyrkas under punkten c) i herr Johansons i Hallagården motion ett ovillkorligt utbetalande av statsbidrag till dess behörigheten av den anmärkning, varpå folkskolinspektör grundat sin hemställan om bidragets indragning, blivit slutgiltigt fastställd. I herr Lindmans motion däremot påyrkas åtgärder för att förpliktiga länsstyrelserna att i händelse folkskolinspektör avstyrker statsbidrag till ett skoldistrikt under fordran på införandet av sådana förändringar beträffande skolväsendet, vilka skulle i form av beskattning vålla distriktet kännbar kostnad, efter prövning fatta beslut i frågan om statsbidragets utbetalande, sedan från skoldistriktet inhämtats fullständiga uppgifter om distriktets ekonomi och uttaxeringen av kommunalutskylder. Det är således i de båda motionerna fråga om två alldeles olika yrkanden. Emellertid skulle utskottet säkerligen icke ha haft någonting emot en sådan sammankoppling av motionerna, vilken på samma gång kunnat behaga reservanterna och bespara kammaren en ny skoldebatt. Men motionernas behandling var för sig har betingats av särskilda skäl. En motion av samma innehåll som herr Johansons i Hallagården väcktes även i första kammaren. Detta förhållande ledde till att de tillfälliga utskott i båda kamrarna, som till förberedande behandling förehade de lika lydande motionerna, sökte kontakt med varandra. Det är ju någonting ganska vanligt i riksdagen. En gemensam överläggning kom till stånd, och det visade sig, att i vartdera utskottet fanns majoritet för avgivande till kamrarna av ett utlåtande av samma innehåll. Sedan ett sådant utlåtande beslutits, kunde andra kammarens utskott icke gärna koppla vid en endast inom denna kammare väckt motion, allra minst om man tänkte sig möjligheten av att denna motion kunde från utskottets sida föranleda ett positivt yrkande. Än så länge tänkt sig emellertid utskottet, att utlåtandet i anledning av herr Lindmans motion skulle föreläggas kammaren samtidigt med det nu föreliggande utskottsutlåtandet. Men så inträffade någonting, som förändrade situationen. Första kammarens första tillfälliga utskott kompletterade sin motivering med ett av högerre-

servanterna berört principuttalande, och detta uttalande fann sig även andra kammarens utskott böra upptaga för att med största möjliga säkerhet vinna någonting i det syfte, som innefattas i yrkandet i herr Lindmans m. fl. motion. Och då befanns det — jag skulle tro även av högerreservanterna — klokt att avvakta riksdagens beslut i anledning av herr Johansons i Hallagården motion, innan utlåtandet i anledning av herr Lindmans motion framlades. Ett samtidigt framläggande av utlåtandena skulle nämligen, därest utskottets hemställan i det nu föreliggande utlåtandet icke bifölles, icke bara ha kunnat föranleda återremiss till utskottet av utlåtandet angående herr Lindmans m. fl. motion, utan det skulle också ha kunnat leda till att denna motion varken föranlett ett uttalande av riksdagen eller ännu mindre medfört ett positivt beslut. Nu återigen bevaras möjligheten att hänvisa till ett riksdagens uttalande i motionens syfte, om utskottet finner sig icke kunna tillstyrka motionärernas yrkande.

Detta är den något invecklade och tråkiga men, jag skulle tro, fullt hållbara förklaringen till att herr Lindmans motion icke behandlats i samband med herr Johansons i Hallagården. Med denna förklaring torde jag ha rätt upp den sak, som föranlett ett särskilt tillkännagivande från högerreservanternas sida. Jag tror mig också ha visat, att samma reservanters uppgift, att herr Johansons i Hallagården och herr Lindmans motioner äro så nära sammanfallande, att de bort bli föremål för ett gemensamt utlåtande, inte är så obestriddligt riktig, utan att utskottet, även om det för all del kunnat behandla motionerna i ett sammanhang, likväl haft goda skäl till att behandla dem var för sig.

Något mer skall jag inte säga i anledning av den reservation, som anförts mot utskottets utlåtande av herr Wallerius m. fl. Det återstår att beröra den reservation, som i huvudsaklig anslutning till den nu föreliggande motionen anförts av herr Gardell och som nu försvarats såväl av herr Gardell som också av herr Johanson i Hallagården.

Jag ber då först att få med tillfredsställelse konstatera, att reservanten icke funnit anledning att vidhålla motionärernas krav på ovillkorligt utbetalande tills vidare av statsbidrag. De innersta motiven för att han släppt detta krav må han behålla för sig själv. Jag skall inte vara nog obarmhärtig att störa med några frågor, även om jag inte alldeles kan frigöra mig från misstanken, att den ändrade positionen sammanhänger med att yrkandet befunnits icke hållbart. Då reservanten på övriga punkter i anslutning till den föreliggande motionen påyrkar omarbetning av våra folkskoleförfattningar, så synes han lägga huvudvikten på de konstitutionella skäl, som efter hans mening tala för att riksdagen under vården om sin bevillningsmakt icke skall avhända sig rätten att pröva och fastställa villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskoleväsendet. Kungl. Maj:t har på vissa punkter, säger man, gått utanför riksdagens beslut, och därför skola villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning återföras till den av riksdagen

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

fastställda lydelsen. Man måste undra, varför inte denna sak i vederbörlig ordning påtalades av bondeförbundets konstitutionella väktare vid 1919 års riksdag. Inte kan det väl bero på att septemberhäftet av Svenska stadsförbundets tidskrift för i fjol, där nu ifrågasatt sak först offentligt behandlats, då ännu icke utkommit?

Vill man nu ifrågasätta, att det anspråkslösa första tillfälliga utskottet skulle framträda som något slags kryptokonstitutionsutskott, så måste utskottet avböja en promenad på denna förbjudna väg, då ett motsatt förfaringssätt med tämligen stor säkerhet skulle på annan mark utsätta utskottet för en förföljelse, påminnande om den, som herr Gardell en gång realistiskt skildrade från en gottländsk fårahjord.

Få vi däremot, med avböjande av den konstitutionella braständningen, praktiskt bedöma motionärernas och reservantens gemensamma yrkanden, måste vi göra följande fråga — även herr Johanson i Hallagården framställde en fråga, som jag dock inte är beredd att på rak arm besvara, men som jag förmodar kommer att få svar under den följande debatten. — Då nu folkskolestadgan ända sedan 1882 upptager den bestämmelsen, att det åligger varje skoldistrikt att anskaffa och underhålla tjänliga rum för de skolor, som av distriktet blivit inrättade, samt förse dem med ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriel; då det vidare på grund av denna bestämmelse genom ett flertal beslut av Kungl. Maj:t såväl i konseljen som i regeringsrätten redan före 1918 fastslagits, att skoldistriktet för erhållande av statsbidrag måste ha sitt undervisningsväsen ordnat på författningens sätt och tillhandahålla för undervisningen tjänliga lokaler; och då vidare motionärerna icke kunnat visa, att upptagandet av de nu ifrågasatt bestämmelserna i folkskolestadgans § 52 i deras naturliga sammanhang, nämligen ibland villkoren för erhållande av statsbidrag, medfört ökade svårigheter för skoldistriktet att utfå statsbidrag; men det slutligen inte torde kunna förnekas, att efter den överdrivna skolreaktionära agitation, som på en del håll förts, man skulle kunna befara, att ett avförande nu ur den kungl. kungörelsen av den 16 december 1918 av de två av motionärerna berörda momenten skulle kunna ge anledning till den misstanken, att riksdagen eftersatt det såsom villkor för erhållande av statsbidrag uppställda kravet, att skoldistrikt skall hava sitt undervisningsväsen ordnat på författningens sätt samt tillhandahålla lämpliga lokaler, ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriel; vad är det då — skulle jag vilja fråga — utom rena principrytteriet, som påkallar den författningsändring i fråga om villkoren för erhållande av statsbidrag, som reservanten och motionärerna påyrka? Då herrarna säga sig icke vilja försämra vår folkundervisning, kan det väl icke vara meningen att gå in för den fordran, att statsbidrag skall utgå utan hänsyn till om skoldistrikt har sitt undervisningsväsen ordnat i enlighet med gällande föreskrifter och tillhandahåller lämpliga lokaler, ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriel?

Nej, har det svarats, men vi vilja ha rådrom med införandet av

dyrbara skolförbättringar under nu rådande depressionstid, och vi vilja skydda kommunerna för att genom administrativa myndigheters förfoganden åläggas allt för tryckande ekonomiska bördor för folkundervisningens utveckling.

Ja, om nödvändigheten av att i vårt lands nu rådande ekonomiska betryck skoldistriktet få någon tids rådrum med införandet av mera kostsamma skolförbättringar, därom är icke blott utskottet utan också skolöverstyrelsen fullkomligt ense med reservanten. På den punkten torde för den skull icke behövas någon kristidsförfattning. Och vad angår faran från de administrativa myndigheterna, synes den åtminstone ute i agitationen ha målats betydligt värre, än den vid närmare granskning visar sig vara. En undersökning av i vilken omfattning och av vilka orsaker statsbidrag till skolväsendet avstyrkes, ger icke belägg för det tidigare talet om folkskolinspektörernas allmänna despotiska framfart mot skoldistriktet. Man får inte utan vidare godtaga en anklagelse. För att anföra ett enda exempel så skrevs i en skolmotion vid årets riksdag, som undertecknats av ett trettiotal ledamöter av denna kammare, att även sedan den kungl. kungörelsen den 21 september 1921 trätt i kraft, är det i vissa inspektörsdistrikt regel, att en annan person än inspektören utses till syneförättare, och att, då härtill vanligen förordnas en folkskollärare eller en före detta folkskollärare, därav uppkomme vissa olägenheter, som närmare berördes av motionärerna. Vid den undersökning utskottet i denna sak företog, befanns det, att under den angivna tiden i hela riket en enda folkskollärare hade förordnats att förrätta en enda syn. Så kan en gås bli en fjäder. Inte heller regeringsrättens behandling under de två senaste åren av besvärsmål rörande utbekommande av vägrat statsbidrag synes ge stöd åt det ibland hörda talet om onödig stränghet vid prövningen av statsbidragsrekvisitioner. Jag torde emellertid få anledning att i annat sammanhang tala om den saken. Här vill jag blott säga, att jag tror mig våga det påståendet, att det kan ifrågasättas, om icke rättstillämpningen på ifrågavarande område nu är mildare än tidigare.

I det förslag, som i förrgår framlades av skolkommissionen, konstateras det, att den svenska folkskolans utveckling under senare år varit oerhörd. A-typen, d. v. s. den bästa typen, har under åren 1901—1919 fått sitt lärjungantal ökat från 96,000 till 168,000 eller relativt från 18 till 32 procent. En tredjedel av samtliga folkskolebarn gå numera i den bästa folkskolan. Halvtidsläsningen har minskats från att förut hava omfattat 288,000 lärjungar till numera 148,000 eller från 66 till 37 procent av landets alla barn.

Men tavlan har sina fläckar. Jag skulle kunna berätta om skollokaler, där det regnar in genom väggar och tak och där bläcket fryser om nätterna, och om skollokaler, som utdömts såsom hälsovådliga av läkare. Jag skulle kunna visa en skola i en mycket gammal torpstuga, där det rymmes femton barn, men där man, efter att ha avvisat några barn, släppt in, packat in, trettio, och där det är så trångt, att lärarinnan icke har plats för vare sig en stol eller ett bord. En annan skola skulle jag kunna visa, som är förlagd i ett

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

ruskigt vindsrum. På ruckliga långbänkar sitta barnen omkring ett runt bord i ena hörnet, ty de måste trängas om utrymmet med en hel del trasiga möbler och gamla kläder. Jag skulle också kunna nämna skoldistrikt, som, utan att vara ekonomiskt betungade, i åratals gjort svårigheter, när det gäller att avhjälpa sådana missförhållanden. Dess bättre höra sådana fall till undantagen, men de synas mig i alla fall visa, att hur mån man än är om att värna kommunernas självbestämmningsrätt, går det inte an att ge kommunerna alldeles fria händer, när det gäller att anskaffa skollokaler, skolmöbler och undervisningsmateriel. Utskottet har därför icke heller kunnat tillstyrka motionärernas nu ifrågakvarande yrkande.

I fråga om boställsordningen för lärare vid folk- och småskolor har utskottet enligt reservanten missuppfattat motionärerna, då utskottet uppgiver, att dessa påstått, att boställsordningen tillkommit utan riksdagens medverkan. Missuppfattningen — låt oss gärna säga så — är mer än förklarlig, då motionärerna skriva, att de föreskrifter, som i denna förordning meddelas rörande kommuns skyldighet att tillhandahålla lärarebostäder, »icke blivit godkända av riksdagen» och att bestämmelsen om kommunernas byggnadsskyldighet även i detta fall bör utfärdas »med riksdagens medverkan». Missuppfattningen är så mycket förklarligare, som motionärerna icke med ett ord antyda sin kännedom om att huvudgrunderna för boställsordningen blivit godkända av riksdagen, som fann sig böra godtaga ett reglerande, som det hette, genom en särskild boställsordning av stadgandena rörande lärarnas naturaförmåner. Vem skulle enligt riksdagens beslut utfärda den boställsordningen, om inte Kungl. Maj:t? Då detta skedde, beaktades vad riksdagen godkänt och uttalat i denna fråga, och då reservanten påstår motsatsen, så är det icke riktigt.

Men, säger man, det har kommit in sådant i boställsordningen, som riksdagen icke beslutit. Låt oss då se, vad det är. Jo, säger reservanten, bland annat föreslås i § 8 av lärarelönenämndens förslag, att »där lärarbostad icke innehåller det sålunda stadgade antalet rum, skall läraren enligt hyrespriserna på orten erhålla särskild kontant ersättning för vad i sådant avseende brister, dock att ogift manlig folkskollärare, vars bostad innehåller två rum och kök, icke erhåller rätt till ersättning». Samma principer hävdades, enligt reservanten, av riksdagen i fråga om rätt till hyresersättning i de fall, då lärare ej åtnjuter bostad in natura, men såsom framgår av boställsordningens § 12 mom. 1 och 2, har Kungl. Maj:t utan vidare uteslutit dessa särskiljande bestämmelser om gifter och ogifter lärare. Ja, det är riktigt, och det förklaras av att lärarlönenämnden byggt sitt förslag till lönerglering med därmed sammanhängande boställsordning på behovsprincipen med särskiljande bestämmelser om familjeförsörjare och icke familjeförsörjare, men att denna princip icke godtogs av riksdagen, vilken i stället beslöt ett lönesystem med särskiljande av manliga och kvinnliga — icke gifter och ogifter — tjänsteinnehavare.

Reservanten anmärkte vidare, att, medan lönergleringskom-

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

mittén föreslagit, att föreskrift skulle meddelas om att lärarbostadens rum skulle stå i *lämplig* förbindelse med varandra, detta uttryck i kungörelsen skärptes till *lämplig direkt* förbindelse. Skulle vi inte ändå kunna komma överens om att man i det oändliga skulle kunna tvista om vad som menas med »lämplig förbindelse» och att det av Kungl. Maj:t tillagda ordet innefattar ett förtydligande.

Slutligen erinrar reservanten om att i boställsordningens § 5 bestämmes, att lärarbostad skall bl. a. vara försedd med torkvind men att bestämmelsen saknas i nämndens förslag § 4. Skola vi då skriva till Kungl. Maj:t och begära, att bestämmelsen om torkvind i lärarebostad skall torkas bort?

Nej, säger man, det är inte huvudsaken. Huvudsaken är för motionärerna, att boställsordningen revideras med tillgodogörande av vunnen praktisk erfarenhet. Jäväl, säger utskottet i år, liksom i fjol, visa bara på några praktiska förbättringar, så skola vi icke ställa oss avvissande. Detta ha dock varken motionärerna eller reservanten gjort, och då kan det inte heller vara skäl att, som reservanten och motionärerna påyrka, utan närmare direktiv begära en allmän revision av boställsordningen och ett därpå grundat förslags föreläggande för riksdagen.

Ja, herr talman, sedan jag nu genomgått reservationerna, skall jag inte trötta med att närmare utveckla motiveringen för utskottets förslag. Jag tillåter mig att hänvisa till utskottets utlåtande.

Det skulle emellertid vara frestande att i detta sammanhang också beröra den agitation, som tidigare förts emot folkskolinspektörerna och utvecklingen av landsbygdens skolväsen, denna agitation, där man i en stockholmstidning med anspråk mobiliserat en sömmerska som skolsakkunnig och där en kommunalnämnds- och kommunalstämмоordförande bönfallit Konungen att av nåd befria Visseltofta skolrotes barn ifrån det »straff», som med heltidsläsningen vilar över dem. Då nu denna agitation dess bättre synes hava avtagit, och dagens debatt inlets i en ganska dämpad och värdig ton, skall jag icke gå närmare in härpå. Jag vill fastslå, att vi alla nu synas vara överens om att, som utskottet säger, vårt lands ekonomiska betryck gör det nödvändigt, att skoldistriktet få någon tids rådrum med införandet av mera kostsamma skolförbättringar och icke tvingas att brådstörtat och med fara för ekonomisk överansträngning bringa sina undervisningsanordningar i det skick, att de motsvara även högt ställda fordringar. Frågan är, huruvida det skall vara nödvändigt för att vinna detta syfte att ändra våra för normala förhållanden avsedda skolförfattningar så, att dessa anpassas efter läget under nu rådande depressionstid. Så har icke skett på andra förvaltningsområden, och då borde det icke heller vara behöfligt i fråga om folkskolan, utan den nödvändiga sparsamhetens syfte bör, som utskottet säger, kunna vinnas genom förnuftig tillämpning av gällande författningar under sorgfälligt iakttagande av den varsamhet som tidigare anbefallts och vars fortsatta nödvändighet utskottet föreslår riksdagen att allvarligt understryka.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

Jag vill sluta med att med Allehanda för i går säga, att om något är en stor gemensam social angelägenhet, är det ungdomens uppfostran. Jag vill tillägga, att i demokratiens tid är folkundervisningen om något en samhällsbevarande angelägenhet, som bör bäras upp av hemmens förtroende till skolan och av en ömsesidig strävan ifrån skola och hem att söka förstå och hjälpa varandra istället för att söka misstänkliggöra varandra. Men ett välordnat skolväsende får inte bli ett privilegium för städerna och industrisamhällena; deras övertag i det moderna samhället är stort nog ändå. Även landsbygden har rätt till denna förmån, så långt det ekonomiskt är möjligt. Andra kammarens gamla protokoll från de stora lantmannaledarnas tid innefatta stolta vittnesbörd om att man här förstått, att det i längden är en kortsynt bondepolitik att medverka till åtgärder, som skulle kunna leda till en försämring av vår folkundervisning. För min del vill jag hoppas, att denna insikt lever kvar, och i denna förhoppning och i livlig anslutning till herr Johansons i Hallagården yttrande, att skolfrågan alltjämt bör vara en angelägenhet över partierna, ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Se hlin: Herr vice talman! Då jag ber att få säga några ord i denna fråga, skall jag icke uppehålla mig vid reservationen, som redan blivit belyst. Reservationen tar ju sikte väsentligen på den konstitutionella sidan av saken. Jag skulle ha förstått den bättre, om den hade kommit från 1919 års konstitutionsutskott än då den nu kommer ifrån 1922 års första tillfälliga utskott.

Jag skall i stället följa motionärernas exempel och röra mig litet kring förhållandet mellan statens kontroll och kommunernas självbestämmanderätt i fråga om folkundervisningen. Redan i de debatter, som föregingo 1842 års skolstadga, möter oss den frågan. Bondeståndet yrkade på att staten skulle övertaga en del av lärarnas löner, och detta förslag fick understöd av ingen mindre än Erik Gustaf Geijer. Några ord, som han yttrade i den debatten, ber jag att få anföra, emedan de synas mig äga giltighet lika mycket i dag som för åttio år sedan. Han sade: »Nu vill en rådande mening kasta nästan allt på kommunen. Jag fruktar, att det är en frihetsande, som driver på bakspår. Ingen kan mer än jag värdera den kommunala verksamheten, men jag önskar den i närmaste sammanhang med den allmänna och offentliga samt utövad under statens kontroll. Vill man kasta folkundervisningens framsteg i vårt land endast på kommunen, så är detta att ej blott göra den stationär utan tillbakagående.» Sedan dess har utvecklingen gått i den riktningen, att staten övertagit allt mer och mer av utgifterna för skolväsendet men alltid ställt vissa krav och alltid förbehållit sig kontrollrätt.

Nu vilja motionärerna befria kommunerna från en hel del väsentliga villkor, som faktiskt varit gällande under årtionden, och som skäl därför anföres dels att de ekonomiska bördorna äro för tryckande, och dels att de administrativa myndigheterna här ställa otill-

börliga krav. Det börjar tätna till en trosartikel i detta land, att vi skolfolk binda samman tunga och odrägliga bördor och lägga på folkets skuldror, att svenska folket här på en bakväg håller på att berövas sin urgamla rätt att sig självt beskatta. Det är ju ur missnöjet därmed, som denna motion framgått, och vi ha hört här i flera års remissdebatter, genom motioner och senast i dag från herr Johanson i Hallagården, att inspektörerna fara fram med en otillbörlig hänsynslöshet, utan urskillning och utan ekonomiskt begrepp om vad kommunerna kunna tåla vid. Ja, ute i debatten har man för att riktigt åskådliggöra denna diktatoriska makt nödgats mana fram bilden både av Jösse Eriksson och de trettio tyrannerna.

Jag har därmed kommit in på de administrativa myndighetersnas försyndelser, som motionärerna vilja bekämpa, och då vill jag först säga det, att om en folkskolinspektör gör sig skyldig till övergrepp och hänsynslöshet, skall han naturligtvis hållas efter, han så väl som varje annan tjänsteman. Jag vill också säga, att om en folkskolinspektör i sin verksamhet framträder med höga later och chronschougheri, som gör sig brett och viktigt, må de vreda vindarna gärna vina. Men nu är det så, att denna kritik ofta nog, i stället för att gå fram till de lagar och förordningar, dessa inspektörer ha att bevaka, stannar vid att strängt och straffande döma dem, som skola ge effektivitet åt dessa lagar. En inspektör har inte bara en rådgivande utan också i hög grad en kontrollerande uppgift. Han skall bevaka statens krav på att de många miljoner, staten ger ut för sitt folkskoleväsende, också användas på ett förnuftigt sätt och under sådana lokala förhållanden, att det blir någon möjlighet att komma till något resultat. Och för denna sin verksamhet ha inspektörerna ingalunda saknat direktiv av dem, som givit dem deras uppdrag. Riksdagen har upprepade gånger under de senaste åren uttalat sig för att skolväsendet icke skulle stå stilla utan utveckla sig bland annat genom avskaffande av mindervärdiga skolformer, och Kungl. Maj:t har gjort likaledes. Dåvarande ecklesiastikministern, nuvarande bondeförbundaren K. G. Westman ålade oss inspektörer att tillse, att skolväsendet ordnades på ändamålsenligt sätt, att skolorna anordnades efter bästa möjliga skoltyp, att barnen finge så lång undervisningstid, som skolstadgan föreskriver, att skolorna utrustades med tillräcklig materiel, och att lokaler och bostäder vore lämpliga.

Med detta har jag velat säga, att om det nu är så, att vi ha dessa inspektörer för våra synders skull, bör riksdagen i första hand gå in under den skulden.

Jag medger gärna, att den föreliggande motionen tar fäste just på de där föreskrifterna, som skola tillämpas. Men även där går den tanken igen, att nitet är alldeles för stort och därför i många fall ovist. Utskottet har understrukt, vad som sades i fjol, att den största varsamhet skulle iakttagas, och jag vill icke heller opponera mig däremot. Den meningen ha vi fått höra från annat håll, och det förstå vi för övrigt själva.

Men jag vill ändå fråga: Har utvecklingen verkligen gått så

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

brådstörtat, som det här påstås? Ja, på sina håll, kanske. Men om jag berör det område, jag bäst känner till, kan jag icke finna det. Jag vågar påstå, att Jämtland och Härjedalen icke stå tillbaka för några andra bygder i fråga om intresse och offervillighet för skolväsendet och folkupplysningen, och jag är glad att kunna säga, att inspektörerna där ha det bästa stödet för sitt arbete just hos skolråden och deras ordförande. Men det går ändå inte så brådstörtat framåt, som man har sagt. Inom Jämtland och Härjedalen finnas 344 skolor på folkskolestadiet. Av dessa äro summa 6 A-skolor, 38 B: I-skolor och inte mindre än 187 mindre folkskolor, vilka ju redan 1842 ansågos såsom användbara endast i undantagsfall.

Inemot hälften av alla barn i Jämtland och Härjedalen gå aldrig en enda dag i en folkskola, icke ens av enklaste undantagsform. Vad beträffar skollokaler, funnos inom mitt inspektionsområde i fjol 325 skollokaler, varav icke mindre än 139, alltså nära hälften, förhrydes av enskilda. Bland dessa har jag träffat på lokaler ungefär av den beskaffenhet, som herr Olsson i Mora nyss talade om, i sommarstugor, t. o. m. i en ladugård, men oftast utgöras de av ett kök i någon bondgård, bra nog för sitt ursprungliga ändamål men ganska olämpligt till skollokal med otillräcklig och olämplig uppvärmning och belysning, i saknad av kapprum o. s. v. Jag kan tryggt påstå, att icke en tiondel av de bostäder, som upplätas för lärarpersonalen, verkligen motsvarar boställsordningens krav. Jag har träffat på lärarinnor inhysta i rum utan eldstad där uppe i vinterklimatet. Vare sig jag ser på lokalerna eller på skolformen, kan jag icke förstå, att utvecklingen här gått brådstörtat fram, och någon lyxuppfostran såg jag icke till.

Det är aldeles riktigt, som motionärerna säga, att de ekonomiska bördorna trycka tungt på många kommuner, isynnerhet de små, men därav kan jag icke komma till samma slutsats som de, att man skall befria kommunerna från skyldigheten att fullgöra villkoren för att få statsbidrag, att man helt enkelt skall giva kommunerna rätt att, om de så finna lämpligt, missköta sitt skolväsen och ändå få statsbidrag, utan jag kommer i stället till samma slutsats, som riksdagen drog den gången, då den beslöt begära utredning, på vad sätt och i vad mån staten må bidraga till uppförande av skollokaler och på så sätt utjämna kostnaderna. Denna begäran kom från lantmannahåll, och den är fullt förklarlig och fullt försvarbar, men däremot kan jag aldrig förstå, varför landsbygdens barn, de små fattiga kommunernas barn nödvändigtvis skola behöva nöja sig med sämre undervisning än barnen i andra bygder. Vart i världen vi se, finna vi, att även jordbrukarklassens sociala och ekonomiska ställning i väsentlig grad är beroende på den undervisning, som den erhållit. Jag är så tacksam mot motionären, därför att han i dag talat om att denna fråga skall lyftas över partierna; det önskar ingen högre än jag. Det tillkommer icke heller mig att här giva några råd och anvisningar, men jag skulle ha lust att ändå säga: Pass på, herrar bondeförbundare, som representera bygder och byar, att icke städernas, industrisamhällellenas, municipalsamhällellenas och järnvägsstationernas

folk distanserar eder i makt och inflytande både i kommun och stat, just därför att de ha bättre skolutbildning och därför kunna bättre utveckla sig genom självstudier. När för hundra år sedan vårt stats-skick lades om och bondeståndet återfick sin politiska makt, insågo dess mest klarsynta män, att om bondeståndet skulle kunna göra sig gällande och frigöra sig från förmynderskapet, så krävdes det kunskaper. Den gången se vi också dess främsta män, sådana som Nils Månsson i Skumparp, Anders Danielsson, bondson från Älvsborgs län, Sven Heurlin, torparson från Småland, Nils Strindlund från Västernorrland och många flera, ställa sig i spetsen för kravet på en folkskola, och det är det gamla bondeståndets ovanskliga ära, att det då förde sin sak till seger. Det nya bondeståndet, som nu håller på att växa fram, har här en uppgift i att värna om det arvet.

Nyss har också vårt folk helt och fullt genomfört demokratise-ringen, så att det icke längre blott är bonden, som går till tinget och bestämmer, utan även hans hustru, hans vuxna son och dotter, bon-dens dräng och den fattigaste nybyggaren uppe i fjällandet skola vara med och bestämma över vårt gemensamma öde. Stora frågor, svåra uppgifter framläggas för dem till bedömande, och så klagar man över brist på kunskaper särskilt i ekonomiska och sociala ting, klagar över en vidskeplig övertro på statens förmåga att hjälpa all-ting. Många frukta rent av, att inför denna demokratisering skola själva statens grundvalar bäva. Det finnes, såsom Adolf Hedin en gång sade här i kammaren, intet bättre botemedel mot denna fara än att uppfostra folket, upplysa folket, icke blott giva det makt utan också förutsättningar för att kunna använda sin makt, alltså skapa av folket en upplyst demokrati. Vi behöva fördjudad med-borgarbildning, men vägen till denna går alldeles säkert icke genom att utlämna skolväsendet till de enskilda kommunernas godtycke. Då går det helt visst som Geijer uttalade: »Vill man kasta folkskolunder-visningens framsteg i vårt land endast på kommunerna, så är detta att ej blott göra den stationär utan återgåendè.»

Jag skall, herr talman, strax sluta, men jag vill ändå säga en sak, som ligger mig om hjärtat. Vilja herrarna av den riktningen proklamera en strid mot folkskolans byråkratisering, skall jag för min ringa del be att få anmäla min medverkan. Det finnes en fara, att hela folkskolan kan råka i byråkratismens rövarhänder, så att den berövas det fria liv, som den behöver för att växa sig stark. Mot detta skola vi vara på vår vakt. Blott ett exempel: Skola vi icke till en början kunna förena oss om att skydda folkskolan från överinspektion mot en alldeles för långt driven ämnes- och fackin-spektion? Det är till exempel för mycket inspektion, när en slöjd-lärare i folkskolan på vissa håll skall behöva inspekteras av fyra olika inspektörer. Jag vill också i detta sammanhang säga, att det förslag, som gymnastikundervisningskommittén framlade redan 1917 och som gick ut på att den nuvarande gymnastikinspektionen för folkskolorna skulle utbytas mot ett fåtal konsulenter, som vid be-hov på begäran skulle stå till tjänst med råd och upplysningar, har många anhängare och vänner bland skolans eget folk, och jag hop-

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

pas, att detta förslag kommer att förverkligas. Det skulle bli mycket billigare och bidra till att göra stämningen åtskilligt lugnare och mindre irriterad på en hel del håll. Just nu cirkulerar på remiss ett förslag, som icke kommit från skolöverstyrelsen, om att anställa en skolöverläkare. Denne läkare skulle resa omkring och inspektera i hygieniskt hänseende, han skulle vidare granska alla ritningar till reparationer och nybyggnader av skolhus, och så skulle han uppgöra formulär till rapporter, hälsoregister och sådant. Jag skulle kunna kalla en hel sky av vittnen av skolrådsordförande, skolkassörer, lärare och lärarinnor, som skulle sällsamt enigt vitsorda att vi nu tilldags hava gudi nog av blanketter och formulär även på skolans område.

Folkskolan behöver nu framför allt lugn och arbetsro för att kunna samla sig inåt och för att kunna fylla ut med liv och innehåll de stora, med djärva resningar uppförda organisationer, som vi hållit på att bygga upp under de sista åren, medan de övriga folken slagit sig själva och varandra i spillror. Skolan har måst övertaga mycket av den uppfostringsplikt, som åligger hemmen, men det är av ondo, om stordriften i skolans liv skiljer skolan från hemmen, ty skolan behöver nödvändigt känning just med hemmen. Skall den kunna fylla sin uppgift, behöver den intresse från folket självt, den behöver förtroende från folkets representanter icke minst här i riksdagen, och den behöver framför allt varm och trogen kärlek från de båda stormakter på detta område, som heta far och mor.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Paulsen: Herr talman, mina damer och herrar! När de bägge sista ärade talarna så ingående talat om motionen och jag är av samma mening som de, skall jag inskränka mig till att säga ett par ord till herr Gardell. Herr Gardell beklagade sig över den höga uttaxeringen per bevilningskrona, ända till 29 kronor, och han framhöll, att denna är anledningen till att man icke kan hålla skolväsendet i det skick, som man borde ha det. Vore det nu så, att man kunde direkt jämföra uttaxering per bevilningskrona med uttaxering per bevilningskrona, kunde han naturligtvis hava rätt, men vi skola komma ihåg, att man taxerar så olika i detta land. När en egendom på Gottland i herr Gardells hemtrakt taxeras till 3,000 kronor, taxeras en i jordbrukshänseende likvärdig egendom i min hemtrakt till 75,000 kronor. När vi då ha en uttaxering av 5 kronor per bevilningskrona och herr Gardell en uttaxering av 29 kronor, undrar jag, vilken av oss som kommer att betala mest till skolväsendet. Jag tror, att man i själva verket, åtminstone vad jordbrukarna vidkommer, har det billigare på orter, där man har låga taxeringsvärden, än på orter med höga taxeringsvärden. Man skall således icke här gång på gång, såsom herr Gardell och många andra i denna kammare göra, komma och jämföra sig över den väldiga uttaxeringen per bevilningskrona, som medför, att man icke kan göra det ena

eller det andra. De som bli lidande på detta äro arbetare och tjänstemän, ty för dem ligger icke något taxeringsvärde till grund för kommunalutskylderna.

Så var det blott ytterligare ett enda ord till herr Gardell. Han talade om en trappa, som byggts i ett skolhus på Gotland, och den trappan hade man gjort så, att den inverkade på skolhusbygget så att det blev för stort tilltaget och såsom en följd därav också för dyrt. Men bevara mig väl, herr Gardell, om ni anlita kläpare i stället för sakkunniga människor, blir det naturligtvis för dyrt; det kan väl icke den Rydéniska skolreformen hjälpa.

Skall man lägga Västgötasynpunkter på skolväsendet i detta land, vill jag åtminstone icke vara med om det. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Det lär väl icke förefalla kamraren underligt, om jag påkallar några ögonblicks uppmärksamhet på grund av den överläggning, som här förts och som ju också föregåtts av årslånga fejder i tidningarna och annorstädes. Jag vill då säga som ett allmänt intryck av den diskussion, som förts, att den från början har präglats av en alldeles enastående ovederhäftighet, och det är endast ett glädjande tecken, att i den mån diskussionen fortgått, har så småningom den ena överdriften och ovederhäftigheten och lögnen efter den andra måst falla, och man har retirerat till allt mindre omfattande positioner, när det gällt att framställa anmärkningar. Dessa anmärkningar ha i den föreliggande motionen, där de formulerats mycket hovsamt i förhållande till vad som förekommit i pressen och på mötena, samlat sig framför allt på två punkter ifråga om mina åtgöranden beträffande folkskoleväsendet, nämligen boställsordningen och statsbidragskungörelsen, där man sagt, att jag överskridit den befogenhet, som jag ägt.

Jag skall då först säga några ord om boställsordningen. Jag anser den sakligt i stort sett stark och riktig, även om där, liksom alltid när man skall skapa nytt från grunden och icke har några mönster att gå efter, det kan hava gjorts ett och annat misstag. Och jag är övertygad om, att när denna boställning har tillämpats några årtionden, skall man i avseende på det sätt, varpå man byggt i bygderna, i boställsordningen söka en väsentlig grund till att man sluppit en massa utgifter. Hade det funnits en motsvarande författning låt mig säga för 25 å 30 år sedan, då det var en rätt allmän byggnadsperiod ifråga om skolhus på landsbygden, så hade här i detta ögonblick varit sparade många tiotal miljoner kronor, som nu blivit onödigt utkastade på grund därav, att man byggt olämpligt och utan tanke på den kommande utvecklingen. Man har på många håll byggt för trångt och omodernt samt står därför inför utsikterna att få bygga om. Det är min uppfattning, att när vi komma att se denna författning i mera historiskt perspektiv, så skall man nog komma till den uppfattningen, att den sparat landet mycket pengar, därigenom att den infört ett förnuftigt och framsynt sätt att ordna byggnadsfrågan på detta område, och man besparar därigenom nybyggnader

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

på grund av nya tiders krav, som kunna framkomma. Detta i största allmänhet om boställsordningen.

Jag har visserligen icke själv varit i tillfälle att åhöra debatten i första kammaren, men det har berättats mig, att man där skulle ha tagit upp en stor konstitutionell debatt i denna fråga. Jag vill icke underlåta att göra den frågan till mina klandrare: varför sades icke ett enda ord ifråga om boställsordningen vid 1919 års riksdag? Den var utfärdad i svensk författningssamling och icke dold i något statsrådsprotokoll, där konstitutionsutskottet möjligen kunde till följd av en otydlig marginalrubrik hoppat över saken. Det gällde alltså en av Kungl. Maj:t utfärdad författning, känd av hela riksdagen, men det oaktat gjorde, såvitt jag vet, ingen människa och i varje fall icke någon i konstitutionsutskottet en enda antydning om att jag skulle hava överskridit min befogenhet, när jag tillstyrkte Kungl. Maj:t att utfärda denna författning. Det var först, sedan år hade gått och några bondeförbundare börjat göra skolfrågan till ett politiskt agitationsnummer, som man fick en juridisk professor till hjälp för att framkonstruera den teorien, att här skett ett grundlagsbrott. Han lär i stor utsträckning ha drivit den satsen i dag.

Beträffande min ställning till boställsfrågan vill jag framhålla följande. Såsom herrarna kunna se av propositionen 1918, så fanns där blott ett referat av boställsordningen enligt lärarelönenämndens förslag, varöver löneregreringskommittén yttrat sig. Själv yttrade jag mig icke om saken, närmast beroende på att jag var ytterst tveksam om, huruvida jag skulle föreslå Kungl. Maj:t att utfärda en författning på detta område på grund av de stora svårigheter, som jag förutsåg skulle möta att väl avväga en sådan författning, och på grund därav, att det var ett bristfälligt material, som låg till grund. Lärarelönenämndens förslag var synnerligen bristfälligt — det var blott några stolpar — och löneregreringskommitténs yttrande var icke mycket mera utförligt. Jag ansåg, att det kunde ifrågasättas, om det var tillräckligt material för att föreslå Kungl. Maj:t att göra en lagstiftning på grundval därav. När nu ärendet kom till riksdagen, var det vår gamle kamrat och vän i kammaren Carl Persson i Stallerhult, som särskilt inom utskottsavdelningen med sin stora erfarenhet starkt yrkade på att en boställsordning skulle utfärdas, och följaktligen skrev statsutskottet i sitt utlåtande en direkt anmaning till regeringen att utfärda en boställsordning. Detta uttalande godkändes av riksdagens båda kamrar och ingick sålunda i riksdagens skrivelse. Jag ansåg då, att det icke var annat att göra än att taga upp ärendet. Men då det icke var möjligt att skriva en boställsordning endast på grundval av det föreliggande materialet, så tänkte jag, att det var bäst att kalla tillsammans några erfarna riksdagsmän, särskilt sådana som varit med om ärendets behandling på vederbörande avdelning inom statsutskottet och följaktligen voro förtrogna med, hur man fänt sig saken. Jag utverkade Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla sakkunniga, och jag tillkallade en sakkunnig från vardera av de tre stora partier, som varit representerade i statsutskottets andra avdelning, nämligen greve Posse på Vreten, herr Jansson i Falun och

herr Bäckström. Det var alltså representanter från olika delar av landet. Därjämte tillkallade jag arkitekten i skolöverstyrelsen, som visat sig vara en synnerligen duglig och förständig man på detta område, och vidare en representant för den kvinnliga lärargruppen. Sedermera blev greve Posse sjuk och avled. Det måste då tillkallas en annan i hans ställe, och jag tillkallade herr Gustafson i Kasenberg, som jag visste hade ganska stor praktisk erfarenhet i fråga om byggnadsförhållandena på landsbygden bland annat från sin verksamhet med premiering av småbruk. Dessa fem sakkunniga suto i ecklesiastikdepartementet och utarbetade ett förslag till boställsordning, och jag deltog så mycket jag hade tid därtill i överläggningarna. Det blev ett enhälligt förslag, och det togs i huvudsak av Kungl. Maj:t vid utfärdandet av boställsordningen. De ändringar, som av mig gjordes vid föredragningen för Kungl. Maj:t, inneburo — jag betonar det — alla utan undantag *lindringar i vad de sakkunniga föreslagit*, men det var icke några större förändringar.

Jag vet icke, hur man egentligen vill att ett statsråd skall förfara, ifall detta är inkonstitutionellt. Riksdagen begär, att det skall utfärdas en boställsordning. Det finns några stolpar uppgjorda för den, men absolut icke i den form att de kunna utfästas som författning. Jag får Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla de personer, som jag tror äro mest inne i saken från ärendets behandling i riksdagen, och jag går sedan på deras förslag, dock med vissa lindringar ifråga om församlingarnas plikter. Hade jag föreslagit Kungl. Maj:t att icke utfärda en boställsordning, sedan riksdagen begärt det, så hade naturligtvis klandret blivit mycket starkt. Man har nu sagt, att jag genom utfärdandet av denna boställsordning överskridit min befogenhet. Det tror jag icke, att man kan säga, när riksdagen begärt det, och det är ofantligt många författningar utfärdade i detta land icke blott på skolans område utan på många andra samhällslivets områden, som äro av större omfattning än denna och som äro utfärdade av Kungl. Maj:t i administrativ väg. Jag tror icke, att någon skall kunna säga, att jag överskridit min befogenhet, när jag tillstyrkt Kungl. Maj:t att utfärda en författning, såsom ärendet låg.

Så har man sagt, att jag frångått de av riksdagen angivna grunderna. Jag skall icke använda sådana fullkomliga överord, vittnande om missförstånd, som en talare strax i närheten använde, när han påstod, att den var utfärdad i strid med riksdagens vilja eller något sådant. De av mig omnämnda stolparna voro ofullständiga, och man måste så att säga på detta skelett bygga upp en kropp, som kunde föras ut i en författning, och då blev det naturligtvis en hel del tillägg, som icke voro inrymda i det ursprungliga utkastet. Man har till slut, sedan bondeförbundets professorliga vägvisare här behandlat saken, stannat vid, att det skulle vara i tre avseenden, som jag skulle ha tillrätt Kungl. Maj:t att gå utöver riksdagens beslut. Det första skulle vara i fråga om ersättningen till ogifta folkskollärare, det andra beträffande orden »lämplig direkt förbindelse» och det tredje i fråga om torkvindar. Det är de huvudanmärkingar, som kvarstå.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om den första av dessa erinringar, om hyresersättningen till ogifta lärare, skola herrarna komma ihåg, att lärarelönenämnden lagt fram ett förslag till löneroglering med därmed sammanhängande boställsordning, som gick ut på att dela upp folkskollärarkårens löner i två plan, icke ett för män och ett för kvinnor utan ett för familjeförsörjare och ett för icke familjeförsörjare, och däri föreslog lönenämnden, att familjeförsörjarna, vare sig de voro män eller kvinnor, skulle ha högre lön samt tre rum och kök, och att icke familjeförsörjarna skulle ha lägre lön samt två rum och kök. Men sedan underkände lönerogleringskommittén helt och hållet tanken på löneplan, byggd på försörjningsplikt, och fastslog i stället löneplan efter kön, ett för manliga och ett för kvinnliga, oberoende av om de voro gifta eller ogifta. Det lär väl då ligga i sakens natur — och det visar blott, hur oerhört bristfälligt detta ärende kom från riksdagen — att när själva lönesystemet blivit byggt icke på försörjningsplikt utan på att det skulle vara ett manligt och ett kvinnligt löneplan, kunde man icke upprätthålla en boställsordning, byggd på det sättet, att de gifta lärarna och lärarinnorna skulle ha tre rum och de ogifta två rum, utan den måste modifieras efter beslutet om löneplan, så att det blev särskilda bestämmelser för manliga och kvinnliga lärares bostäder. Det låg följaktligen i sakens natur, att de manliga skulle ha tre rum och kök och de kvinnliga två rum och kök. Nu klandrar man, att jag icke gjort skillnad mellan gifta och ogifta. Förstå icke herrarna, att det icke skulle varit någon logik i att i fråga om bostäderna bibehålla en annan grund än i fråga om lönerna. Det skulle då ha föreslagits en hyresersättning för två rum och kök till ogifta manliga lärare och en hyresersättning för tre rum och kök till familjeförsörjande lärarinnor. Det är fullständigt omöjligt. Därom voro vi alla överens, och vi voro helt på det klara med, att när riksdagen gått ifrån principen om löneplan med hänsyn till försörjningsplikt och tagit löneplan efter kön, så måste också boställsordningen byggas efter dessa grunder. Det har säkerligen aldrig varit en tanke på något annat hos förslagsställarna i riksdagen. En professor, som sitter och filosoferar och spekulerar, kan komma till ett sådant resonemang, men alldeles säkert icke praktiskt folk i riksdagen.

Så ha vi den andra frågan, den mycket omtalade »lämpliga direkta förbindelsen». Där låg det så, att lärarelönenämnden föreslog en föreskrift om att rummen skulle vara i samma plan. På detta genmälde lönerogleringskommittén, att det kunde vara opraktiskt, ty nu bygger man ofta en lägenhet på tre rum och kök så, att två rum finnas i bottenvåningen och ett rum en trappa upp. Kommittén föreslog därför i stället orden »lämplig förbindelse». När det bland de sakkunniga, som tillkallats, resonerades om vad denna »lämpliga förbindelse» betydde, voro alla på det klara med, att det skulle bli möjlighet till en mängd tvister om innebörden därav. Därför föreslog de sakkunniga orden »lämplig direkt förbindelse», så att icke tvist skulle kunna uppstå om, huruvida det skulle vara en sammanhängande bostad eller en bostad fördelad på olika håll. Jag anser det vara

fullkomligt klart, att den enda effekten härav är, att vi sluppit ifrån tvister om den saken mellan lärarepersonalen och skoldistriktet, medan löneredgeringskommitténs förslag ovillkorligen hade lett till en oändlig mängd processer, som skulle ha fått slitats av regeringsrätten.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

I fråga om torkvindar skulle jag vilja fråga herr Gardell, hur ni ha det på Gotland. Även om det icke står i bestämmelserna, så finns det väl ändå icke den allra enklaste lilla bostad, som icke har en torkvind. Det förvånade mig, att herr Gardell icke också tog upp, att riksdagen icke skrivit något om diskbänkar i köken, men att Kungl. Maj:t av egen maktfullkomlighet satte in dem. Det glömde han emellertid vid redogörelsen för mitt syndaregister.

Även om vissa saker icke voro nämnda i de av riksdagen omnämnda stolparna, är det dock allmänt vedertaget, att de skola finnas med i en bostad. Även det allra enklaste hem kräver vissa utrymmen o. s. v. Jag ansåg det emellertid riktigtast att taga med bestämmelser härom i författningen, så att det ej skulle uppstå tvister om den saken. Med förlov sagt, mina herrar, måste jag dock säga, att talet om några konstitutionella övergrepp i detta sammanhang icke är något annat än en fullständig och ren osanning. Det har icke från min sida varit någon som helst tanke på att träda riksdagens rättigheter för nära. Kom ihåg, att boställsordningen utfärdades på riksdagens önskan, och att jag använt mig av de möjligheter, som jag visste mig ha, för att få hjälp av de riksdagsmän, som deltagit i ärendets behandling, så att förordningen skulle bliva ett sant uttryck för riksdagens uppfattning. Jag har icke på någon punkt gjort några ändringar till församlingarnas eller skoldistriktens nackdel, utan de ändringar, som äro gjorda, innebära lindringar.

Att människor sedan kunna vara sådana, att de förstöra och krångla till saken, kan jag livligt föreställa mig. Herr Gardell anförde ett exempel från Gottlands län, där man i en församling år 1917 hade ett byggnadsförslag färdigt. Till följd av den boställsordning, som skulle träda i kraft den 1 januari 1919, sade han, blev man tvungen att ändra om planen, och det kostade så och så mycket, jag kommer icke nu ihåg siffran. Jag fick av herr Gardell enskilt höra, att anledningen till att man icke fick det färdigt var den, att man kivades i socknen. Hade man kommit så långt med byggnadsfrågan, att förslaget var färdigt, kunde man hos Kungl. Maj:t ha begärt att få lov att bygga efter den uppgjorda planen. Sådana framställningar gjordes även under den tid, som jag satt såsom ecklesiastikminister, och jag kan icke påminna mig ett enda fall, där de icke beviljades. Den förste, som gjorde en sådan framställning, var herr Frändén i första kammaren, som var uppe och talade med mig om saken för sitt skoldistrikt. Det var alldeles solklart, att när anstalterna voro förda långt framåt, skulle det bliva dispens från boställsordningen, och det var icke tal om annat än att man då skulle få följda sin uppgjorda byggnadsplan. Om ni däremot ligga i er hemförsamling och kivas och icke kunna komma överens, skola ni icke skälla på mig eller på Kungl. Maj:t för att er församling åsamkas

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

kostnader, utan tag då skulden på er själva och er egen kivaktighet, och vräk icke över den på andra!

Den andra förebräelse, som man riktade emot 1918 års författning, gäller avfattningen av kungörelsen om statsbidrag. Man har anmärkt, att det vore inkonstitutionellt att i lönekungörelsen intaga orden, att »skolan är anordnad i överensstämmelse med gällande föreskrifter», och att »skoldistriktet för undervisningen tillhandahåller lämpliga lokaler samt ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriel». Dessa bestämmelser förekommo icke i regeringsförslaget, men regeringen hemställde till riksdagen, att Kungl. Maj:t skulle få utfärda de övriga föreskrifter, som blevo nödvändiga för tillämpningen av de allmänna grunderna. Jag har den uppfattningen, att det hade varit orimligt, om icke dessa föreskrifter, som finnas i andra avlöningsförfattningar, även hade kommit med i denna. De måste med, därför att de höra hemma där och redan stå i folkskolestadgan.

Man har nu sagt, att dessa tillagda föreskrifter åstadkommit en skärpning, som medfört, att det blivit oerhört mycket värre för församlingarna. Efter det anförande, som lär ha hållits i första kammaren, kan jag icke underlåta att lägga fram något av den praxis, som på detta område har utbildat sig under tiden närmast före den, då jag hade att såsom ecklesiastikminister inför Konungen handlägga dessa ärenden. Då högermotionen icke föreligger i dag, skall jag icke taga upp den praxis, som framgår av en undersökning från högerregeringens tid, utan jag skall inskränka mig till att syssla något litet med den praxis, som tillämpades av den högt skattade bondehövding, som något före mig satt såsom Konungens rådgivare på detta område. Jag ber kammaren hava litet tålmod med mig, då jag nämner något om hur han gått till väga. Det är icke alls meningen att på något sätt rikta något klander emot honom, men jag har anledning att lägga fram det såsom bidrag till en medmänniskas karaktéristik.

Det första ärende av denna natur, som handlades av den Hammarskjöldska regeringen, gällde Rättviks skoldistrikt. Skolrådet hade anhållit hos domkapitlet att få förvandla tre heltidsläsande folkskolor till halvtidsläsande. Det föreslogs alltså en försämring. Domkapitlet vägrade att fastställa detta förslag. Konungens befallningshavande gjorde ej ändring i domkapitlets beslut. Beslutet överklagades, och tio personer från socknen anhöllo hos Kungl. Maj:t att av nåd få förslaget fastställt, men denna ansökan beviljades icke av Kungl. Maj:t. Resolutionen är kontrasignerad av K. G. Westman.

Grums skoldistrikt i Värmland hade en småskola i Malsjö med halvtidsläsning. Barnantalet hade i medeltal under de sista tio åren varit 19. Första klassen undervisades varje dag under hösten och andra klassen varje dag under våren. Skolvägen var för de flesta barnen 1 à 1,5 kilometer och endast från ett ställe 2,5 kilometer. Domkapitlet ålade skoldistriktet att från och med år 1915 ändra små-

skolan till litt. b, d. v. s. med heltidsläsning. Församlingen anförde besvär häröver, men Kungl. Maj:t fann ej skäl göra ändring i domkapitlets beslut. Kontrasignant: K. G. Westman.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

S:t Peders församling i Göteborgs stift hade en halvtidsläsande folkskola. Inspektören ansåg varken medellöshet eller lokala förhållanden kunna åberopas till stöd för halvtidsläsning, och domkapitlet ålade församlingen heltidsläsning. Församlingen anförde besvär, men Kungl. Maj:t fann ej skäl göra ändring i domkapitlets beslut, dock att tidpunkten för heltidsläsningens införande till följd av tidsutdräkten utsträcktes från höstterminen 1915, som domkapitlet ålagt, till höstterminen 1916. Kontrasignant: K. G. Westman.

I Kila församling i Karlstads stift hade domkapitlet och Konungens befallningshavande prövat skäligen ålägga församlingen, bland annat, att från och med 1920 års ingång ha upprättat fast folkskola litt. c i Norra Ed och Bolet, samt att ha uppfört nytt folkskolehus, innehållande folkskole- och småskolesal samt slöjdsal jämte bostäder för folkskollärare och småskollärlarinna, bostäderna helst inrymda i fristående byggnad på lämplig plats i Bolet, och fristående lärare- och lärarinnebostad i Norra Ed, samt att ha vidtagit ändring av skolhuset i sistnämnda rote, så att där erhöles folkskole- och småskolesal jämte slöjdsal och kapprum. Församlingen anförde besvär och yrkade därvid, att fast folkskola litt. f måtte få inrättas i Bolet med bibehållande av därvarande skolhus och med beredande av lämpliga bostäder i särskild byggnad, samt att även i Norra Ed måtte få inrättas fast folkskola litt. f eller, om det senare icke kunde bifallas, att bostäder fortfarande måtte beredas i det då befintliga skolhuset, samt småskolesal och lärarinnebostad anskaffas genom tillbyggnad av skolhuset. Kungl. Maj:t fann ej skäl göra ändring i domkapitlets och Konungens befallningshavandes utslag. Kontrasignant: K. G. Westman.

I Skeppsås församling i Linköpings stift — i denna församling bor herr K. A. Westman — anhöll församlingen hos domkapitlet att få förändra Skeppsås folkskola från heltidsläsande till halvtidsläsande litt. c enligt gällande normalplan. Domkapitlet fann icke skäl bifalla denna ansökan. Församlingen anförde besvär, men Kungl. Maj:t gjorde ej ändring i domkapitlets beslut. Kontrasignant: K. G. Westman.

Jag skall icke besvara kammaren med att uppläsa de sammanlagt över tjugu olika utslag, som äro kontrasignerade av K. G. Westman, och som beröra ärenden av ovanstående beskaffenhet. Jag har dem alla här tillgängliga och skulle kunna ge en detaljerad redogörelse, men alla äro de av ungefär samma beskaffenhet. De visa, att under den tid, som han satt såsom eklestastikminister, förekom det *icke i ett enda fall*, märk väl, herrar bondeförbundare, icke i ett enda fall, att Kungl. Maj:t gjorde ändring i domkapitlets eller Konungens befallningshavandes ålägganden å detta område.

Ja, jag tycker, att det är utslutande glädjande, att eklestastikministrar av olika färg handla på samma sätt, då det gäller skolans

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

intressen. Jag kan på samma sätt gå tillbaka till den Lindmanska regeringens tid och hans båda ecklesiastikministrar. Jag skall icke trötta kammaren med att lämna en detaljerad redogörelse för deras sätt att handla. Hur än de politiska partierna ha växlat såsom maktinnehavare vid olika tidpunkter, har samma praxis, som lagfästes genom författningen år 1918, tillämpats ända sedan 1876. Ministrar och partier ha växlat, men tillämpningen av de bestämmelser, som funnos i folkskolestadgan, har varit fast och konsekvent i överensstämmelse med de grundsatser, som infördes i nämnda kungörelse av år 1918.

Jag skall, som sagt, icke i dag lämna en redogörelse för den Lindmanska regeringens politik, men det föreligger från den tiden ett fall, som är synnerligen intressant, därför att det i så hög grad har varit prejudicerande för den uppfattning, som funnits, och som nuvarande överståthållaren Hederstierna torde ha varit målsman för i den då sittande regeringen. Det gällde församlingen Nävelsjö i Växjö stift. Domkapitlet hade år 1906 ålagt församlingen att inträtta en ny folkskola i en by, som heter Naglarp. Församlingen anförde besvär, men Kungl. Maj:t — det var då Åke Hugo Hammarskiöld, som var ecklesiastikminister — gjorde ej ändring i domkapitlets åläggande. Det inträffade då, att kyrkostämman vägrade att anslå medel till skolan i fråga. Detta anmäldes för domkapitlet, som överlämnade handlingarna till Konungens befallningshavande med anhållan, att Konungens befallningshavande måtte förelägga församlingen vid kraftigt verkande vite att före vårterminens början år 1908 ha ställt sig domkapitlets av Kungl. Maj:t fastställda resolution till efterrättelse. Konungens befallningshavande förelade då församlingens skolråd vid vite av 100 kronor för envar av dess ledamöter att före den 15 mars 1908 ha ordnat församlingens skolväsende i enlighet med domkapitlets och Kungl. Maj:ts beslut. Skolrådets ledamöter anförde hos Kungl. Maj:t besvär över vitesåläggandet. Kungl. Maj:t resolverade den 22 maj 1908 — det var den då sittande regeringen Lindman: »Enär vid det upplysta förhållandet, att församlingen avslagit av skolrådet framlagt förslag om anslående av medel till avlönande av en e. o. lärare i Naglarp. Konungens befallningshavande därefter icke bort vid vite ålägga skolrådets ledamöter att ordna församlingens skolväsende i enlighet med domkapitlets resolution», — skolrådet hade således icke bort åläggas vite, då det gjort så gott det kunnat — *»men laga hinder icke mötte att vid vite förelägga församlingen att i vad på den ankomme bringa omförmälda beslut i verkställighet*, finner Kungl. Maj:t skäligt att, med undanröjande av Konungens befallningshavandes överklagade beslut, visa målet åter till Konungens befallningshavande, som har att detsamma ånyo företaga och därmed vidare lagligen förfara». Nävelsjö församling begärde sedermera hos Kungl. Maj:t uppskov till ingången av år 1911, men Kungl. Maj:t avslog denna framställning — fortfarande detsamma. Och huru förhöll sig då Kungl. Maj:ts befallningshavande efter det råd, som denna myndighet fått av den Lindmanska regeringen, och det prejudikat, som förelåg? Jo, Kungl.

Maj:ts befallningshavande ålade församlingen att vid 1,000 kronors vite inom den och den tiden ställa sig Kungl. Maj:ts beslut till efterrättelse, och församlingen böjde sig för detta vite samt ordnade sitt skolväsende. Det förelåg alltså ett tydligt utslag på huru Kungl. Maj:t på den tiden tolkade sin befogenhet — under den Lindmanska regeringstiden — och jag fäster mycket stort avseende vid detta på grund av den av oss alla erkända, synnerligen administrativa skicklighet och lagfarenhet, som det dåvarande konsultativa statsrådet Hederstierna företrädde i den regeringen.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

Så var det alltså, innan regeringsrätten skapades, att Kungl. Maj:t i regeringen fastställde vite för församlingar, ifall de icke ordnade sitt skolväsende, såsom det var föreskrivet, och även efter regeringsrättens tillkomst har regeringsrätten ålagt församlingarna viten. Jag erinrar om ett fall från Rya församling i Kristianstads län. Där hade Kungl. Maj:ts befallningshavande och domkapitlet tillsammans ålagt församlingen att före vårterminens början 1912 anordna en småskola i vardera av två byar samt för sådant ändamål uppföra småskolehus å vartdera stället. Kungl. Maj:t hade icke gjort ändring i detta beslut i anledning av framställning från församlingen, och då den vägrade att ställa sig detta till efterrättelse, beslöt Kungl. Maj:ts befallningshavande ålägga församlingen att vid vite av 1,000 kronor ofördröjligen och sist till början av skolgången 1912 förlägga en tillfällig skola i den by, som var föreskriven. Regeringsrätten prövade den 18 april 1912 skäligt på det sätt fastställa Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag, att församlingen vid stadgat vite av 1,000 kronor ålades att inom 14 dagar, efter det regeringsrättens utslag blivit församlingen delgivet, förlägga skolan till viss angiven lokal på det ställe, som var sagt.

Jag har här i min hand referat av en hel mängd regeringsrättens utslag, som fallit efter regeringsrättens tillkomst och före den tid, då 1918 års kungörelse är utfärdad, och vilka utslag ge vid handen, att regeringsrätten alltid fastställt vägran av utbetalning av statsbidrag, när det visade sig, att församlingarna icke fyllt de allmänna föreskrifterna, som funnos i folkskolestadgan av år 1882 och infördes i 1918 års statsbidragskungörelse. Sålunda, herr talman, tillåter jag mig att säga, att före införandet i kungörelsen av de båda punkter, som äro klandrade i 1918 års lönekungörelse, fanns en obruten praxis från 1876 — i vart fall, dit jag kunnat följa händelserna, och sålunda i över 40 år — en obruten praxis, som följts av regeringar av olika kynne och olika politisk färg, vilka helt och fullt tolkat redan förut gällande bestämmelser på det sätt, som de blevo sedermera tolkade, och som naturligtvis fick uttryck i denna lönekungörelse såväl som i andra sådana.

Jag skall här icke säga mera om dessa förhållanden. Jag tror, att jag uppvisat tillräckligt för att tillbakavisa dessa rena osanningar om att av Kungl. Maj:t år 1918 vid utfärdandet av dessa författningar skulle införts föreskrifter, som inneburi en så väsentlig skärpning av vad som förut tillämpats. Nej, mina herrar, det var det, att dessa principer tillämpats praktiskt taget hela den tid,

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

vi haft lagstadgad folkskola och statsbidrag utbetalats till lärarlöner — ifrån början var så icke fallet — och så länge har staten krävt att få ha det avgörande ordet och säga, att statsbidrag utbetalas endast för såvitt skolväsendet är ordnat i överensstämmelse med gällande föreskrifter i folkskolestadgan. I det avseendet har jag icke gjort någon ändring, och ingen av de regeringar, som suttit efter den, som jag tillhörde, ha gjort någon ändring i folkskolestadgens föreskrifter på förevarande område. De ha stått sedan 1882, och man skall därför icke lyckas — om det skall råda sanning i detta land — komma fram med dessa påståenden, att här gjorts övergrepp eller sådant. Det som skedde 1918 var, att den praxis, som konsekvent genomförts tidigare och som fanns i andra författningar än folkskolestadgan, infördes i statsbidragskungörelsen, liksom enahanda praxis fått uttryck i andra motsvarande kungörelser.

Nu skall jag för min del säga, att jag personligen haft en mycket stark önskan att folkskoleinspektörerna i dessa tider skola förfara varligt med våra skoldistrikt, och jag vill icke dölja, att jag under den tid, jag hade makt och myndighet att kunna inverka på den saken, försökte att under hand låta denna min uppfattning komma till kännedom särskilt i de fall, där jag tyckte, att någon inspektör kanske förför mindre lämpligt. Jag hyser alltså den uppfattningen, att det är ett ytterst starkt önskemål, att vi må kunna föra vår folkskola framåt under förtroendefullt samarbete mellan befolkningen och de myndighetspersoner, som den får att göra med. Det är min innerliga önskan, och om jag hade möjlighet att på det sättet kunna påverka enskilda ämbetsmäns uppträdande i något undantagsfall, skulle jag även från denna plats vilja låta den meningen gå ut att man icke i svåra tider onödigtvis skall betunga våra skoldistrikt och använda metoder, som äro ägnade att reta upp befolkningen. Å andra sidan måste jag emellertid säga — och jag har nog sett det av min erfarenhet i det offentliga livet — att på många håll företräder ortsbefolkningen en så oerhört hårdnackad och elak stämning mot folkskolan och mot skolpersonalen, att det icke är underligt, om det i längden brister sönder. Bland de referat från herr Westmans tid, som jag har här tillgängliga, finns det beskrifningar rörande bostäder, som tillhandahållits särskilt kvinnliga lärokrafter, och vilka äro av beskaffenhet, att de äro fullständigt ovärdiga att användas såsom människors bostäder. Sådana fall äro, dess bättre, rena undantag, om vi tänka på, att det förekommer kanske 6 à 7 mål om året hos Kungl. Maj:t ifrån de 2,400 skoldistrikten, och då kan man icke säga, att denna fråga är så oerhört omfattande. Men det är klart att i sådana fall skulle det vara orätt, moraliskt och samhälleligt orätt, ifall vederbörande inspektör icke följde sin plikt att gent emot ett oresonligt och mot folkskolan elaksinnat skoldistrikt använda statens maktmedel. Jag säger, dess bättre, att det är rena undantag, och jag hoppas, att man skall kunna utjämna dessa motsättningar. Meddelanden, som jag fått på senare tid beträffande stämningen ute i bygderna, ge mig gott hopp om att det nog skall jämna ut sig, när man kommer varandra nära och får tillfälle att

känna varandra samt komma till samtal och framför allt till råd-
görande på detta område.

Det må till slut, herr talman, tillåtas mig att göra ett par all-
männa reflexioner, detta icke minst på grund av herr Sehlin's an-
förande — det kan hända, att någon i kammaren fick den uppfatt-
ningen, att det i någon mån var riktat mot mig, men det var det i
varje fall icke. Jag vet alltför väl, att herr Sehlin och jag hava
absolut samma grundsyn på dessa problem, och jag delar fullstän-
digt hans uppfattning att man icke bör medverka till att driva fram
överinspektion genom införandet av specialinspektörer. När jag var
ledamot av regeringen, gjorde jag, vad jag kunde, för att förhindra
detta. I den ställning, jag nu har såsom ordförande i folkskolestyrel-
sen hemma, har jag varit med om att avstyra och mycket energiskt
avstyra en framställning i denna riktning, som kommit, märk väl
särskilt beträffande en skolöverläkare, icke från skolans folk utan
från läkaresällskapet. På den punkten vill jag konstatera en sam-
stämmighet i åskådningen. I de författningar, som utfärdades under
den tid, jag tillhörde regeringen, såväl de, som här varit föremål för
överläggning, som också undervisningsplanen, skall man icke kunna,
om man vill hålla sig till sanningen, söka grunda ett sådant påståen-
de, som till exempel herr Johanson i Hallagården gjorde sig skyldig
till då han sade, att det är frågan om endast en skoltyp för vår folk-
skola. I undervisningsplanen finns det en mångfald av skoltyper,
som ansluta sig till de olika bygdernas olika förhållanden, så att där-
för har antingen herr Johanson blivit vilseförd eller också har han
missuppfattat innehållet i och läggningen av hela denna kungörelse.

Mina herrar, det är så beträffande våra skolor, att stämningen
ifråga om dem har ändrats; den har — om jag får använda det
uttrycket — rört sig i vågform. Det har funnits tider i vårt lands
historia, då kärleken till folkskolan burits upp särskilt starkt av det
svenska bondeståndet. Det har nyss här erinrats om en storman
från Västergötland. Jag vill erinra om den störste av alla västgöta-
bönder från förra århundradets första hälft, Per Sahlström. Det var
bonden Per Sahlström — mycket mera än den som blev så ärad
under namnet ljusets bonde — från Västergötland, som mer än kan-
ske någon enskild man i detta land medverkat till att vi fått en lag-
stadgad folkskola. När Kungl. Maj:t vid 1840—41 års riksdag
lade fram förslag till folkskolelagstiftning, framdrevs detta utav
Per Sahlström, understödd av ett absolut enhälligt bondestånd. Bon-
deståndet såg den gången uti kravet på en allmän folkskolebildning
en av de förnämsta hävstångarna för att höja sin egen klass ur den
förnedring och det andliga mörker, som på den tiden rådde i våra
bygder. Det är betecknande för herremännens och böndernas ställ-
ning den tiden, att det Kungl. Maj:ts förslag, som uppdrog de för-
sta grunderna för en lagstadgad folkskola, upptog tre ämnen, läs-
ning, katekes och kyrkosång. Det var folkskolans ämnen, sådana
som herremännen tänkte sig, att de skulle bli. Därjämte tänkte man
på att frivilligt anordna undervisning i räkning och skrivning men
det väckte mycket starka betänkligheter vid den tiden i riksdagen,

*I fråga om
kommunernas
utgifter för
folkundervis-
ningen.
(Forts.)*

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

att bönderna skulle få lära sig räkna och skriva. När frågan till slut avgjordes i riksdagen, gick under böndernas oerhörda påtryckning skrivning och räkning med såsom läroämnen i folkskolan men med endast tre rösters majoritet i prästeståndet.

Sedan dess har ju mycket ändrat sig. Det är kanske mycket orätt att säga, att Västergötland är den mörkaste delen av detta land. Men det är i varje fall en oerhörd skillnad mellan västgötbönderna från mitten av förra århundradet, vilka voro de, som många gånger gingo i spetsen i kampen för folkskolan, och de västgötbönder, som nu gå i spetsen för att försäkra folkskolan. När man nu för tiden läser dessa skrivelser från socknar i Västergötland, skall man lägga märke till, att de äro varandra lika som bär. Samma skäl äro anförda i dem alla. Och när man tar reda på, var de fått materiel för alla dessa likalydande framställningar om försämring av skolväsendet, visar det sig, att det är en präst i Västergötland, som skrivit en liten bok om detta, och den skriva de av som motive-ring för sina framställningar. Så går det till i bygderna. Jag har därför den uppfattningen, att när bondeklassen får lov att återfinna sig själv även i dessa bygder, så måste den komma att inse, att i folkskolan och i en stigande bildning inom deras egen klass finnes en av de bästa hävstångerna för att få bondeklassen att följa med i utvecklingen, så att icke den faran gör sig gällande, som nyss framhölls, att städernas och stationssamhälle- nas befolkning alldeles kommer att överflygla bondeklassen, därför att den har bättre skolor än bönderna.

Herr talman! Jag ber värdsamt om tillgift för att jag uppehållit mig så länge vid detta ärende, och jag skall icke besvara längre. Men ni kunna nog litet var kanske finna det naturligt, att jag i någon mån velat lägga till rätta och försöka kasta en belysning över det, som för mig varit vägledande i mina åtgärder å förevarande område. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Gardell: Herr talman, mina damer och herrar! Herr Olsson i Mora uttalade sin förvåning över, att jag ansåg utskottsmajoriteten lika böjlig som leran i krukumakarens hand. Orsaken därtill är att utskottet först har beslutat att delvis bifalla den Lindmanska motionen men sedan med anledning av första kammarens tillfälliga utskottsmotivering till den Schedinska motionen yrkat avslag på densamma, dels på grund av den medvilliga motiveringen i utskottsbetänkandet. Vidare frågade han, varför jag icke också vidhåller punkt c i motionen. Orsaken är den, att denna punkt så nära sammanfaller med den Lindmanska motionen, att jag där kan avstå från att förklara mig närmare.

Herr Sehlin anförde, att reservationen hade varit berättigad, om den kommit från konstitutionsutskottet 1919, men icke då den kommer från andra tillfälliga utskottet 1921. Till detta vill jag endast svara, att enligt regeringsformens paragraf 89 tillkommer det var och en att i riksdagens kamrar väcka fråga om sådana här

lagändringar. Och dessutom vill jag framhålla, att jag aldrig har angripit folkskoleinspektörerna. Jag anser, att de böra ha den makt de hava, ty det inverkar icke något vidare på denna sak. Men jag vidhåller, att vi ovillkorligen skola hava lagar, som stiftas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Och hans påstående, att bondeståndet är motståndare till undervisningen är absolut felaktigt. Men vi kunna ändå icke ekonomiskt ruineras av skolväsendet. Man kan ju tänka sig, hur förhållandet blir, när man får en kommunalskatt på över 30 kronor per bevilningskrona i kommunerna. Lärarna komma då icke dit. Lärarna få ju också betala skatt, så att hur bra man än byggt i vissa kommuner, får man icke några lärare dit för de stora kommunalutskyldernas skull.

Och vad herr Paulsen anförde rörande taxeringsväsendet tror jag är mycket lätt att bemöta. I år har ju genomförts en ny taxering i hela Sverige, som gjort, att taxeringsvärdena blivit nära nog likställda. Och för det andra lever han i ett stationssamhälle, där kanske jorden betalas med lika mycket per kvadratmeter, som vi i min hembygd få per hektar.

Herr Rydén frågade, varför man icke angrep skolstadgan 1919. Det har jag icke reda på, men jag skulle gärna vilja fråga: varför beslöt riksdagen i fjol, att lärarbostäderna icke skulle vara fristående utan finge förläggas i skolhusen. Hade den reformen genast genomförts, skulle, som jag framhållit, många hundra tusen kronor blivit besparade. Vidare talade han om, att torkvindar funnes i varje hus. Men där man inreder vindsvåningar, finnes knappast utrymme för torkvindar. Sedan frågade han, varför vi icke i vår kommun begärt dispens av Kungl. Maj:t. Det kan ju så vara. Men svenska folket är vant att rätta sig efter förefintliga stadgar. Och icke skola vi hava stadgar, som äro sådana, att man behöver ligga på knä inför Kungl. Maj:t och be om nåd därifrån. Då är det bättre att få en stadga, som verkligen gäller för hela landet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Johansson i Kälkebo: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet med anledning av ett uttryck, som fälldes av herr Rydén. Jag vet icke, vad han åsyftade, men han yttrade, att det icke var i sammanhang med boställsordningens tillkomst, som kritiken började vända sig mot denna boställsordning. Utan det var senare, nämligen när den grupp, som jag tillhör, kom till riksdagen, som man började fästa uppmärksamheten vid denna sak. Jag tror i alla fall, att jag icke säger något oriktigt, om jag säger, att denna boställsordning vid sin tillkomst väckte mycket liten uppmärksamhet, och att man egentligen icke hade så stor aning om, att det kom till en lagstadgad sådan boställsordning. Men så började det bli känt, att det fanns en dylik boställsordning, och så började det ifrån lärarna ute i bygderna pekas på, att så och så är det föreskrivet om våra bostäder, och bostäderna befinna sig icke i det skick, som boställsordningen föreskriver. Och så kom det att bli en viss oro i

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

landet, och man tänkte: skola vi verkligen bli tvungna att bygga om våra skolhus, därför att det tillkommit en boställsordning, sedan dessa våra hus byggts? Det låg visserligen i detta resonemang från båda parternas sida ett visst oförstånd, en viss okunnighet om, vad byggnadsordningen innehöll. Men i den diskussion, som kom att föras mellan olika intresserade, både lärareintresserade och de som skattedragande intresserade, kom det in ett litet moment av oklarhet om, vad som var gällande, och i vad mån boställsordningen också hade tagit sikte på, att även förutvarande bostäder skulle ändras efter den nya ordningen. Och jag kan speciellt ifrån min trakt anföra exempel på, att det från lärarehåll framställts detta anspråk: vi ha i den nya boställsordningen föreskrivet, att vi icke skola ha samma ingång som skolbarnen, och var därför så goda och tänk på, huru ni skola göra för att jag skall få egen ingång till min våning. Jag tror, det var just med anledning av dylika sakförhållanden, som man kom att fästa så stort avseende vid denna boställsordning och som det framkommit en rätt så amper kritik mot denna lag.

Samme talare anförde, att det icke hade varit så svårt att få dispens ifrån boställsordningen, då det gällde att bygga nya skolhus vid tiden för boställsordningens ikraftträdande. Jag vågar dock påstå, att åtminstone från början utsikterna för att få undantag från boställsordningen ställde sig mycket små. Jag vet församlingar, som till och med hade börjat bygga, vilka gjorde dylika framställningar till inspektör och skolöverstyrelse, men som åtminstone på det förberedande stadiet fingo bestämt avstyrkande, d. v. s. det skulle icke få bli dispens, utan de i gång varande byggnaderna måste ändras efter den fastställda byggnadsordningen. Jag vet, att Kungl. Maj:t sedan gjort vissa ändringar, men i huru stor utsträckning det skett är en sak, som jag icke känner och som jag icke skall inlåta mig på. Men jag får bestämt säga, att man hade det intrycket ute i landet, att det icke var så lätt att få dispens från byggnadsordningen, som herr Rydén försökt göra gällande i sitt anförande.

Vad beträffar intresset för skolfrågor, tror jag, att det intresset i det hela är lika stort bland bondeklassen som bland någon annan samhällsklass, ty jag tror icke, att man inom bondeklassen någonsin har förbisett den förmån, som måste ligga i ett förbättrat och, jag skulle vilja säga, det allra bästa skolväsende. Men det kan icke förnekas, att de dock måste ställa denna fråga något litet mot den ekonomiska bakgrunden. Och det kan icke hjälpas, att man ifrån bondehåll, ifrån jordbrukarhåll, måste ta sikte en liten smula längre fram i tiden och tänka på, vem utgiften komme att drabba, om man skulle få att betala kommunala skulder, som gjorts i en sådan omfattning, att det kräves mer än en mansålder för att gälda dem. Herr Sehlin talade här om förhållandena i Jämtland och Härjedalen. Och jag vill icke alls tro, att han på något sätt överdrev, utan jag tror, att han skildrade förhållandena alldeles sådana de äro. Jag tror också, att det finns flera orter, som hava det ställt ungefär på samma sätt. Men hur tror man, att det skall gå ihop, om man tar i betraktande, att man i närvarande stund näppeligen kan bygga en skol-

lokal, som icke, tillsammans med lärarbostaden drar en kostnad av inemot 3.000 kronor per barn? Då tror jag, man har rätt att ställa hela frågan mot den ekonomiska bakgrunden och säga: är det möjligt att kunna föra fram spörsmålet i den takt, som man tänkte sig den dag, då man antog den nya ordningen? Man kan verkligen fråga sig, om man icke den gången var ute litet för tidigt, och om man icke bort undersöka, huruvida de ekonomiska möjligheterna voro tillfinnandes, så att de bestämmelser, som utfärdades, komme att bli någonting annat än bestämmelser på papperet för en hel del av landets kommuner.

Nu har man i diskussionen också varit inne på inspektörernas förhållande till kommunerna. Jag kan med den kännedom jag har från min egen trakt säga, att förhållandet där i stort sett varit gott mellan inspektör och församling. Jag känner icke något speciellt fall, där det varit några stora svårigheter. Men å andra sidan kan jag icke heller underlåta att meddela, att jag funnit, att det från inspektörens sida icke så sällan förekommit ett sorts halvt förtäckt hot: göra ni icke så och så, kommer jag att indra anslaget. Jag tror visserligen icke, att kommunerna i allmänhet hava tagit saken så värst allvarligt och trott, att det skulle komma att medföra några särskilda svårigheter, men det kan icke förnekas, att detta verkat i viss mån retande även på den allra lojalaste person. Det kan icke hjälpas, att det verkat i viss mån irriterande även på det allra lojalaste skolråd, när det blivit utsatt för ett sådant där litet förtäckt hot, ett så att säga symptomatiskt uttalande: jag har i alla fall denna makt gentemot er, om det skulle falla mig in att använda mig av den. Jag tror, att om inspektörerna vilja hava ett gott samarbete till stånd med skolråden, böra de allmänt lägga bort att ge tillkänna sin makt att indraga anslag, och att de icke alls böra tala om detta, förrän i de fall, där det verkligen är en allvarlig mening, att det skall bliva en sådan indragning. Ja, nu kan jag förstå, att inspektörerna icke sätta så stort värde på en maning från min sida i detta hänseende, men jag har i alla fall icke velat låta bli att säga det i detta sammanhang. Jag skall draga ett litet exempel. Jag känner ett fall, då en inspektör hade funnit, att man på en vedbod hade dragit ifrån några bräder för att veden skulle torka inne i vedboden. Då inspektören kom och såg detta, sade han till skolrådsledamöterna: spikar ni icke fast de där bräderna, så kommer jag att draga in anslaget för edra skolor. Var och en förstår, att det icke hade någon saklig betydelse, men det var i alla fall ett litet retande moment, vilket icke heller kunde undgå att bli spritt ut i bygden liksom andra sådana där överdrivna nyheter — det kan icke hjälpas — och om inspektörerna genom ett sådant förfarande hava fått litet vind emot sig, så är det sannerligen icke någon annans fel än deras eget.

Ja, som sagt, jag har icke något som helst intresse eller den allra ringaste önskan att vårt folks skolväsen skall försämras, men om jag i detta sammanhang också skulle ge mig in på den konstitutionella sidan av frågan, kan jag verkligen icke förstå att det skulle vara någon fara, om det skedde en utveckling i detta hänseende, så

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

att folkskoleväsendet komme att läggas under riksdagens behandling, på samma sätt som fallet är med våra kommunalagar i övrigt. Det har ju i alla fall varit så, att även våra kommunalagar tidigare voro lagda under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt, men allt eftersom de kommunala förhållandena utvecklades, ansåg man det nödigt och lämpligt att undantaga kommunallagarnas stiftande från den administrativa rätten och lade detta under Kungl. Maj:ts och riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt, och jag undrar, om det icke skulle vara lämpligt, att det vidtoges åtgärder nu, så att samma förhållande komme att tillämpas, när det gäller frågor, som röra vårt skolväsen, ty man kan väl icke glömma eller förbise, att vårt skolväsen dock till sin uppgift både rent på bredden i samhället och med hänsyn till kostnaderna, nu representerar ett fullt lika stort samhällsintresse som de kommunala angelägenheterna i allmänhet göra. Jag har velat säga detta som en liten förklaring till att jag har skrivit under den motion som ligger till grund för detta utskottsutlåtande, och jag har verkligen icke funnit mig alls på något sätt föranlåten att ångra, att jag skrev under denna motion, till följe den motivering som utskottet här har förebragt för avslag på densamma. Ty jag tror mig finna, att utskottet på många punkter har måst säga, att motionen rör sig från ett område, som är fullt befogat i flera hänseenden, och utskottet har till och med till sist varit tvunget att säga, att för den nuvarande tiden är det av alldeles särskilt intresse, att vi gå varsamt fram, så att icke kommunerna bliva överansträngda. Jag vet icke riktigt, vad utskottet kan hava menat med en sådan avslutning på sin motivering. Jag vet icke, om det skall vara en maning till vederbörande myndigheter eller om det är en maning till kommunerna. Är det en maning till myndigheterna, kan det ju vara på sin plats, ty man har nämligen funnit ibland dessa myndigheter, att det har rått en liten dualism på sista tiden, i det att inspektörerna och de lägre myndigheterna hava i vissa speciella fall åtminstone föreskrivit förändringar och förbättringar, men när frågan kommit så långt att Kungl. Maj:t skulle till att pröva, om lån skulle medgivas församlingarna, har Kungl. Maj:t sagt: nej, ni få icke låna för detta ändamål, och då är det naturligtvis icke så konstigt, att även de myndigheter, som hava att på förberedande stadium förbereda skolfrågor, få falla till föga och visa moderation och varigenom just nu en avspänning av stridigheterna skett. Jag tror att de mycket snäva medgivanden som Kungl. Maj:t har lämnat, när det varit fråga om kommunala lån och lånemöjligheter, har ändrat situationen icke så litet.

Ja, herr talman, jag skall icke längre upptaga tiden, jag har visserligen här bland mina anteckningar en hel del saker, som det skulle vara av mycket intresse att närmare beröra, saker, som av föregående talare hava framförts, men som sagt jag önskar icke i denna fråga ge mig in i någon polemik, som på något sätt skulle kunna tydas därhän, att jag personligen skulle vilja vara en motståndare till ett utvecklat skolväsen. Jag säger, att jag vill icke ge mig in i en sådan diskussion, även om jag skulle tro mig hava en viss an-

ledning till att ge mig in en liten smula därpå och säga emot vad som anförts, ty det har varit riktat emot oss motionärer som politisk grupp och man har i viss mån velat misstänkliggöra oss för, att vi skulle vilja föra vårt skolväsen tillbaka. Jag får för min personliga del åtminstone säga, att jag inte haft den allra ringaste avsikt i denna del, och när herr Rydén gjorde en liten exposé över vad en hans företrädare som ecklesiastikminister gjort, när han lämnade en redogörelse för de utslag, som han givit, när det gällde skolfrågor, och kanske därmed ville i viss mån få fram, att dessa utslag icke stodo i riktig samklang med den stämning, som framgår ur motionen, så skulle jag nästan våga tro, att om dessa utslag förelades den nämnde talaren till korrigerig i dag, han icke skulle göra om ett enda av dem, ty såvitt jag kunde fatta av den redogörelse, som herr Rydén lämnade för dem, fanns det mycket fullgoda skäl för att det slutliga utslaget hade gått i den riktning, som refererades.

Herr talman! Jag kommer för min del att giva min röst för reservationen.

Herr Wallerius: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord, fastän jag skall yttra mig i största korthet särskilt i betraktande av att vi snart torde få en debatt på ett område, som ligger nära intill det, på vilket vi i dag hava hållit oss, och dessutom är tiden också så framskriden, att det är skäl att fatta sig kort.

Jag har varit med bland reservanterna. Däri ligger en maning att säga några ord. Jag har hört åtskilligt under den gångna debatten, som är ägnat att frammana gensaga eller komplement, särskilt skulle man beträffande de historiska betraktelserna om folkskoleundervisningens första ordnande och prästerståndets hållning därvidlag kunna lägga till några kompletteringar. Jag vill erinra om några yttranden, som i det ståndet förekommo, varmt förordande högre avlöning åt lärarekåren; men jag vill lämna såväl detta som annat och inskränka mig till det som herr Rydén yttrade, då han beträffande villkoren för statsbidraget drog fram en serie av precedensfall. För mitt förstånd utgöra dessa fall en kedja av bevis, som stödja motionärernas uppfattning. De visa vad vi nämligen känna, såvitt vi gått igenom sådana prejudikat, att myndigheternas beslut beträffande anordningar inom skolväsendet blivit fastställda, och huru allmänt det är att inspektörerna, då de gå denna väg med sina äskanden och påminnelser, vinna rätt. Men om jag har rätt i denna uppfattning, så visa de anförda fallen också i samma mån med synnerlig styrka, vilken oerhörd betydelse det har, om man bland villkoren för statsbidragets erhållande inför den vidsträckta bestämmelsen, att skolan skall vara anordnad i enlighet med gällande föreskrifter, ty såvitt jag förstår ligger i detta uttryck icke blott folkskolestadgan utan däri innefattas också alla de föreskrifter, som givits icke blott av statsmakterna utan också av överordnade myndigheter beträffande skolväsendets anordnande, och häri synes mig ligga fog för de betänkligheter, som hava framburits av motionärerna. Det är detta, som bland annat gett mig anledning att in-

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

stämman i reservationen, till vilken, jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Fröken Wellin instämde häruti.

Herr Molin: Herr talman! Jag skall i likhet med den siste ärade talaren fatta mig kort.

Jag begärde ordet med anledning av vad som yttrades av herr Johansson i Kälkebo. Det har från flera håll framhållits och med rätta att denna fråga bör ses icke som en partifråga utan som en fråga, som vi alla borde kunna enas om, nämligen folkundervisningens bästa. Men det kan icke hjälpas, att när man är efter år här ser, att motioner framlämnas ifrån bondeförbundshåll och från högerhåll, man får den uppfattningen, att det ligger litet politik även i denna sak. I föl var det herr Bengtsson i Kullen, som gick i spetsen för en liknande motion, i år är det herr Lindman m. fl., herr Norman m. fl. och till sist icke minst herr Johanson i Hallagården, vilka alla rikta sin spets mot folkskolan och de författningar, som hänga tillsammans med folkskolans organisation. Jag tycker verkligen, efter de upplysningar man fått här i dag och särskilt genom herr Rydéns utmärkt klarläggande anförande, att vi alla borde vara övertygade om att det icke finns det allra ringaste skäl att rubba de former, som vi nu hava i gällande folkskolestadga.

Särskilt framhålles här, att om folkskolinspektörerna göra anmärkning emot ett skoldistrikt, dessa anmärkningar icke borde få leda till att församlingen förvägras statsbidrag. Det finnes i alla fall en kungörelse så sent som av den 28 oktober 1921, vari det säges ifrån, att länsstyrelsen skall pröva ansökning om statsbidrag, innan länsstyrelsen fattar beslut. Därmed har man sagt tydligt ifrån, att länsstyrelsen skall pröva d. v. s. med andra ord länsstyrelsen skall i varje särskilt fall gå till vederbörande skoldistrikt och höra efter, hur det är ställt, om det är så, att det är möjligt för kommunen att verkställa de arbeten det är fråga om.

Utskottet har icke närmare upptagit saken i sitt utlåtande, utan ansett det vara tillräckligt, att i utskottets utlåtande ytterligare bleve understruket, att länsstyrelserna böra gå försiktigt tillväga. Ty alla äro vi ense om, att i dessa tider berörda förhållanden böra ses från sparsamhetens synpunkt. Det går icke att fara fram huru som helst. Men å andra sidan måste man säga, att försiktigheten fordrar, att våra folkskolinspektörers rätt icke så beskäres, att de bliva som nummerkarlar, som intet ha att uträtta. Äsyftar man att beskära folkskolinspektörerna rättigheter, då kan jag för min del icke vara med om detta, ty då det är staten, som beviljar medel till folkskolornas undervisningsverksamhet, så bör staten genom inspektörerna kunna kontrollera, huru man vid dessa skolor styr och ställer.

Här är vid utskottets utlåtande fogad en reservation av herr Gardell och dessutom finnes en annan reservation, avgiven av herrar Wallerius och Bergström samt fröken Wellin, vilken senare reser-

vation särskilt avser länsstyrelsens befogethet att pröva dessa ärenden. Jag kan icke förstå, varför dessa tre personer reserverat sig mot motiveringen. Det är väl därför, att vad de vilja sammanfaller med vad som blivit föreslaget i en högermotion. Men som saken ligger, anser jag, att det icke finnes skäl för kammaren att gå med på reservanternas hemställan, varför jag ber att på det livligaste få yrka bifall till utskottets hemställan.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag begärde ordet, så var det egentligen för att deklarerat en ståndpunkt, som jag anser borde komma till uttryck här.

Jag tror icke det går för sig att på denna fråga lägga bygdesynpunkter, såsom man så lätt vill göra, ty vårt land har ju så oerhört åtskilda förhållanden, att de kunna sägas vara alldeles motsatta på det ena och det andra hållet. Det har här framkastats, att det skulle ligga ovederhäftighet och osanningar till grund för det ena och det andra, som framdragits. Jag skulle i stället vilja säga: det är de skilda orternas erfarenheter, som framdragits, och det har för dem, som icke känna dessa, tett sig som ovederhäftighet och osanningar. Jag vill också inlägga en gensaga mot något annat. Det kan ju hända, att det lät värre i mina öron, än det verkliga var menat. Men det sades, att det varit elakhet och hårdnackhet, som på sina håll varit orsaken till det motstånd, som mött. Jag tror, att om man ser saken i stort, så skall man finna en offervillighet — som, mina damer och herrar, det torde finnas få motstycken till — i fråga om det svenska skolväsendet, och en uppskattning av folkskolans uppgift, som icke minst gäller den utveckling, som den i nuvarande tid undergår, då folkskolans uppgift fått en ännu större och mera omfattande betydelse.

Det är sålunda under inga förhållanden för att förringa skolans uppgift, som jag tagit till orda, icke heller för att lägga skulden för de överklagade förhållandena på enskild man eller på inspektörerna. Det finnes inspektörer, som fara fram på ett oklokt sätt, och det finnes kloka och förståndiga sådana, liksom detsamma kan sägas om skolråd och församlingar. I denna dechargede-batt — ty det artar den sig att bli genom förutvarande statsrådets yttrande, då han begagnade detta tillfälle att söka fria sig från uttalanden, som, såvitt jag vet, icke förekommit i denna kammare, och det må vara honom väl unnat — skall jag be att få svara på hans fråga, hans uttryckliga fråga, som han icke fått svar på. Även utskottets ärade ordförande framställde densamma: varför påtalade icke 1919 års riksdag i dechargebetänkandet denna sak, och varför skulle det dröja årtal, innan invändningarna kommo mot skollagstiftningen? Jag skall giva utskottets ärade ordförande rätt uti, att det är alldeles avgjort så, att det var uppsatsen i Stadsförbundets tidskrift av doktor Grönvall, vilken väckte mycket stor uppmärksamhet, som i viss mån gav ett uppslag till tankarna i detta avseende, och mot vederhäftigheten av denna framställning har, såvitt jag vet, icke några berättigade invändningar kunnat göras. Men det finnes också

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

— och det vill jag säga som svar till herr Rydén — ett annat skäl, som ligger nära till hands, nämligen att förordningen var utfärdad den 16 september 1918. Denna förordning hann således icke komma till egentlig användning under den tid, riksdagen var samlad 1919, och när dechargeåret var ute, kunde icke saken upptagas. Det var när man i praktiken började få känna, huru det kunde ställa sig på enskilda håll och i enskilda förhållanden — genom vad herr Sehlin kallade för »skolbyråkratien» — som man fick erfarenhet av vad man betraktade och ofta med skäl betraktade som verkliga övergrepp. Detta var orsaken. Man behöfde först få de praktiska erfarenheter, som kommit missnöjet — för att åter tala med herr Sehlin — »att tätna eller förtätas till en trossats». Jag fäste mig vid uttrycket, ty det slog fast, huru situationen för närvarande gestaltar sig ute i landet. Vad som förut mera varit som dimmor, som stigit upp på olika håll överallt å landsbygden, har nu förtätats. Sedan gav uppsatsen i fråga den teoretiska utredningen i denna sak. Detta är orsaken till att vi fått denna senkomna dechargedebatt.

Om jag sålunda icke vill lägga skulden ensamt på inspektörerna och folkskolöverstyrelsen i detta fall, så vill jag icke heller göra det på dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag anser nämligen, att har man utfärdat en fullmakt in blanko — även om man sedan funnit, att denna fullmakt icke använts som man själv avsett och tänkt sig — så kan man dock under inga förhållanden neka till sin egen underskrift. Och sålunda kan den svenska riksdagen icke neka till sin underskrift här. Jag vill erinra om — jag var då själv icke närvarande i riksdagen, som en del ledamöter av kammaren känna till — huru detta tillkom, och jag gör det som en liten komplettering till herr Rydéns mycket instruktiva skildring. Särskilt vill jag för herr Rydéns vidkommande understryka att jag tror mig veta — utan att jag själv deltagit i detta förarbete — att det också varit många vittgående krav, som genom herr Rydéns förståndiga ingripande icke kommit till uttryck särskilt i boställsordningen, om vi än äro missnöjda med åtskilligt däri.

Jag vill komplettera historien härom med det yttrande, som departementschefen gjorde till statsrådsprotokollet. Däri säges, att »de jämkningar, som i en eller annan detalj kunna komma att visa sig nödiga vid löneförfattningarnas utarbetande, torde bliva av den ringa omfattning, att särskild framställning till riksdagen i dessa stycken ej nu lärer vara erforderlig». Det är statsrådets förklaring. Sedan kom ärendet till statsutskottet, som utan direkt hänvisning till, men säkerligen på grundval av detta statsrådets uttalande föreslog, att »Kungl. Maj:t skulle äga att utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka i huvudsak överensstamma med den uppfattning, till vilken departementschefen i statsrådsprotokollet uttalat sin anslutning» o. s. v. ävensom »de föreskrifter, vilka för tillämpning av omförmälda villkor och bestämmelser eller i övrigt kunna anses erforderliga». Jag vill bara stryka under detta uttryck »i övrigt», som innebär en vidsträckt befogenhet och ett stort förtroende! Statsutskottet tillstyrkte sålunda detta. Riksdagen beslöt detsamma utan

något ytterligare yttrande alls i frågan. Detta i motsättning till vad som var förhållandet, då den första folkskolestadgan utfärdades, då det uppstod en ytterligt skarp strid om förhållandet mellan Kungl. Maj:ts och riksdagens befogenhet rörande denna lagstiftning. Ingen i riksdagen sade vid debatten ett ord om den frågan, utan riksdagen gjorde som den med rätta så ofta gör, den litade på sitt statsutskott och beslöt i enlighet därmed. Sedan kom riksdagens skrivelse, som upptog statsutskottets ord alldeles ordagrant.

Därmed vill jag ha sagt — och vill därmed stödja herr Rydén gentemot hans vedersakare — att när riksdagen handlat så, har den trätt in i ansvaret för det närvarande läget i skolfrågan. Riksdagen gav denna fullmakt under överlämnande åt Kungl. Maj:tt att utforma de närmare föreskrifter, som *i övrigt* kunde anses erforderliga. Därmed kommer jag in på vad som för mig är själva frågans kärnpunkt. Det är icke meningen att här riva upp en dechargefråga, som är död för länge sedan. Utan här är frågan — och det skulle jag tro också är herr Gardells mening i hans reservation — denna: *Är det en lycklig utveckling, som vi under ett 40-tal år äro stadda i, varigenom den ursprungligen mycket starkt betonade grundsatsen lidit intrång, att Kungl. Maj:tt och riksdagen skola vara de gemensamt bestämmande i de kommunala skolfrågorna? Skola vi fortsätta denna glidning hän mot det administrativa allenarådandet, skola vi fortsätta längre på denna väg, och detta i all synnerhet inför tanken på vad som kan komma att krävas av Sveriges kommuner i den förestående fortsatta utvecklingen av vårt skolväsende?*

Herr Rydén anser sig icke ha skärpt denna motsättning genom att i stadgandet om villkoren för statsbidrag ha intagit bestämmelser ur folkskolestadgan, vilka icke förelagts riksdagen *såsom skäl för straffåtgärder*. Jag vill dock säga, att därom kunna tankarna gå åtskils. Herr Rydén säger, att han har i fråga om stadgandet i punkt a) i stadgan om statsbidragets villkor endast intagit vad som genom många föregående regeringar har varit fastslaget. Men herr Rydén har icke talat om den verkliga innebörden av det uttryck, som här är använt, att folkskoleväsendet skall vara ordnat efter gällande föreskrifter. »Gällande föreskrifter» innefatta icke bara det av konung och riksdag beslutade, utan dessa gällande föreskrifter gälla vad helst som på folkskoleinspektörernas hemställen beslutas av skolmyndigheterna. Något sådant hade riksdagen icke ansett ligga i den givna fullmakten. Det är sålunda en möjlighet öppnad att på administrativ väg ålägga dessa kommuner utgifter, en beskattning som vi ha sett i vissa fall kunna bli så högst betydande utan att riksdagen avsett något sådant. Därmed synes mig, som om folkrepresentationen hade gjort avkall på sin grundlagsenliga, klart fastställda rätt att sig själv beskatta.

Här är icke fråga om att utlämna skolorna åt kommunernas godtycke. Här är icke fråga om, att de *ensamma* skulle få bestämma därom, och att de till och med skulle, då de uppenbart vansköta skolväsendet — som en talare sade — få ut statsbidrag. Utan här är frågan, om det icke vore klokt av oss att göra ett sådant uttalande:

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

Vi vilja komma tillbaka till denna tillämpning av grundlagens bud om kommunernas självbeskattning, så att de icke skola ligga helt i händerna på dessa administrativa myndigheter, som med synnerligt nit om vår folkskola dock i detta sitt nit kommit att se sakerna ensidigt ur skolsynpunkt. Vad vi opponera oss emot, är icke nitet, icke den värme för folkskolundervisningen, som stadgans upphovsman ådagalagt i dag, utan mot den ensidiga skolpolitik, som vi i dag ha fått en stark känning av, *denna ensidiga skolpolitik, som icke står i tillbörlig kontakt med andra livets förhållanden framförallt de ekonomiska.* Det kan vara fråga om, huruvida icke ett uttalande av andra kammaren i enlighet med utskottets hemställan kan giva Kungl. Maj:t ett skydd och en säkerhet för att fortgå med att göra denna lagstiftningsrätt ytterligare administrativ.

Nu vet jag, och det anföres av herr Rydén, att vi skulle ha ett bestämt korrektiv däremot i Kungl. Maj:t, till vilken ju ärendena ändå sist gå. Ja, mina damer och herrar, det korrektivet vill jag icke underskatta, men det ställer sig icke så betryggande, som vi skulle önska i detta fall. Jag vill nämligen erinra om, huru det varit och är ett synnerligen intimt samarbete mellan skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t. Skolöverstyrelsen har målmedvetet och berömvärt utnyttjat alla möjligheter, i lagstiftningen, i lagtillämpningen, i personval för att föra sin speciella syn på skolväsendet fram. Och jag önskade, när jag ser denna energi och kraftutveckling, att vi inom statens affärsdrivande verk hade liknande förträffliga inrättningar. Men just detta intima samarbete har gjort, att man ute i bygderna icke anser det vara lönt att klaga hos Kungl. Maj:t. Man böjer sig. ty man säger: Det kommer till skolöverstyrelsen, och då vet man hur det går. Den följer inspektörerna, och Kungl. Maj:t följer skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har också starkt stöd i riksdagen. Även det är något, som skolöverstyrelsen kan med erkännande annotera, att i regeln följer riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott skolöverstyrelsen, och så följer kammaren utskottet. Och även denna utveckling gör, att man har en känsla av, att ändå i alla fall det är litet för mycket av denna syn på saken, som företrädes av denna speciella skolsakkunskap.

Jag skall endast lägga till ett par ord, som kanske behövas för att förklara vad jag menar. Då jag talade om bestämmelsen i punkt a) av denna kungörelse om statsbidraget, nämnde jag, att det kunde bliva allehanda bestämmelser, som innefattades däri. En vill jag bestämt framhålla här, och det är den, som rör borttagandet av vad man kallar »mindrevärdiga skolformer». Det är därom striden står, och vari man icke delar skolöverstyrelsens uppfattning. Nu går jag icke in på denna realfråga. Kanske det blir tillfälle därtill en annan gång. Men jag vill bemärka, att det är detta, som är den springande punkten. Det ligger helt och hållet hos skolans myndigheter och sist Kungl. Maj:t att kunna bestämma vilken skolform, som skall nyttjas och därpå hela organisationens omfattning av de överklagade stora utgifterna. Riksdagen har icke beslutat ett genomförande av vissa slags skolformer för folkskolan utan har endast

begärt utredning i ärendet. Och det är därför icke underligt, att man är missbelåten med det sätt varpå denna omläggning genomföres.

Därmed har jag velat säga, hur saken ter sig för mig. Det är en framtidsfråga av största betydelse, att vi återkomma till den gemensamhet mellan Kungl. Maj:t och riksdag i skollagsstiftningen, som bäst stämmer med vår grundlag. Det är icke något speciellt högerkrav. Det är underligt, hur tiderna växla och skrida. Det ansågs länge vara ett vänsterns prerogativ att värna om riksdagens och kommunernas rätt gentemot statsmakten. Det var den tiden, då den första statsmakten, regeringen, företrädde till största delen kanske de konservativa. Det var en mycket vällovlig och god sysselsättning, som en bekant ledamot av denna riksdag på sin tid hade, jag behöver icke påminna om det uttryck, som han använde mot ministrar, vilka han ansåg ha överskridit grundlagens bud och kränkt riksdagens rätt. Här är icke meningen att fända någon brasa åt herr Rydén; den saken är ur livet. Men är det icke underligt, att nu sedan regimskifte skett, nu är det vi, som bekänna oss som konservativa och högermän, vilka hålla på grundlagens bud, riksdagens rätt och kommunernas självbestämmanderätt! — Jag fick här ett bifallsrop, som kunde komma mig att undra om jag sagt något galet, men trots bifallet från det hållet har jag rätt. — Men visar icke detta, mina damer och herrar, att man bör tänka sig för, icke blott för stunden utan för den dag som kommer. Den dagen kan komma, mina damer och herrar, då det sitter en högerregering igen. Ingen vet det. Och då kunde det vara gott för dem, som nu gilla detta administrativa godtycke i beskattningen, att man fastslagit i alla fall, att lagstiftningen på detta område bör föras tillbaka till närmare överensstämmelse med grundlagens bud.

Herr talman! På grund av vad jag yttrat skall jag be att få instämma i den reservation, som avgivits av herr Gardell.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Det är kanske litet farligt för en bonde att uppträda speciellt här i denna fråga, om han är från Skåne, där på sin tid »ljusets bonde» bodde. Här har i debatten särskilt satts upp som en antites mot oss den förra tidens bönder. Och åtminstone de bönder, som tillhöra bondeförbundet, tycka att det är något hårt, när man, som jag, i en mansålder har arbetat inom den kommun jag tillhört för skolväsendets utveckling och för upprättande av folkskolor, högre folkskola o. s. v. I en sådan kommun, som ej räknar mer än 1,600 människor, där finnas nu fyra skolor, småskolor, högre folkskola med två klasser. Och så ställer man det så, att man är en motsats mot adertonhundrafyrtio-talets bönder, som ville göra något för den svenska folkskolan. Jag får erkänna, att jag förstår icke det resonemanget. Ty det är icke så, att om vi påtala några överdrifter, som skett på det området, vi därför böra framställas som fiender till den sak det gäller, folkskolan och dess verksamhet. Det har t. o. m. i Skåne framburits till mig från kommuner mycket starka tvivel, om de skulle kunna gå i land med att reda ut de kostnader för folkskolors byggande, som på

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

senare tiden ålagts dem. Och jag förmodar, att förhållandena kunna vara likadana på åtskilliga andra ställen i landet. Då får jag säga, att man kan icke se bort från, om i respektive kommuner det finnes det ekonomiska underlag, att de kunna uppbära de fordringar, som man ställer på folkskoleväsendet, om man ser det ur statens synvinkel.

Det har skrivits till Kungl. Maj:t om att det skulle utredas, huruvida kommuner kunde få bidrag till folkskolebyggnader. Jag tror att det, innan man gick så hårt fram, särskilt under den uppskruvade byggnadstid vi haft, hade varit skäl i att även på det hållet, där man pressat fram detta, man tänkt något på den saken. Det har man icke gjort.

Då det här särskilt talats om de bönder från 1840-års riksdag, eller den bonden, som särskilt då hade äran att kämpa för folkskolorna, och när man sedan säger, att bonden från Skåne, Nils Månsson i Skumparp, icke har gjort så mycket, så tycker jag, att det var orimligt att begära, att han skulle vid det årets riksdag kunnat uträtta något.

Det är också så mången gång, som man icke ser till i stridens hetta, vad som verkligen göres mera i det tysta. Jag är övertygad om att vi jordbrukare, vare sig vi höra till bondeförbundet eller någon annan sammanslutning, veta att värdera folkskolan och vad den skänkt oss och hela Sveriges folk. Men då man säger, att man går fram på detta sätt, blott för att jordbrukarna icke skola bli efter det andra folket, och att man blott för den saken skulle handla, som man gjort, tillåter jag mig vara en smula tvivlande. Och jag tror icke heller, att det är så uppriktigt att man på det hållet tycker så illa vara, att jordbrukarna bli efter. Man kan vara lugn för att jordbrukarna, när det gäller vår folkskolas verksamhet, aldrig komma att upphöra att vara vänner av densamma. Men vi komma icke heller att tystna, när vi anse, att övergrepp äro gjorda; och det är det samma, av vilka de äro gjorda.

Jag är icke motionär i denna fråga, men jag skall så till vida ställa mig på samma linje, som motionärerna gjort, att jag tror att det är skäl att gå litet varligt fram här, och när just den ärade talaren på Malmöhusbanken särskilt strök under, att han skulle vilja giva ett råd till dem det vederbör att gå sakta fram, så vill jag därför sätta i fråga, huruvida det icke vore på sin plats att icke tillspetsa bestämmelserna i förordningarna så skarpt, som nu ofta är fallet. Det kanske är lättare att släppa efter tyglarna än att draga in dem, då det behövs. Jag tror, att det är den säkraste vägen att taga ett steg först och sedan gå gradvis framåt. Men jag vill icke klandra den åsyftade talaren för hans ställning, ty det har varit så vanligt, att vi gjort förändringar, som sträckt sina verkningar synnerligen långt, och sedan har man gjort allt möjligt för att föra den brådstörtade utvecklingen tillbaka och minska verkningarna av de gjorda ändringarna. Detta är något, som denne talare icke varit ensam om att ha medverkat till. Men läggningen hos oss jordbrukare är måhända den, att vi vilja stå på litet fastare mark, att vi

vilja stå säkert, då vi ta ett steg framåt, så att vi icke skola nödgas att taga ett eller annat steg tillbaka.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.

(Forts.)

Herr Ö h m a n: Herr talman! Det var ett yttrande utav huvudmotionären i denna fråga, herr Johanson i Hallagården, som egentligen uppkallade mig. Han sade bland annat, att skolväsendet står över partierna, och han åsyftar förmodligen därmed, att man bör akta sig för att göra detta till någon särskild politisk fråga.

När man i utskottet gått att behandla denna fråga, så är det givet, att man också måste försöka att gå till källan för dessa motioner. Och det kan icke hjälpas, att man då måste gå tillbaka till fjolåret, då vi hade att behandla en motion, som hade en del yrkanden, vilka delvis sammanfalla med denna och en annan motions yrkanden. Och jag får lov att säga, att då jag inom utskottet gått att taga ställning till frågan, har jag sett den så, att gäller det här att värna om vissa tjänstemän, som fara fram på ett ovarsamt sätt gentemot kommunerna, då kan jag för min del visst icke vara böjd att hålla dessa tjänstemän om ryggen. Jag anser nämligen för min del, att tjänstemännen böra vara till för att tjäna samhället och icke för att vara dess herrar.

Under sådana förhållanden och från den utgångspunkten skulle jag naturligtvis givit min anslutning till reservanternas framställning och yrkande. Men när man har forskat i dessa frågor och närmare undersökt dem, har man funnit — det kan icke hjälpas, det måste sägas ut här — att det ligger en hel del politik bakom de bestämmelser som reglera dessa tjänstemäns arbetsområde. Man vill göra gällande, att folkskoleinspektörerna blivit en sorts plågoandar här och var i landet, och när man då frågar efter bevis och vill ha fram sådana för att få något att taga på och verkligen kunna åstadkomma rättelse, ja, då får man egentligen inga bevis. Man får t. ex. reda på, att där borta i Västergötland, där finns det en inspektör, som farit alldeles särskilt våldsamt fram. Det var också Västergötland det gällde när det var fråga om den motion, jag tror i fjol, som väcktes av herr Bengtsson i Kullen, och där det talades om, hur man haft ett stort möte, besökt av en massa människor, och där man vände sig mot dessa myndighetspersoner och deras göranden och låtanden.

Ja, de som följt med i denna diskussion och de som sett vad som där förekom, måste tämligen snart komma underfund med, att det icke var så litet politik, som där mängdes in i denna fråga. Jag skulle därför vilja säga, att skall man överhuvud taget se saken på det sättet, att man skall använda detta som någon sorts plattform för att kanske få ett mandat i riksdagen, då är det beklagligt, och då står, herr Johanson i Hallagården, verkligen icke skolväsendet över partierna och över politiken längre. Jag skall be att få tillägga, då jag nu är inne på detta om Västergötland, att första tillfälliga utskottet här hade ett sammanträde med första kammarens första tillfälliga utskott angående denna motions behandling, och därvid framgick tydligt av ett yttrande av en representant från för-

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

sta kammaren — han var i varje fall från Västergötland — att det var hans uppriktiga mening, att detta är en västgötafråga. Då skulle jag vilja fråga: skall överhuvud taget andra kammaren kunna vara med om att man skall lagstifta enbart därför, att det kan vara litet tråkigt där borta i Västergötland, och kan det överhuvud taget vara nödvändigt att här utfärda nya bestämmelser, när man ser och vet, att den varsamhet, som man här påkallar och önskar, säkerligen kommer att uppnås, det kan man vara tämligen övertygad om. Men om det nu skulle vara så, att en enda tjänsteman har på något sätt burit sig dumt och oförståndigt åt, skall man överhuvud taget då pricka en hel tjänstemannakår, som följer de direktiv och bestämmelser, som riksdagen och Kungl. Maj:t utfärdar.

Jag får sålunda för min del säga det, att andra kammaren har ingen anledning att följa reservanternas i deras yrkande, och jag skall för min del, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sehlin: Herr talman! Jag skall endast uppehålla kammaren ett par minuter för ett par repliker.

Med anledning av herr Rydén's yttrande rörande skolbyråkratien vill jag säga, att jag syftade icke på, att skolöverstyrelsen kan behöva sakkunniga konsulenter i flera fall. Men jag skulle vilja be, att vi skydda skolan för de krav, som komma från alla möjliga håll; vi böra undvika att lägga på skolan uppgifter, som den inte orkar med. Hela vårt land börjar bli överinspekterat på flera områden. Jag tror nästan, att en ärad ledamot på Hälsingebanken får rätt, då han säger, att snart kommer man inte fram på landsvägarna för inspektörer.

Vidare vill jag till herr Gardell framhålla, att jag för visso vet, att man har rätt att väcka en motion, men jag sade, att jag hade förstått denna reservation bättre, om den kommit från konstitutionsutskottet. Herr Pehrsson i Göteborg har också sagt, att det här är en riktig dechargede-batt.

Och så ett ord till herr Johansson i Kälkebo. Ett varmt tack för hans kritik av inspektörerna! Jag vill försäkra honom, att kommer kritiken från hans håll på *det* sättet, så skola vi inspektörer med tacksamhet taga emot den. Kritiken var välvillig och saklig, och därför gör den också alldeles särskilt effekt.

Herr Johansson frågade, om det är möjligt att under dessa kris-tider gå fram med samma takt som förut i fråga om skolbyggnader. Jag tror inte, att det är möjligt, och därför få vi lov att sakta farten en liten smula.

Vidare, sade han, att man inte i tid och otid bör vifta med hot om indragning av statsbidrag. Jag ber att på det allra varmaste få instämna häri; den inspektör, som gör något sådant, gör sig förr eller senare omöjlig. Jag hoppas, att det alltid i detta land skall finnas självmedvetna bönder, som reagera mot försök att genom hot tvinga till en sak.

Jag vill säga ännu ett ord. Det har visat sig, att man ofta har

långt svårare att stå emot krav på att få nya skolor än att förmå kommunerna att gå med på de skolbyggnader, som måste finnas. Det kommer t. ex. en liten skogsby, som har fyra å fem barn i en mindre folkskola, och begär en lärarinna. Vi ha en massa sådana byar i Härjedalen och Jämtland. Skall staten nu verkligen lägga ut flera tusental kronor för att skaffa undervisning åt dessa få barn borta i skogsbyn? Jag har hemställt i kammaren om inackorderingsbidrag — det skulle ha ställt sig mycket billigare, det har prövats och undersökts i sjuttiofem skoldistrikt, och även inspektörerna ha sagt, att det skulle ställa sig billigare och mera tjänligt för skoländamålen — men i alla fall har det inte gått att få igenom ens en utredning om denna sak. Detta är emellertid en fråga, som alldeles säkert framdeles kommer att göra sig gällande. På den vägen tror jag att vi gemensamt böra gå fram. Orka inte de små och fattiga kommunerna att bära skolbördorna, skall staten träda emellan, men kom ihåg, att obygdens barn skola ha undervisning lika väl som barnen i det övriga landet.

I fråga om kommunernas utgifter för folkundervisningen.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen **H a m i l t o n**: Herr talman! Det är klart att våra folkskolor icke få med avseende å byggnader och andra anordningar utvecklas i överflöd eller lyx, och därför måste inspektörerna tillhållas att icke vara alltför stränga. Men å andra sidan kunna vi, som tillhöra landsbygdens befolkning, icke vara med om att undervisningen där skall arbeta under sämre former och under sådana förhållanden, att det verkar menligt på undervisningen av landsbygdens barn, så att dessa försättas i en sämre ställning än städernas barn. Många landsbygdskommuner befinna sig i den ekonomiska ställning, att de icke mäktat förskaffa sig en ordentlig folkskoleundervisning. Men i sådana fall är det den övriga delen av samhällets eller statens skyldighet att träda emellan. Staten måste stå i ansvar för att tillräckligt med medel finnes tillgängligt för åstadkommande av en tillfredsställande folkskoleundervisning landet runt. De barn, som äro födda i fattiga samhällen, böra ha samma anspråk i fråga om en god undervisning, som de barn, som äro födda i rikare samhällen. De ha rätt att ställa oss till ansvar, om de ej fått den bildning, som de borde ha haft.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Gardell avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den första propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

I fråga om
kommunernas
utgifter för
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Gardell avgivna, vid utlåandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 125 ja mot 73 nej; vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av en fastighet i den s. k. Djurgårdsstaden blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.

Härefter förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 17 mars 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 224, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

dels förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften,

dels ock förordning om ändrad lydelse av 49 § i förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvskatt och skatt för gåva.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 140 i första kammaren av herrar *Rogberg* och *Hult* samt nr 279 i andra kammaren av herrar *Rehn* och *Wiklund*, dels ock motionen nr 143 i första kammaren av herr *Vindahl*, i vilka tre motioner hemställts om vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) avslå motionerna I: 140 av herrar Rogberg och Hult samt II: 279 av herrar Rehn och Wiklund;

2) avslå motionen I: 143 av herr Vindahl, i vad densamma avsåge stämpelavgifterna för

a) apoteksprivilegium;

b) adelsbrev, friherrebrev och grevebrev;

c) utnämningarsbrev för riddare och kommandörer av de särskilda ordnarna; och

d) doktorsbrev, som utfärdas utan avlagt prov;

3) med bifall till vad herr Vindahl i motionen I: 143 föreslagit i fråga om vederhäftighetsbevis, besluta, att sådana bevis skulle vara fria från stämpel;

4) besluta, att missiv för predikoprovs avläggande likaledes skola vara fria från stämpel;

5) med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 224 icke kunnat oförändrad bifallas, antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften med de ändringar, som föranleddes av vad riksdagen vid punkterna 1—4 kunde komma att besluta.

Reservationer hade avgivits:

vid punkten 2) a):

av herrar *Gustaf Nilsson* och *Rosén*, vilka hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till herr Vindahls motion, I: 143, i vad densamma avsåge stämpelavgifterna för apoteksprivilegium, besluta, att desamma skulle höjas till 1,000 kronor för apotek i stad eller köping och 400 kronor för apotek på landet; samt

vid punkten 2) c):

av herrar *Rosén*, *Gustaf Nilsson*, *Karl August Nilson*, *Björnsson*, *Alexis Björkman*, *Lövgren* i Nyborg, *Björklund* och *Granath*, vilka, med ett särskilt uttalande beträffande skyldighet att utlösa utnämningarsbrev för riddare och kommandörer av de särskilda ordnarna, yrkat att riksdagen måtte, med bifall till herr Vindahls motion: I: 143, i vad densamma avsåge stämpelavgifterna för utnämningarsbrev för riddare och kommandörer av de särskilda ordnarna, besluta, att nämnda avgifter skulle höjas till dubbla beloppen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Rehn: Herr talman! Då jag såg, att bevilningsutskottet enhälligt hade avstyrkt de vid förevarande punkt 1) omförmälda motionerna, ansåg jag det tämligen lönlöst att söka få till stånd någon ändring i utskottets förslag. Nu har jag emellertid fått veta, att första kammaren utan votering återremitterat denna punkt till utskottet, och jag skall därför be att få framställa samma yrkande här. Dessförinnan skulle jag emellertid vilja anföra ett par synpunkter. Jag skall dock icke uppehålla kammaren många minuter.

Vad vi motionärer i främsta rummet vänt oss emot, har varit den föreslagna höjningen av stämpelavgiften för protokoll, som parter och sökande vid våra underdomstolar äro skyldiga att lösa eller som på begäran skola tillhandahållas dem. För min del tänker jag då särskilt på lagfartsprotokoll, avseende mindre fastigheter, inteck-

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.

(Forts.)

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.
(Forts.)

ningsprotokoll rörande arrendeupplåtelse, förmånskontrakt, nyttjanderätts- och servitutsupplåtelse samt mindre penninginteckningar, ävensom testamentsbevakningar och dylikt. Genom den föreslagna höjningen av stämpeln bli kostnaderna för dessa handlingar icke obetydligt förstorade. Man måste då fråga sig, om det kan vara lämpligt att höja stämpelavgiften för sådana protokoll som dessa, vilka i själva verket icke äro annat än vanliga avskrifter och därför enligt mitt förmenande rätteligen borde jämföras med sådana. Avskrifterna draga en stämpelkostnad av en krona för varje ark, då däremot de förut av mig nämnda protokollen enligt förslaget skulle komma att kosta tre eller fyra gånger så mycket. Därtill kommer dessutom den vanliga expeditionslösen, som ju också för kort tid sedan ganska mycket fördrats.

Jag kan inte finna, att detta är vare sig principiellt eller praktiskt riktigt. Den avgift, som den enskilde skall betala för dessa protokollsutdrag, har, såvitt jag förstår, aldrig varit avsedd att vara en skatt, som staten utkräver för sina diverse behov utan endast en ersättning för det arbete, som är förenat med protokollsavskrivningen. Om nu detta arbete anses ersatt med ett visst stämpelbelopp plus expeditionslösen, då handlingen kallas för avskrift, så är det svårt att förstå, varför det skall ställa sig mångdubbelt dyrare, då en alldeles likadan handling kallas för utdrag ur protokoll. Vill staten på denna väg skaffa sig ökade inkomster till fyllande av sina finansiella behov, förefaller det mig mera egentligt och framför allt betydligt enklare att höja själva beläggningsstämpeln å fångeshandlingen eller inteckningshandlingen; därmed komme ju avgiften att stå i ett visst förhållande till värdet av det föremål, för vilket lagfart eller inteckning sökes.

Det är förnämligast denna synpunkt, som för mig varit bestämmande. Jag har för övrigt tidigare motionerat om, att man borde avskaffa alla dessa onödiga protokollsutdrag. Enligt min mening är protokollsavskrivningen ett fullkomligt onödigt och bortkastat arbete. Den enskilde, som är skyldig att lösa protokollen, kan saklöst kasta dem i papperskorgen, ty de ha för honom intet värde. Jag tycker då, att man i tider som dessa, då man söker spara och undvika onödiga arbetskrafter, icke minst hos våra underdomstolar, tryggt borde kunna ändra bestämmelserna därhän, att man befriade domstolarna från detta dyrbara och gagnlösa arbete och på samma gång befriade de enskilda rättssökandena från att betala dessa — jag upprepar det — fullkomligt värdelösa papper.

Nu hör ju denna sak icke till detta ärendet egentligen, men jag har inte kunnat underlåta att påminna om den, för att därmed ge liksom en bakgrund till min uppfattning, att det inte är riktigt att nu ytterligare höja kostnaden för dessa handlingar. Jag kan inte heller se, att saken spelar så stor roll ur statsfinansiell synpunkt, att den höga stämpeln för den skull skulle vara alldeles nödvändig.

Jag ber emellertid att få framställa det yrkandet, att punkt 1) måtte återremitteras i likhet med vad som skett i första kammaren.

Herr *Pettersson* i Bjälbo instämde häruti.

Herr Björklund: Herr talman! Vid punkt 2) c) i utskottets utlåtande har herr Rosén m. fl., undertecknad inbegripet, avgivit en reservation, och jag ber med anledning därav att få yttra några ord.

Om ändring i förordningen ang. stämpelavgiften m. m.
(Forts.)

Som kammarens ledamöter se, är detta förslag tillkommit på så sätt, att man velat från Kungl. Maj:ts sida i stort sett vidtaga en fördubbling av åtskilliga stämpelavgifter, d. v. s. en förhöjning med 100 %. Bland dessa avgifter, som finnas upptagna i gällande författning att utgå med vissa belopp, har Kungl. Maj:t i sitt förslag nu undantagit avgifterna för en del brev, nämligen utnämningbrev för riddare och kommandörer av de särskilda ordnarna. Det förhåller sig ju på det sättet, att för närvarande är dels orden såsom sådan belagd med en viss avgift, dels utfärdas också samtidigt ett brev, s. k. ordensbrev, att med viss avgift lösas av dem, som erhållit detta nådevedermäle eller förtjänstecken. Nu är det emellertid på det sättet, att jag för min del och reservanterna ansett, att om man i författningar och bestämmelser beslutat, att Kungl. Maj:t kan utnämna eller utdela dessa ordnar, så böra också de som mottaga sådana ordnar — man får komma i håg, att ingen kan tvingas att mottaga dem, utan var och en kan avsäga sig — vara underkastad att erlægga därmed förenade bestämda avgifter. Jag tycker icke det är riktigt, att man, när alla andra stämpelavgifter utkrävas till sista öret, skall kunna smita undan så att säga i detta särskilda fall, utan man borde, som sagt, söka komma fram till ett sådant sakernas tillstånd, att dessa belopp verkligen kunna utkrävas och uttagas av dem, som mottaga ordnarna.

Nu har man emellertid inom utskottet icke kommit till majoritet för ett sådant förslag, så att man kunnat yrka på en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan. Man har måst nöja sig med att från reservanternas sida föreslå en fördubbling av dessa belopp, såsom förslagits i fråga om alla andra stämpelavgifter. Det kan sägas, att denna sak icke har så stor betydelse, men jag förmenar, att den i varje fall har den moraliska betydelsen, att man slår fast, att skall den ena sortens stämpelavgifter obönhörligen utkrävas, så böra också den andra sortens kunna det.

Jag tror det är skäl för andra kammaren att i detta fall följa reservanternas förslag; och jag skall, herr talman, utan att längre upptaga tiden, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Röing: Mina damer och herrar! Kungl. Maj:t har framlagt den föreliggande propositionen i avsikt att genom densammas godkännande få in i statskassan ett par miljoner kronor och därigenom delvis täcka den brist, som vid statsregleringens uppgörande konstaterats.

Om riksdagen nu skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition i punkt 1 i överensstämmelse med herr Rehns m. fl. motion, så skulle ett dylikt beslut innebära, att ungefär $\frac{1}{4}$ av det belopp, som Kungl. Maj:t har beräknat, att ett bifall till propositionen skulle medföra, fattades i statskassan. Det kan väl icke vara lämpligt att riksdagen

Om ändring i förordningen ang. stämpelavgiften m. m. beslutar en sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, när densamma kommer att ha sådana konsekvenser, därest icke de ärade motionärerna och reservanterna kunna framföra synnerligen tungt vägande skäl för sin hemställan.

(Forts.)

Herr Rehn har nyss anfört, vilket han också i sin motion framhållit, att en fördubbling av stämpelarna vid den rubrik i stämpelförordningen, vid vilken han gjort ett yrkande, nämligen »protokoll, annat», skulle vara synnerligen betungande. Jag tror knappast, att man med rätta kan påstå detta, allra minst då parter, som leva under betryckta ekonomiska förhållanden, icke drabbas av en sådan stämpelbeskattning, sedan fri rättegång införts här i landet. Det är sålunda en börda, som icke drabbar de fattiga utan som i allmänhet torde drabba personer, som kunna bära denna ökade avgift.

Det är naturligt, att man söker motsätta sig ökad beskattning, men på något sätt skall den förefintliga bristen fyllas, och jag kan icke finna annat, än att Kungl. Maj:t i detta fall har föreslagit en utväg, som riksdagen åtminstone, om riksdagen ser denna fråga ur samma synpunkt, som regeringen behandlat den, nämligen penningvärdets fall, icke bör tveka att biträda förslaget.

Med de motiv, som herr Rehn anfört för sitt återremissyrkande, kan jag icke biträda hans yrkande. Ty det skulle innebära, att bevillningsutskottet, på grund av herrar Wiklunds och Rehns motion, bort framkomma med ett annat yrkande än avslag. Jag förutsatte, att herr Rehn skulle motiverat ett eventuellt återremissyrkande på ett helt annat sätt, än han gjort, men när han emellertid motiverat detsamma på sätt, som skett, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Vid punkt 2) c) har herr Björklund yrkat bifall till den av herr Rosén m. fl. vid betänkandet fogade reservationen. Jag har svårt att förstå detta yrkande, om herr Björklund avser liksom Kungl. Maj:ts med hela denna proposition, att ett bifall kommer att medföra en ökad inkomst för statskassan. Skulle ett bifall till denna reservation haft den verkan, då skulle jag kunna förstå, att de ärade reservanterna vore intresserade för en höjning av stämpeln å utnämningensbrev angående ordnar. Men så är icke fallet. Bevillningsutskottet har vänt sig till finansdepartementet för att erhålla upplysning, om dessa utnämningensbrev utlösas av de personer, som blivit utnämnda till riddare eller kommandörer av olika ordnar; men det har lämnats den upplysningen, att det endast är i undantagsfall som dylika utnämningensbrev lösas och då är det ur statsfinansiell synpunkt fullständigt meningslöst att vidtaga en sådan förhöjning, som icke har den effekt, som är avsedd genom det förslag till höjning av stämpelavgifter i övrigt, som är upptagit i denna proposition.

Det är en helt annan fråga, som herr Rosén och hans medreservanter hade önskat, att bevillningsutskottet i detta sammanhang skulle framfört, men denna sin uppfattning kunde reservanterna icke få framförd, emedan herr Rosén icke erhöi majoritet inom bevillningsutskottet för sitt yrkande. Den frågan ligger utanför propositionens ram, och den må upptagas till behandling ett annat år, så-

vida riksdagen då beslutar en utredning, huruvida de personer, som utnämnas till riddare eller kommandörer, skola vara förpliktade att utlösa utnämningensbrev. Det är som sagt en helt annan fråga än den, som är upptagen i den föreliggande reservationen, vilken innehåller ett förslag att fördubbla stämplarna å dessa utnämningensbrev; men då dessa som sagt praktiskt taget aldrig lösas och ingen kan tvinga de personer, som erhålla ordnar, att lösa dessa utnämningensbrev, innan riksdagen fattar beslut därom, så är ur statsfinansiell synpunkt ingen som helst anledning att biträda reservationen.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr H a m r i n: Herr talman! Jag kan inte låta bli att säga några ord med anledning av det resonemang, som herr Röing här för, ty hur man än ser på saken, så måste man säga, att detta resonemang lider brist på konsekvens.

Herr Röing framhåller, att därför att dessa utnämningensbrev icke lösas, så tjänar det ingenting till att stipulera något om stämpelavgifterna. Jag skulle däremot vilja påstå, att herr Röing inom bevillningsutskottet bort komma till endera av två ståndpunkter: antingen att bevillningsutskottet skulle ha skrivit till Kungl. Maj:t eller vidtagit sådana åtgärder, att skyldighet komme att åligga de personer, som bli föremål för en sådan hedersbevisning, att lösa sina utnämningensbrev, eller också att ur stämpelförordningen den bestämmelsen skulle strykas, som pålägger dessa utnämningensbrev stämpel; ty till endera av dessa ståndpunkter måste herr Röings resonemang leda, men alls icke till att gå emot den reservation, som här föreligger.

Det har ju också påpekats av reservanterna i deras framställning, att de inom utskottet väckt förslag därom, att åtgärder skulle vidtagas i det syfte, jag nu nämnt, men då ett sådant yrkande icke vunnit majoritet inom utskottet, så ha reservanterna nödgats tillgripa det enda sätt, som stått dem till buds för att få fram den fråga, som här föreligger. Därest nu andra kammaren godkänner reservanternas förslag, har detta till följd, så vitt jag kan förstå, en gemensam votering, där andrakammarviljan har all utsikt att segra, då det endast hängt på fem röster i första kammaren, att förslaget gått igenom. Och i varje fall förefaller det mig, som om andra kammaren borde i detta avseende ställa sig på reservanternas sida.

Ser man saken ur ren skattesynpunkt — jag har icke velat dra in frågan om ordenväsendet i dess helhet i debatten — så finnes det väl överhuvud taget ingen skatt, som det är möjligt att uppleta, där de skatteskyldiga så ytterst gärna betala skatten som i detta fall. Alla andra skatter, de må tagas på direkt eller indirekt väg, äro mer eller mindre misshagliga, ty när vi få skattesedelns i hand rynka vi på pannan och grubbla över, var vi skola taga pengar att betala skatterna med. Och när vi köpa varor och få vidkännas indirekt skatt å dessa, tycka vi också, att detta är en ganska hård belastning många gånger. Men, mina damer och herrar, de som

Om ändring i förordningen ang. stämpelavgiften m. m.
(Forts.)

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.
(Forts.)

drabbas av den nu omtalade skatten, äro alldeles förtjusta och övertygade om, att om de så skulle pantsätta det sista de ägde, måste de gå och skaffa pengar för att erlægga beloppet till statsverket. Alltjämt tror jag, att man kan tillämpa den gamla satsen om de vise männen från Österlandet, att när de sågo stjärnan, blevo de mycket glada. Från den utgångspunkten tror jag också, att när frågan en gång bragts inför kammarens avgörande, finnes det ingen som helst anledning att vägra understöd åt de synpunkter, som här framkommit i form av en reservation.

Jag är livligt övertygad om, att andra kammaren skall ansluta sig till denna ståndpunkt, till vilken jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Thorsson*: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av det yrkande om återremiss, som beträffande detta ärendet framställts på en punkt.

Då förevarande förslag om ändring i stämpelförordningen uppgjordes, så skedde det såsom utskottets ordförande angav, i syfte att skaffa statsverket behövliga medel. Nu är det ju helt naturligt, att bland den mängd av punkter, som här förekomma, kan det finnas vissa, där det ur ren humanitär synpunkt kan synas oriktigt att öka stämpelskatten. Inför det problemet står man ju vid all skatteläggning. Man vill gärna göra undantag, såvida det är tänkbart, men vi befinna oss nu i en sådan tid, som tvingar även den ömsinte till stränghet, när man sitter och sysslar med dessa saker. Därför har nu stämpeln måst höjas över lag, detta dels med hänsyn till den förskjutning i penningvärdet, som ägt rum, och dels med hänsyn till att man nu inte kan uppdriva de direkta skatteposterna mera, än vad de för tillfället uppgå till. Man får då försöka leta sig fram på andra vägar för att täcka statens behov.

Det är visserligen sant, som den förste talaren sade, att man här kommer att göra många personer skatteskyldiga i högre grad, än vad de förut varit, personer, som ha svårt att gälda själva löseskillingen för det, som protokollet avser. Jag har emellertid inte kunnat komma ifrån att det inte bara blir de, som komma att vara med om en dylik skatteökning, utan alla, som komma att beröras av skattelagstiftningen under den närmaste tiden, få nog pröva på värre saker än dem, som innehållas i det förslag, som herrarna här ha till omprövning.

En annan sak är, om man möjligen genom för mycket skriversi och överarbete ålägger människor att betala rent onödiga utgifter genom att tvinga dem att lösa obehövliga papper. Förhåller det sig så, förefaller det mig, att man bör råda bot på denna olägenhet. Jag skall, med hänsyn till vad som här anförts, vidtala herr justitieministern att rikta sin uppmärksamhet på den sidan av saken.

Emellertid kan jag inte finna, att det verkligen kan gagna något att återremittera ärendet. Blir det på det viset, att ni inte kunna

söka upp en halv miljon på en annan kant, måste ni taga detta förslag i andra omgången, och då är det lika bra att taga det i dag.

Konsekvensen av detta mitt resonemang är, att jag naturligtvis ingenting har emot att taga de slantar, som kunna tillföras statskassan, i händelse kammaren bifaller reservationen under punkt 2) c). Men jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på, att slantarnas antal icke blir större än för närvarande, med mindre man inför lösningsplikt i vad angår ifrågavarande papper, sålunda icke ställer det såsom för närvarande, då den som får utmärkelsen ifråga har frihet att lösa sitt ordensbrev eller icke. Men, om man inför lösningsplikt, kan det å andra sidan ställa sig på det sättet, att den inkomstkällan blir ganska bra, att man ger folk ordnar bara för att de kunna betala stämpelavgiften i stället för att det ju borde vara andra egenskaper, som skola vara utmärkande för ordensutnämningar. Emellertid kan jag naturligtvis icke se med ledsnad, om herrarna skaffa Kungl. Maj:t och kronan något eller några hundratusental kronor i ökade intäkter på denna väg, om herrarna nämligen finna, att detta kan vara förenligt med uppfattningen i allmänhet om hanteringen av detta instrument.

Jag begärde ordet egentligen för att anhålla, att herrarna ville fatta ett beslut *i dag* i det föreliggande ärendet och inte återremittera detsamma, ty detta kan icke ha någon annan inverkan än att förlänga riksdagsarbetet. Den halva miljon, som ni tänka bli kvitt på denna punkt, måste ni nämligen skaffa igen på ett annat håll.

Herr R ö i n g: Herr talman! Den ärade talaren på Jönköpingsbanken ansåg, att jag med min uppfattning borde i bevillningsutskottet ha hemställt, att den stämpelavgift, som är stadgad i stämpelförordningen rörande utnämningsbrev för riddare och kommandörer av olika ordnar, borde borttagas. Herr Hamrin har fullständigt rätt däri att hans uppfattning närmast motsvarar min åsikt, men jag ber herr Hamrin vara övertygad om, att vi äro till den grad överhopade med arbete i bevillningsutskottet, att jag inte onödigt upptager tiden med att göra framställningar om ändringar i stämpelförordningen, vilka inte ha den allra minsta betydelse ur statsfinansiell synpunkt. Detta emedan ifrågavarande stämpelavgift icke inbringar statsverket några nämnvärda belopp. Det är därför jag anser, att det är fullkomligt meningslöst av denna kammare att biträda reservationen i det läge, vari frågan nu befinner sig, även om jag ger herr Hamrin rätt däruti, att andrakammarviljan, för den händelse andra kammaren skulle godkänna reservationen, utan tvivel vid en gemensam votering kommer att samla majoritet i riksdagen. Det har av herr finansministern upplysts, att ett dylikt beslut icke medför några ökade inkomster för statsverket. Den stämpel, som nu utgår, inbringar praktiskt taget ingenting, och en fördubblad stämpel skulle visserligen inbringa dubbelt så mycket, men beloppet blir ändå så försvinnande litet, att riksdagen icke bör företaga den av herr Rosén m. fl. föreslagna ändringen.

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.

(Forts.)

Om ändring i
förordningen
ang. stämpel-
avgiften m. m.

(Forts.)

En annan fråga skulle herr Rosén ha önskat få behandlad i riksdagen i detta sammanhang. Då emellertid motionstiden utgått, är det omöjligt att i år få frågan behandlad. De av kammarens ledamöter, som ha intresse för densamma få framföra spørgmålet i en motion vid nästa riksdag.

Herr Björklund: Herr talman! Jag vill gentemot utskottets ärade ordförande endast framhålla, att då han uteslutande ser på denna sak som ett statsfinansiellt spörsmål, hade det ju kunnat vara ett statsfinansiellt intresse att gå in på den linje, som herr Hamrin här betonade. Vi hörde nyss från statsrådsbanken av chefen för finansdepartementet, att staten skulle kunnat tillföras ett belopp av 50,000, 60,000 kronor — eller hur mycket det var — om man från utskottsmajoritetens sida hade velat vidtaga sådana åtgärder, som skulle behövs på hithörande område för att nå det resultat, som minoriteten av reservanterna i detta fall åsyfta.

Skälet till att denna reservation framförts är egentligen, att man ville försöka utröna riksdagens stämning till frågan, om inte de, som erhålla dessa utmärkelsetecken, böra betala de stämpelavgifter, som äro förenade med desamma. Likaväl som alla andra stämpelavgifter uttagas intill det sista öret av de medborgare i detta land, som måste underkasta sig stämpelskyldigheten, anser jag, att dessa utnämnda riddare och kommandörer också böra betala stämpelavgiften. För mig är det inte fråga om, att så eller så många riddare och kommandörer utnämnts under det eller det året; jag går inte alls in på frågan om ordensväsendet som sådant. Jag vill bara ha fram, att har man i lagstiftningen fastslagit, att en person, som erhåller riddare- eller kommandörstecken och vid sidan därav ett stämpelbelagt utnämningbrev, må han i all rimlighets namn, alldenstund det är bestämt i lagen, vara skyldig att lösa detta brev. Det skall väl inte vara på det sättet, att det i lagen uttalas, att en viss handling är belagd med den eller den avgiften men att man sedan ger katten i, om handlingen löses eller ej. Vederbörande ha faktiskt ingen rätt att bära ordenstecknet, förrän utnämningbrevet lösts, men ändå ser man dessa herrar gå och ståta med sina ordnar, då de, t. ex. vid högtidliga tillfällen, taga dem på sig. Jag har ingenting emot, att människor bära ordnar, som de fått sig tilldelade — det må de gärna göra — men vad jag däremot har emot är, att ordnar tagas emot men att man uraktlåter att betala de avgifter, som äro därmed förenade.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Røing: Herr talman! Jag kan icke låta den siste ärade talarens yttrande stå oemotsagt i kammarens protokoll. Voro föreskrifterna sådana, som han påstår, hade han fullständigt rätt i sitt yrkande. Bestämmelserna äro emellertid icke sådana, som herr Björklund gör gällande. Det är endast bestämt, att de personer, som erhålla ordnar, och som *önska* erhålla ett utnämningbrev, skola betala lösen för detta. De som icke vilja erhålla ett sådant brev, be-

höva icke betala stämpelavgift, varemot de måste erlægga en viss avgift till ordenskassan. Det är den avgiften, som måste betalas under alla förhållanden, och som betalas av alla, som bära en orden. Det föreligger sålunda icke någon som helst förpliktelse att lösa ett utnämningssbrev.

Om ändring i förordningen ang. stämpelavgiften m. m.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner vidkommande punkten 1) nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt, dels ock på bifall till yrkandet om punktens återremitterande till utskottet för ny behandling; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Vid härefter av herr talmannen given proposition i fråga om punkten 2) mom. a) och b) biföll kammaren vad utskottet i dessa moment föreslagit.

Vidare framställde herr talmannen i avseende å punkten 2) mom. c) propositioner på dels bifall till utskottets hemställan i berörda moment, dels ock avslag därå samt bifall i stället till den vid momentet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) mom. c) av utskottets förevarande betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid momentet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 83 ja, men 104 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid momentet fogade reservationen.

Slutligen blevo efter av herr talmannen givna propositioner särskilt beträffande dels punkten 2) mom. d), dels ock punkterna 3)—5) utskottets i berörda delar gjorda framställningar av kammaren bifallna.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,40 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 10 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Ang. enskilda järnvägsaktiebolag och deras räkenskaper m. m. Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av vissa av riksdagens revisorer framställda anmärkningar angående enskilda med statslån understödda järnvägsaktiebolag och deras räkenskaper m. m.

Därvid yttrade:

Herr Lovén: Herr talman, mina damer och herrar! I det av statsrevisorerna avlämnade betänkandet angående riksgäldskontorets skötsel och förvaltning förekomma i år, liksom föregående år, några anmärkningar mot vissa enskilda järnvägar, som haft statslån men icke på ett riktigt sätt fullgjort sina inbetalningsskyldigheter.

En av dessa statslån åtnjutande enskilda järnvägar, beträffande vilken statsrevisorerna gjort anmärkning och vilken anmärkning bankoutskottet i sitt utlåtande upptagit, är den som äges av Karlskrona — Växjö järnvägsaktiebolag. Denna järnväg begärde anstånd med statslånets inbetalning under något över ett halvt år. Riksdagen har tidigare uttalat, att riksgäldskontoret borde fara milt fram med de järnvägar, som hade svårighet att i rätt tid till staten inbetala annuiter och räntor. Men i detta riksdagens uttalande om mildhet kan naturligtvis icke ligga, att en järnväg — som den ifrågavarande — delar ut 72 % å det inbetalda aktiekapitalet men ändå begär anstånd med inbetalande av statslånsannuitet och ränta. Av handlingarna framgår icke, att statens representant i styrelsen på något sätt motsatt sig denna bolagets begäran, men statens ombud i bolagets revision säger, att strax innan annuiteten förföll till betalning, bolaget utdelade inte mindre än 72 % å aktiekapitalet med 512,640 kronor, »vid vilket förhållande det begärda anståndet knappast kunde anses hava haft fog för sig». Det är detta ord »knappast» jag velat, att man i bankoutskottet skulle ha skärpt, på det att det måtte sägas ifrån, att det *icke fanns något fog* för riksgäldskontorets medgivande av anstånd med inbetalningen. Ty någon rim och reson i fråga om mildhet, när det gäller anstånd, får det väl lov att vara,

och inte så att, som sagt, ett bolag delar ut 72 % och sedan begär an- *Ang. enskilda*
 stånd med betalande av skuld till staten. Det har väckt ganska *järnvägs-*
 mycket uppseende i landet, att sådant anstånd medgivits och att *aktiebolag och*
 inte staten gjort sina anspråk gällande och ögonblickligen indrivit vad *deras räk-*
 densamma tillkommit. *skaper m. m.*

(Forts.)

Staten har iklätt sig ganska stora utgifter och kostnader för att hjälpa enskilda järnvägar. Det är de enskilda järnvägarnas skyldighet, vilket upprepade gånger av riksdagen betonats, att de, i den mån det är möjligt, punktligt fullgöra sina förpliktelser till staten.

Jag ber sedan att få göra några erinringar beträffande en annan av revisorerna och sedermera bankoutskottet gjord anmärkning. Jag förbigår då tvenne övriga i utlåntandet behandlade järnvägsbolag. Jag skall be att få säga några ord i anslutning till bankoutskottets utlåntande angående Mjölby—Hästholmens nya järnvägsaktiebolag. Detta järnvägsbolag har handlat på ett liknande sätt som det, vilket i fjol påtalades här i kammaren beträffande Norsholm—Västervik—Hultsfredsjärnvägen. Järnvägen har, i likhet med vad den sistnämnda järnvägen gjorde, tecknat aktier i en annan järnväg. I fjol var det fråga om nyteckning av aktier i ett bolag, som skulle komma till stånd och som man tänkte sig skulle tillföra den tecknande järnvägen vissa inkomster. I år gäller det köp av aktier i ett redan befintligt bolag, en järnväg som på visst sätt tillför Mjölby—Hästholmenjärnvägen trafik. Man köpte nämligen en aktiepost i Hjo—Stenstorps järnvägsaktiebolag för att på det sättet komma i tillfälle att kontrollera den banans trafik, dess tidtabell och i samband därmed det ångbåtsbolags tidtabell, som sköter trafiken över Vättern, varigenom man skulle tillföra den egna järnvägen trafik, som annars eventuellt skulle gå över en annan järnväg. Det har dessutom väckt uppmärksamhet, att i balansräkningen för ifrågavarande järnväg förekommer den första januari 1920 29,323 kronor 36 öre till diverse kreditorer men att den 31 december, i slutet av räkenskapsåret alltså, man har icke mindre än 119,438 kronor 10 öre till diverse kreditorer. Man har således under året ökat sin skuld till diverse kreditorer med 90,000 kronor. Räntan å statslånet har under året ökats med 48,000 kronor. Samtidigt med att det skett har man för detta aktieköp använt disponibelt trafiköverskott på icke mindre än 132,600 kronor. Detta kapital, som rätteligen bort användas, så långt det varit möjligt, till betalande av skulden till staten, har man alltså bundit genom aktieköp. Man köpte 1,432 aktier à 175 kronor i Hjo—Stenstorps järnväg. Köpesumman blev alltså 250,600 kronor. På dessa aktier utdelades under 1919, således före köpet, 6 procent. Dessa aktier voro i Mjölby—Hästholmen nya järnvägsaktiebolags balansräkning bokförda till 36,800 kronor. Man hade således nedskrivit dessa aktier avsevärt. När man granskar den mycket underliga skriftväxling, och dessutom mycket saftiga skriftväxling från järnvägsbolagets sida, som finnes hos riksgäldskontoret och som bankoutskottet tagit del av, finner man, att vederbörande, efter det påpekande om förhållandena gjorts, säger, att detta är endast en bokföringsmanöver.

Ang. enskilda
järnvägs-
aktiebolag och
deras räk-
skaper m. m.

(Forts.)

Ja, sådana bokföringsmanövrer gör man sannerligen litet varstades i krokarna och helst när det gäller att på något sätt komma undan sin solklara skyldighet till staten. Nu är det möjligt, att under det löpande året och det kommande det icke blir någon utdelning på de inköpta aktierna. Då kommer man att stå med förlust, en förlust, som i sista hand drabbar staten. När bankoutskottet fann, att trots den föreliggande skriftväxlingen det icke var lätt att komma till botten med frågan och till grunden för denna järnvägs transaktioner, utsåg bankoutskottet två granskningsmän, desamma som förra året granskade Norsholm—Västervik—Hultfredsjärnvägen, nämligen riksgäldssekreteraren Hägglund och byrådirektör Norrman i järnvägsstyrelsen. Dessa hava på ort och ställe granskat järnvägsbolagets handlingar och till utskottet ingivit betänkande över sin granskning. Jag får säga att det är ganska litet som man får fram av detta granskningsarbete. För mig ter sig granskningsinstrumentet icke stort annorlunda än om den påtalade järnvägens förvaltning själv gjort det. Granskningsmännen hava emellertid gjort anmärkning på den uppgjorda balansräkningen, vilken av de utsedda sakkunniga anses vara felaktig. Granskningsmännen säga: »Utom viss uppskrivning av värdet å förrädsartiklar, som icke står i strid med aktiebolagslagen, har bolagsstyrelsen utan motsvarande nedläggning av kapital uppskrivit den fasta järnvägsanläggningens värde med 43,730 kronor år 1919 och 56,700 kronor år 1920. Bolagsstyrelsen har enligt uppgift ansett sig berättigad härtill, enär järnvägen inköpts för och varit bokförd till ett belopp, liggande avsevärt under anläggningskostnaden. Sedan styrelsen upplysts om, att aktiebolagslagen icke tillåter sådan uppskrivning av de fasta tillgångarnas värden, har vederbörande förklarat, att rättelse skall ske i 1921 års balansräkning.» — Sedan har trafikchefen vid järnvägen gjort upp ny balansräkning, vilken avsevärt, eller jag kan säga fullständigt avviker från den balansräkning, som finnes i statsrevisorernas till riksdagen avlämnade berättelse. Det är sannerligen ett bra märkvärdigt sätt att först göra upp balansräkningen efter de grunder, som man i en skrivelse benämner bokföringsmanöver, men sedan, när granskningsmännen komma, vara villig att uppgöra ny balansräkning. Denna nya balansräkning är intagen i den till utskottet avlämnade promemorian, och finnes alltså icke till påseende i den till riksdagens revisorer avlämnade officiella balansräkningen. Vidare vill jag nämna, att för inköpet av den stora aktieposten för 250,600 kronor användes, utöver de 132,600 kronor disponibla medel, genom lån och växlar anskaffade medel. Den skulden har under 1920 bringats ned med 21,000 kronor, men bolagets skuld för aktieköpet var vid 1920 års slut dock 100,000 kronor. Denna järnvägs anslutning till statens järnvägar vid Mjölby är baserad på ett kontrakt med för staten så lågt belopp, att detsamma borde höjas. Man kan emellertid icke och vågar icke från statens sida företaga en sådan höjning, därför att denna järnväg säger sig icke hava medel att till staten utbetala vad den här egentligen skulle göra. Man ser, hurusom staten går förlustig sina rättmätiga inkomster, dels därigenom att

staten icke får ränta eller avbetalning på utlämnat lån, dels icke tillräcklig ersättning för den ifrågavarande järnvägens ingång på Mjölby station.

Ang. enskilda järnvägs-aktiebolag och deras räkenskaper m. m.
(Forts.)

Sedan kommer något annat, vilket för mig är det viktigaste, det nämligen att om dessa många i landet små sins emellan konkurrerande järnvägar, få fortsätta som de börjat och som de gärna vilja, så kommer det att leda därtill, att den ena järnvägen försöker taga trafik från den andra, utan att det blir på så sätt konkurrens, så att trafikanterna komma att tjäna därpå, genom lägre taxor t. ex. Sådant kan leda därtill att en annan järnväg, vilken fullgör sina skyldigheter, betalar räntor och annuiteter på sina statslån och i övrigt skötes mönstergillt, kan komma i en prekär situation, i en sådan situation att även den inte kan betala sina skulder till staten. Så är fallet med Mellersta Östergötlands järnväg. Den järnvägen har också statslån; den har till dags dato betalt annuiteter och räntor på ett alldeles utmärkt sätt, men jag har officiellt papper på, att om den andra järnvägen skulle få lov att tillägna sig den järnvägens, enligt min och många mening rättmätiga trafik, järnvägen kan komma i en sådan situation, att den icke kan fullgöra sina skyldigheter till staten. Då skulle man få två dåliga järnvägar i stället för en.

Dessutom är det något illa ställt med en hel del enskilda järnvägar, dessa små 15—20—30 kilometer långa banor, var och en med egen förvaltning, som betingar stora omkostnader. Sådana små järnvägsstumpar, särskilt då den lilla järnvägen Mjölby—Hästholmen, som är omkring 30 kilometer lång, borde såväl ur rent administrativ som nationalekonomisk synpunkt sammanslås med Mellersta Östergötlands järnväg eller också inrangeras så snart som möjligt under statens egen skötsel med bibehållen drift såsom enskild järnväg. Då skulle staten i någon mån få betalt för sina utgifter för denna järnväg.

Staten skall, som jag förut sade, fara varligt fram med dessa enskilda järnvägar i den mån det är av behovet påkallat. Och jag är den siste att vilja lägga sten på börda för de enskilda järnvägarna som har det svårt. Men det är statens både skyldighet och rättighet att se till, att inte staten jämt och ständigt får sitta i klämman för andra, privata fordringsägare, som man med sina bokföringsmanipulationer söker tillgodose, under det man anser, att staten får komma i sista rummet. Det är ju i stället så, att staten, som har första inteckningen, också i första hand bör få sin rätt tillgodosedd, när det gäller att av vederbörande järnvägsbolag få ut vad staten rätteligen tillkommer. Det är skäl, att kammaren understryker det uttalande kammaren gjorde i fjol, att några aktiemaniipulationer av sådana järnvägar, som häfta i skuld till staten, inte få göras, utan att staten blir hörd. Och till sist vill jag, herr talman, säga, att det bör åligga riksgäldskontoret att se upp med dessa enskilda järnvägar. så att inte en järnväg med så oerhört stor vinst, att den utdelar 72 procent på aktiekapitalet, kommer till riksgäldskontoret och begär anstånd med sina inbetalningar av annuiteter och räntor. Det är riktigt, att man får betala den straffränta, som härigenom upp-

Ang. enskilda järnvägs-aktiebolag och deras räkenskaper m. m. kommer, men denna är så låg, att den icke utgör något tillräckligt starkt verkande direktiv mot uraktlåtenhet att i rätt tid fullgöra inbetalningarna.

Jag ber, herr talman, att få framställa det förslaget, att bankoutskottets omförmålan lägges med gillande till handlingarna.

(Forts.)

Herr Knutsson: Herr talman! Jag skall endast be att med ett par ord få understryka vad den föregående ärade talaren anförde.

Jag ber att få säga, att jag finner dessa transaktioner, som Mjölby—Hästhalmens järnväg gjort, så mycket mera anmärkningsvärda, som bolaget aldrig någonsin fullgjort sina skyldigheter till staten. Bolaget har sålunda aldrig betalt ett öres ränta på sitt statslån, vilken ränta för närvarande uppgår till i det närmaste samma belopp, som det ursprungliga lånet. Under sådana förhållanden kan jag inte annat än på det livligaste instämma med herr Lovén, även i hans yrkande. Jag finner det för övrigt vara beklagligt, att man från statens sida skall vara nödsakad att vänta med vidtagande av åtgärder mot ett bolag sådant som det ifrågavarande ända därhän, att det blir omöjligt, när staten en gång måste taga järnvägen, att förränta densamma. Så blir säkerligen förhållandet med nu ifrågavarande järnväg. Förr eller senare måste staten taga den, på grund av att bolaget inte i längden kan draga sig fram på det sätt det hittills gjort. Och så får staten ånyo en järnväg att dragas med, som lämnar årliga underskott. Det skulle därför enligt mitt förmenande vara synnerligen klokt, om kammaren nu genom att bifalla herr Lovéns yrkande understryker, att det måste bli ett slut på detta förhållande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Lovéns förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att med gillande lägga utlåtet till handlingarna.

§ 2.

Till avgörande förelåg härefter bankoutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av vissa framställningar angående understöd eller ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Ang. understöd åt förre furiren K. J. R. Sandahl.

Punkten 1, angående årligt understöd åt förre furiren K. J. R. Sandahl, föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Fast: Herr talman! Jag nödgas besvara kammaren en liten stund för att säga några ord.

Som kammaren kan finna, har jag i denna punkt väckt motion angående understöd åt f. d. furiren Sandahl vid Jönköpings regemente. Utskottet, som behandlat motionen, har avstyrkt densamma.

Jag kan inte annat än beklaga, att detta pensionsärende inte kom upp i lördags. Ty jag är övertygad, att i den stämning, vari kammaren då befann sig med hänsyn till vissa beslut som fattades, skulle det varit ganska svårt att inte bifalla den här motionsledes gjorda framställningen. Jag vill säga, att det fall, som det i denna motion är fråga om, är, såvitt jag förstår, synnerligen behjärtansvärt. Jag ber att i korthet få erinra om att denne furir år 1902 fick sitt öga skadat, så att synförmågan nedsattes med nio tiondelar till följd av en olyckshändelse, uppkommen därigenom att han sökte avvärja en fara, som annars skulle drabbat en värnpliktig på grund av skottväxling på för nära håll. Då denne furir begärde understöd från Kungl. Maj:t och då ärendet var på remiss hos kungl. arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, så yttrade doktor Ask bland annat, sedan han relaterat skadans omfattning etc., att han fann det vara statens oavvisliga skyldighet att ersätta denne man för den skada han ådragit sig. Regementschefen hade också tillstyrkt framställningen. Men såväl sjukvårdsstyrelsen som regementschefen ha varit på det klara med, att någon annan väg för erhållande av understöd i detta fall inte fanns än nådevägen, därför att den förordning, som gäller angående skada ådragen i militärtjänst och ersättning därför icke är tillämplig, enär den tillkommit först år 1909.

Nu säger utskottet, att utskottet är ense med motionären därom, att denne man bör tillerkännas ersättning eller pension. Men utskottet avstyrker motionen dels på grund därav, att någon framställning om understöd icke skett sedan denne furir begärt och erhållit avsked, och dels även därför att det icke finns någon redogörelse för hans levnadsomständigheter efter avskedet. Nu vill jag säga, att jag inte förstår vad utskottet menar med att det inte gjorts någon framställning. Ty av handlingarna, som, jag erinrade om, finnas hos arméförvaltningen, framgår, att den 11 juni 1921 har denne furir sökt ersättning hos riksförsäkringsanstalten. Då utskottet emellertid säger, att han skulle få pension, om han bara söker, så tror jag att detta inte är riktigt. Ty jag har inte kunnat finna någon som helst annan väg än nådevägen för mannen i fråga att erhålla pension, hur rättmätig hans fordran på staten än kan vara. Jag tror att detta är riktigt. Ty av avskedspasset, som också finns bland handlingarna framgår, att han får anmäla sig för erhållande av understöd år 1930, och således har även Vadstena krigsmanshuskassa sagt sitt ord. Det synes alltså icke var lönt att gå den vägen. Den enda vägen är nog att antingen en framställning göres till Kungl. Maj:t och att Kungl. Maj:t behjärtar denna framställning och går in till riksdagen med ett förslag i ämnet, eller också att frågan motionsledes kommer direkt till riksdagen.

Vad till sist angår, att det icke föreligger något betyg angående Sandahls levnadsomständigheter — jag förmodar att utskottet menar hans ekonomiska förhållanden — vill jag säga, att några andra tillgångar har han inte än 6 minderåriga barn. Och det kan ju också var en tillgång men knappast i ekonomiskt avseende.

Nu skall jag, herr talman, dock icke göra något yrkande, där-

Ang. understöd åt förre furiren K. J. R. Sandahl.
(Forts.)

Ang. understöd åt förre furiren K. J. R. Sandahl.

(Forts.)

för att jag tror, att detta ärende blivit i någon mån missförstått, och därför att jag under hand fått det löftet, att om en ny framställning kommer nästa år antingen genom en kungl. proposition eller motionsledes, så skall man på grund av det uttalande, som föreligger i utskottets betänkande, ha utsikt att kunna vinna understöd därför. Under sådana förhållanden har jag ansett mig bäst tjäna denna avskedade furir genom att för ögonblicket inte göra något yrkande utan endast uttala den förhoppningen, att nästa gång frågan kommer på tal, den måtte röna den välvilliga behandling, som detta ärende verkligen förtjänar.

Herr Kristensson: Herr talman! Ehuru den föregående ärade talaren inte gjorde något yrkande, så anser jag mig dock böra säga några få ord för att motivera utskottets ståndpunkt.

Utskottet har ansett, att i ett sådant fall som detta bör givetvis vederbörande i första hand vända sig till Kungl. Maj:t, då genom myndigheternas försorg en undersökning kommer till stånd. Om Kungl. Maj:t då finner, att vederbörande bör få något understöd men att författningarna icke medgiva det, då bör Kungl. Maj:t gå den vägen att avgiva förslag till riksdagen. Ty om vederbörande icke ens lämnar in ansökan i vanlig ordning utan vänder sig till riksdagen motionsvägen, blir ärendet icke belyst på samma allsidiga sätt. Nu har utskottet anvisat denna väg, och jag är alldeles förvissad om att, om denne person handlar i enlighet med utskottets anvisning, kommer Kungl. Maj:t till nästa år att, om det befinnes behöfvligt, vända sig till riksdagen med den erforderliga utredningen, som nu saknas, och då kommer denne person att få den ersättning, som han enligt mitt förmenande måhända är berättigad till.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Ang. befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

I en till riksdagen avlåten, den 28 april 1922 dagtecknad proposition, nr 253, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 16 maj till och med den 30 juni 1922 vara fri-

tagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

Statsråden *Sandler* och *Örne* hade till åberopade statsrådsprotokollet tillkännagivit, att de icke biträdde ifrågavarande hemställan.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Reservation hade avgivits av herr *Wikström*, som yrkat avslag å Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Wikström*: Herr talman, mina damer och herrar! Inom bankoutskottet har jag vid detta ärendes behandling förfäktat den meningen, att förevarande kungl. proposition borde avstyrkas, och jag har för att markera denna min uppfattning anmält min reservation till utskottets utlåtande. Jag har en känsla av att det kan förefalla anspråksfullt av mig att i en fråga sådan som denna reservera mig mot ett eljest enhälligt bankoutskott, men det får väl tjäna som förmildrande omständighet, att jag veterligen inte är ensam om min uppfattning, vilket ju framgår av att redan i statsrådet förelågo reservationer av två statsråd, erkänt framstående finansiella auktoriteter bägge två. Det har ju även förekommit motioner, och man vet ju, att det även i övrigt finns rätt många, som ha den uppfattningen, att vi nu borde återgå till guldinlösnings, till guldmynsfot, när det gives tillfälle därtill.

För övrigt torde icke heller utskottets utlåtande föranledas av någon annan uppfattning hos utskottets ledamöter i allmänhet, än att detta vore det riktiga. Tvärtom har det framgått, att huvudskälet är, att man icke tilltror sig att bedöma alla eventuellt förekommande faror och svårigheter, som kunna bli en följd av en sådan åtgärd, och ansett sig lättast komma ifrån ansvaret genom att säga ja och amen till vad riksbanksledningen föreslagit och regeringen framlagt. Huruvida man nu verkligen kommer undan ansvaret genom att underlåta att försöka bilda sig en uppfattning i frågan och sedan taga ståndpunkt därefter, det vill jag inte uttala mig om. Men det finns ju också underlåtenhetssynder, som kunna medföra faror och svårigheter och följaktligen också ansvar, och enligt min mening är det fullt ut lika ansvarsfullt att rösta ja på denna hemställan som att rösta nej.

För min del måste jag säga, att när jag omöjligen kunnat vara med på förslaget, beror detta först och främst på att jag inte kunnat få klart för mig, vari de faror egentligen bestå, som man målar upp som en följd av att återupptaga guldutväxlingen, då man ju dock nu, praktiskt taget kommit tillbaka till gulddparitet. Man talar i största allmänhet om att det skulle medföra en hel del faror och svårigheter, men vari dessa faror bestå, det får man egentligen aldrig

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

något begrepp om, och någon verklig formulering av hur dessa faror skulle kunna komma att inträffa, det får man icke. Jag kan icke undgå att tycka, att det där talet om faror har stark likhet med den gamla sagan om kejsarens nya kläder. Jag skulle för min del vara tacksam, om de, som komma upp här för att försvara utskottets utlåtande, försökte ge någon förklaring på under vilka förutsättningar dessa faror skulle inträda, så pass populärt och begripligt, att vanligt normalt folk kunde någorlunda förstå, *vilka* farorna äro. De förklaringsförsök, jag hittills hört, ha rört sig antingen med fullständiga konstruktioner utan underlag i verkligheten eller också med faror och svårigheter, som vi ha att dragas med redan under de förhållanden, som nu existera.

Det gäller i första hand farorna, som hänföra sig till de s. k. arbitrageaffärerna. Jag har framställt en fråga därom till riksbankschefen, som ju är den högsta auktoriteten i detta fall, och jag fick till svar, att faran låge i att om man råkade notera för låg kurs på någon valuta, passade arbitragörerna naturligtvis på att köpa valutan, där den visade sig billig, och man skulle sålunda riskera förluster. Det förstär jag, men såvitt jag kan begripa — och det har för övrigt, även det, på tillfrågan verifierats av riksbankschefen — ha vi redan nu kursnoteringar, och vi sälja och köpa valuta till dessa kurser. Jag kan då inte fatta, varför riksbanksledningen skulle bli oskickligare att sätta kurser efter guldmyntfotens återinförande än nu, och varför farorna att göra förluster på dessa valutaaffärer då skulle bli större.

Jag medger gärna — det vill jag förutskicka — att detta kanske beror på att jag icke har förutsättningar att fullt förstå dessa saker, men det förefaller i alla händelser, att man bör kunna få litet klarare besked om var faran ligger, än vi hittills fått.

Man kommer också med andra konstruktioner. Det har sagts mig av en stor finansiell auktoritet, att man kan tänka sig att exempelvis Ryssland skulle efter guldmyntfotens återinförande här i landet kunna komma med hundra miljoner i guld och kräva att få sälja dem, vilket de ju då skulle ha rätt att göra. Ja, det beror ju på under vilka förhållanden det sker och för vilket ändamål. Jag tänker, att jag inte behöver gå in på en sådan eventualitet som att de skulle begära hundra miljoner i svenska sedlar att cirkulera i Ryssland. De kunna ju möjligen ha behov av en reellare valuta än sin usla rubelvaluta, men den utvägen tror jag inte de tillgripa. Och även om så skedde, så kan jag inte inse, att någon olycka skulle vara skedd i alla fall. Komma de med guld och begära våra varor i utbyte, få vi väl kompensera det genom att skicka guldet till Amerika och få varor igen. Men vad detta fall beträffar, skall jag be att få fråga riksbanksledningen: om Ryssland under *nuvarande* förhållanden kommer med hundra miljoner i guld för att skaffa sig en behållning i våra banker att köpa varor för; skulle riksbanken vägra att ta emot guldet? Naturligtvis inte; det vore ju helt enkelt orimligt. Det mest sannolika är väl emellertid, att man skickade hit sina hundra miljoner i guld för att köpa dollars och, eventuellt, pund

för. Men jag kan inte inse, att det skulle behöva föranleda några så storartade svårigheter, det heller. Ha vi hundra miljoner i guld färdiga att skicka vidare till Amerika, vore det väl underligt, om icke riksbanksledningen skulle kunna klara uppgiften att på denna tillgång draga de checker och växlar, som erfordrades för att Ryssland skulle få valuta. Hela historien skulle, såvitt jag kan förstå, inskränka sig till väsentligen en transportfråga. Vi bleve väl nämligen nödsakade att sända dessa hundra miljoner kronor till Amerika eller England, vilket möjligen kunde medföra någon förlust i frakter och försäkringsavgifter. Jag medger, att där finnes en viss fara, men det är också den enda, som jag för min del kan finna. Riksbanksledningen bör därför kanske beredas något medel att skydda sig mot förluster på dylika frakter och försäkringsavgifter, och jag skall senare komma in på det kapitlet.

Jag kan icke förstå av vilken förnuftig anledning man skulle behöva befara, att vi skulle bli överhopade med guld från andra länder. Och även om så skulle ske, kan jag inte finna, att det innebär någon risk, därför att Amerikas guldmarknad ju fortfarande, liksom hittills, är öppen för oss. Skulle guldtransporterna gå över Sverige, så skulle det väl vara därför att vårt land ligger närmare till och det därför kunde bli någon behållning på frakten att sälja guld i Sverige i stället för direkt till Amerika, dit det väl i alla fall till slut skulle komma.

Men, säger man ibland, det är inte faran för överflöd på guld man är rädd för, utan för att man skulle »suga ut» vårt guldförråd. Jag kan inte se, att det föreligger någon som helst förnuftig anledning att tro, att så skulle inträffa. Man kan icke pumpa ut vårt guldförråd under andra förhållanden än att man har fordringar inestående, d. v. s. att vi skulle stå i ett sådant förhållande till utlandet, att vi hade stora underskott i vår betalningsbalans. Men nu är det ju förhållandet — märkvärdigt nog för övrigt — att vår betalningsbalans till utlandet är mycket god. Jag kan inte säga på siffran, men jag tror, att vårt betalningsöverskott, d. v. s. det belopp, med vilket våra fordringar i utlandet överskjuta våra skulder, för närvarande uppgår till bortåt tvåhundra miljoner kronor eller någonting däromkring. Skulle nu det märkvärdiga inträffa — vilket jag inte anser, att det finns någon sannolikhet för — att man på grund av guldmyntfotens återinförande här skulle draga in sina tillgodohavanden här i landet, då bör det väl vara minst lika lätt för oss att draga in våra tillgodohavanden och förvandla dem till guld. Det är icke ovanligare affärer än som förekommit och skall förekomma i alla tider även utan guldmyntfoten.

Jag tror, som sagt, inte på att det föreligger någon som helst rimlig anledning att befara någon sådan guldutströmning, och det föreligger under alla förhållanden — så vitt jag kan se — precis lika rika möjligheter för oss att skaffa oss guld igen, om vårt guldförråd på det sättet skulle komma att bli medtaget. Men jag medger, som sagt, att vi kunna utsättas för den visserligen förhållandevis obetydliga förlusten på fraktsatser och försäkringsavgifter. För

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.*
(Forts.)

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.

(Forts.)

att skydda oss även mot dessa har jag ingenting emot att riksbanksledningen skaffar sig rätt till ett agio, som gör det möjligt att skydda sig mot dessa förluster. Det har också väckts motioner i första kammaren om införande av ett agio på fem procent. Nu anser jag för min del, att det är en onödigt hög procent, men om nu riksbanksledningen är så förtvivlat rädd för guld och nödvändigt vill skaffa sig möjlighet att praktiskt taget utestänga guldhandeln, så må det vara hänt. För min del skall jag icke motsätta mig de försiktighetsåtgärder, som riksbanksledningen i detta avseende kan komma att föreslå, men jag föreställer mig, att det går lättast och mest praktiskt genom att riksbanksledningen via bankoutskottet gör en framställning till riksdagen om en kompletterande bestämmelse till § 9 i riksbankslagen, en framställning som säkerligen komme att bli expedierad mycket fort och som sannolikt icke skulle möta något motstånd i riksdagen. Jag tror nu för min del icke, att det är önskvärt och nödvändigt att införa ett så stort agio, men om den saken skall jag i varje fall icke disputera. Jag förutsätter, att om riksbanksledningen begär detta, så kommer den att få det. Och därmed böra alla faror, som befarats, vara avlägsnade.

Jag har för närvarande icke mycket mer att säga. Jag nämnde i början av mitt anförande, att man drar sig för ansvaret. Enligt min uppfattning är ansvaret lika stort — jag har sagt det förut — om man röstar ja till denna proposition som om man röstar nej. Man säger att, är det ingen särskild fara att återinföra guldutväxlingen, varigenom man skulle ge åt vår valuta ett lagligt guldvärde, så är det å andra sidan ingen nämnvärd risk att låta bli. På den saken är jag icke så alldeles säker. Den offentliga agitationen för en ny prisfördyringsperiod och för en ny inflationsperiod har stannat av något. Men det är icke att misstaga sig på att starka krafter äro i rörelse för att få dem igen. Fortfarande gå inflytelserika personer och hoppas på att något skall inträffa som gör det möjligt att komma ifrån den nu uppnådda guldpariteten och komma in på en ny prisfördyringsperiod sådan som vi redan genomlevat och som vi fått lida så oerhört för att komma tillbaka från. Jag har i afton läst ett inlägg i Nya Dagligt Allehanda i denna fråga av en ärad förstakammarledamot, som även uppträtt som motionär och talare i denna fråga. Vad han i övrigt har att säga är just ingenting att lära av. Han bunkar ihop oss tillsammans med hela det övriga Europa med dess förstörda valutor och talar som om vi stode i paritet med Tyskland och övriga länder med förstörd valuta, samt bygger på detta resonemang en hel del besynnerliga slutsatser, vars sammanhang med premisserna åtminstone icke jag kan förstå. Men han gör dock ett uttalande, som är mycket intressant. Först och främst visar han en panisk förskräckelse för, att guldmynthotens återinförande kunde leda till en diskontoförhöjning som han anser som den största faran av alla. Men dessutom ger han ett tydligt uttryck åt den förhoppningen, att den guldparitet, som nu uppnåtts, måtte vara en snart övervunnen historia. Han säger bl. a.: »Stabiliseringen av kronan i jämförelse med dollar är endast ett provisorium. En ny försämring är mycket mera sanno-

lik än stabiliseringens upprätthållande.» Och till yttermera visso slutar han med att försäkra, att den nuvarande pariteten är en tillfällighet och att det snart kommer en tid, då den kommer att försvinna, d. v. s. att vår valuta skall avlägsnas från dollarn igen och att vi skola släppa det hela löst som vi haft det under de gångna åren. Jag får säga, att den faran är så pass överhängande och allvarlig och stor, att jag tror icke, att man kommer undan den bara genom att låta bli att taga ställning till frågan och mena att man undandrar sig ansvaret genom att följa utskottet. Ty om här skulle inträffa något, innan riksdagen nästa gång samlas, så är det nog utan tvivel så, att ansvaret får bäras först och främst av riksbanksledningen, som föreslagit och av regeringen som burit fram ärendet, men också av riksdagen, som röstat ja till detta. *Nu* har kronan guldparitet. *Nu* kunna vi utan större svårigheter skaffa oss ett relativt fast penningvärde. Hur det är om ett halvår vet ingen. För min personliga del motsåg jag med sådan förskräckelse den ekonomiska förödelse, som skulle bli en följd av prisenivåns »nedbrytande» eller valutans »uppgång» till den gamla guldpariteten, att jag för min del redan i fjol skulle varit beredd att offra den gamla guldpariteten för att på den vägen skaffa en möjlighet att undgå deflationens stora faror och svårigheter. Nu lönar det sig icke att diskutera om huruvida detta skulle lyckats. Nu äro vi där. Vi ha guldparitet. Men skola vi icke nu heller, sedan vi fått betala detta oerhörda pris — hela näringslivets förödande — våga skörda frukterna av detta på sådant sätt, att vi lagfästa vår valutas redan uppnådda guldvärdighet, att vi skaffa oss visshet om, att det värde, kronan har i år, kommer den också att ha nästa år? Skola vi fortfarande hålla oss kvar i det förödmjukande tillståndet, att på varje statens cirkulerande sedel skall stå tryckt en ren och uppenbar osanning, när vi icke behöva det? Jag förstår icke den politiken. Enligt min mening är verkligen faran av att fortfarande bibehålla den lösa pappersmyntfoten så pass stor, att jag för min del icke vill taga ansvaret för densamma.

I konsekvens med denna min uppfattning tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på den kungl. propositionen och bankoutskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman, mina damer och herrar! Jag förmodar, att kammaren är mig tacksam för att jag icke ingår allt för djupt i det valutaspörsmål, som, jag vet icke för vilken gång i ordningen, vi behandla vid denna riksdag. Jag vill endast understryka litet av vad utskottet sagt i sitt betänkande. Utskottet har först och främst konstaterat, att alla de myndigheter, som haft med denna sak på ett eller annat sätt att skaffa, vare sig det nu varit riksbanksfullmäktige eller riksgäldsfullmäktige eller tull- och traktatkommittén eller Kungl. Maj:t eller det utskott, som haft frågan under behandling, eller riksdagens bägge kamrar vid föregående tillfällen i år — alla ha varit ense om en sak, nämligen att huvudsaken för vårt land är att, så fort omständigheterna det tillå-

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

ta, övergå till guldmyntfot, att få penningväsendet ordnat på samma sätt, som det var före världskrigets utbrott och som för England och alla andra länder, som haft sitt penningväsen ordnat på samma sätt som vi, varit det mest ändamålsenliga. Därom ha alla varit eniga. Vidare ha alla i år varit eniga om, att ställningen för vårt lands vidkommande är sådan, att, så vitt man kan se, kan det icke bliva tal om att återgå till guldmyntfot på andra villkor och andra förutsättningar än dem, som gällde 1914, d. v. s. på den gamla guldparitetens grund. Vi stå så nära målet, att om det berodde bara på oss själva, så skulle vi kunna taga detta steg omedelbart, om icke det ekonomiska livet i vårt land stode i förbindelse med det ekonomiska livet i andra länder och vi icke bleve utsatta för påverkningar, som den föregående talaren icke riktigt tycktes tro på, men som jag är övertygad om att både han och andra skulle få erfarenhet av, om vi toge steget ensamma.

Nu är det en annan sak, rörande vilken meningarna äro delade, och den gäller tidpunkten för denna återgång. Här finnes en liten krets, närmast teoretiker, som förmena, att vi här i Sverige, i vårt land, kunna göra detta ensamma, oberoende av om England, Holland, Schweiz och andra länder, som stå rätt så nära till att övergå till guldmyntfot, göra det eller ej. Mot denna uppfattning står den bestämda och klara uppfattningen hos dem, som ha det närmaste ansvaret för riksbankens skötsel, riksbanksfullmäktige. De äro fullständigt eniga om den saken, både nuvarande och förutvarande fullmäktige, som jag känner. Vidare stå bakom denna uppfattning de, som motsvara bankofullmäktige i våra grannländer Norge och Danmark, vidare står bakom samma uppfattning den schweiziska nationalbanken, och icke bara dessa sedelutgivande bankers representanter dela fullständigt, så långt jag känner och fått kunskap om förhållandena genom de underhandlingar, som förts i denna fråga, utan dessutom så gott som alla de — jag känner icke något undantagsfall — som syssla med bankfrågor även inom det privata bankväsendet. De äro alla av den uppfattningen, att det skulle åstadkomma stora vådor för vårt land, om vi ensamma överginge till guldmyntfot. Då förmena riksbanksfullmäktige och departementschefen förmenar med dem, att vi böra försöka att bidraga först och främst till att andra länder, som i likhet med oss vilja övergå till guldmyntfot, göra detta, eller, med andra ord, att vi böra avvakta den tidpunkt, då det blir möjligt för det gamla guldlandet England att återgå, och då böra vi omedelbart göra detsamma. Jag kan för min del icke finna, att det är någon risk för vårt land att intaga denna ståndpunkt, om man nämligen såsom utskottet och departementschefen förutsätter, att inga åtgärder få medvetet vidtagas, vilka skulle försvara en återgång till guldmyntfot inom den allra närmaste framtiden. Däremot vill jag icke undanhålla kammaren, att det finnes de, som förmena, att för närvarande skulle en återgång till guldmyntfot medföra en viss risk för inflation här i Sverige. Man är alltså på den kanten icke ense om, vilka följderna kunde bliva. Man anser emellertid, att vi då skulle ställa oss helt och fullt

beroende av de prisförhållanden, som skulle kunna utveckla sig i Amerika under den närmaste tiden.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan och motivering, vilka också äro antagna av första kammaren. Om även denna kammaren skulle göra till sitt utskottets uttalande, då blir det fastslaget, att vi så fort som möjligt böra återgå till guldmyntfot, att detta bör ske i förbindelse med de andra länder, som i detta avseende äro med oss jämförliga, att denna fråga av regering och riksbanksfullmäktige bör följas med all den uppmärksamhet, som saken kräver, och att inga åtgärder böra vidtagas, som skulle hindra en återgång till guldmyntfot. Det förefaller mig, att dessa förutsättningar äro de tryggaste, som vi för närvarande kunna tänka oss, och att det bästa är att under sådana förhållanden bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Blir det så att vi kunna återgå till guldmyntfoten, innan tiden utgår, är det gott. Är det icke så, får Kungl. Maj:t tid efter annan förlänga medgivandet, försåvitt det kan vara erforderligt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr talman! Jag kan tyvärr icke börja detta anförande på något annat sätt än genom att uttala ett beklagande av behandlingssättet av denna för många så viktiga fråga.

Här kom in på riksdagens bord för cirka 10 dagar sedan en proposition om förlängning av befrielsen för riksbanken att inlösa sedlar med guld. Alltså 10 dagar, efter det denna proposition är avlämnad, har bankoutsottet behandlat saken och avgivit sitt betänkande och äro kamrarna färdiga att fatta beslut. Jag skulle kanske härtill kunna lägga, att när det då finnes personer i riksdagen, som vilja begagna sin grundlagsenliga rätt att motionsvägen framlägga andra synpunkter på detta spörsmål, så kommer man i samma situation som undertecknad, då jag har nödgats att avgiva min motion, samtidigt med att bankoutsottets betänkande bordlades, eller kanske som två motionärer i första kammaren, som avgivit sina motioner dagen innan riksdagen fattar beslut i saken. Jag avser icke med detta att rikta något klander mot bankoutsottet. Utskottet har varit nödsakat att handla på det sätt, som det gjort, ty vi veta, att tiden utlöper på måndag och att det därför är nödvändigt, att bankoutsottet gjort, som det gjort. Jag kunde kanske icke heller ha någon anledning att rikta någon anklagelse mot Kungl. Maj:t, då det ju icke har varit möjligt för Kungl. Maj:t att begära denna förlängning åt riksbanken, förrän riksbanksfullmäktige till Kungl. Maj:t inkommit med sin anhållan därom. Men i så fall måste anmärkningen drabba riksbanksfullmäktige. Det är ju dock så, att riksdagen är riksbankens principal. Den har att pröva och avgöra dessa frågor, och då kan det icke vara riktigt och rimligt, att riksdagen sättes i den situationen, att den utan ingående prövning får avgöra dessa saker. Ty om så skall ske, då blir ju riksdagens rättighet och skyldighet i denna punkt ingenting annat än

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

ett spegelfäkeri, och, mina damer och herrar, är månne i dag riksdagens principat över riksbanken något annat än ett spegelfäkeri? Det kommer gång efter annan propositioner från Kungl. Maj:t om förlängning av befrielsen för riksbanken att inlösa sedlar med guld, d. v. s. om befrielse från att tillämpa guldmyntfoten. Och för varje gång en sådan framställning kommer, hålles det för våra ögon den förhoppningen, att den dag snart skall vara inne, då vi skola kunna övergå till guldmyntfot. Men när tiden är utlupen så finnes det ingenting kvar av dessa förhoppningar. Jag menar, att vi äro människor, som kunna förstå något själva, och jag tror icke, att det undgått någon av riksdagens ledamöter, att riksbanksfullmäktige ha den bergfasta, kan jag säga, uppfattningen, att Sveriges övergång till guldmyntfot icke kan ske, förrän England övergått därtill. Då säger jag: vad nyttar det till med alla dessa propositioner och vad nyttar det till med alla dessa skenfäktningar i riksdagen? Det blir ändå så, att vi icke komma fram till guldmyntfoten förrän den dag, England kommit dit. Är det icke lika bra att sätta sig ned och studera noteringarna på främmande valutor? Är det icke lika bra, att vi sätta oss ned och titta i tidningarna? För varje gång, då det engelska pundet ett tuppfjät närmat sig guldpariteteten, då må vi jubla, ty då har man tagit ett steg framåt, men för varje gång den engelska kursen sjunkit från den gamla guldpariteteten, må vi misströsta på nytt. Det är i alla fall på det sättet, att nu resa vi hem — riksdagen slutar snart — och då blir det för oss icke något annat än att sitta och titta på det engelska pundets växlingar, ty därpå beror det, om vi överhuvud taget skola få guldmyntfot eller icke. Jag skulle för min del vilja tillägga, att visserligen kunna slakten och världar försvinna, men det är väl ändå ingen, som tror på att Kungl. Maj:ts och bankoutskottets förtroende för riksbanksfullmäktige någon gång skall komma att försvagas.

I det läge, vari saken befinner sig, är det ju egentligen icke mycket anledning att tala i själva sakfrågan. Men jag kan ändå icke underlåta att anföra några synpunkter. När man hör denna debatt, liksom alla de föregående debatterna i denna fråga, då får man det intrycket, att man i allmänhet har den meningen, att det normala vore pappersmyntfoten. Det är den säkra famnen, i vilken vi vila tryggt. Guldmyntfoten är det onormala, det osäkra, det ovissa. Det är ändå ganska märkvärdigt, när man tänker på, att före världskriget hade världen under 50 år haft guldmyntfot och vant sig att betrakta den som den normala, säkra famnen, och den mänskliga erfarenheten från gångna tider är väl ändå, att pappersmyntfoten varit något skröpligt, osäkert, något som vi helst borde försöka slippa ifrån. Vidare får man det intrycket, att man menar, att det är lätt att upprätthålla en pappersmyntfot och svårt att upprätthålla en guldmyntfot. Men det är väl ändå att ställa problemet en liten smula felaktigt. Det som är det svåra, är varken att upprätthålla guldmyntfot eller pappersmyntfot, utan det är väl att upprätthålla myntets stabilitet. Myntfoten är väl icke något annat än det medel, man begagnar för att upprätthålla myntets stabilitet.

För mig står guldmyntfoten som det säkra, det lätta medlet att upprätthålla stabiliteten med, under det att pappersmyntfoten är ett mycket ofullkomligt verktyg. Jag skulle vilja säga, som professor Heckscher ungefär uttrycker det i en liten nyligen utkommen skrift, att skillnaden mellan pappersmyntfot och guldmyntfot är blott, att med guldmyntfoten är man undandragen det godtyckliga i den mänskliga förmågan, som man alltid är utsatt för, när man har att dragas med en pappersmyntfot. Av detta lilla resonemang bör det stå klart, att det svåra i denna besvärliga tid är att upprätthålla myntets stabilitet. Vilja vi här i landet, som det från alla sidor vittnats om, sätta in vår kraft på att upprätthålla myntets stabilitet, böra vi väl välja det medel, som är säkrast, icke det, som är osäkrast, och om det skall vara meningen, att svenska riksbanken skall upprätthålla myntets stabilitet, kan det icke finnas något skäl för att behålla pappersmyntfoten. Men det är kanske motsatsen, som är meningen. Det är väl meningen att göra det så lätt som möjligt för riksbanken. Om påfrestningarna bliva stora, kanske icke riksbanken behöver göra ansträngningar att upprätthålla stabiliteten, utan då får det gå, som det vill, för alla världens vindar, och är det så, att man går med på, att riksbanken skall föra en sådan politik, att den, när svårigheterna komma, skall släppa efter och låta det gå, vart det vill, då kan man ju gå med på att bifalla Kungl. Maj:ts proposition och taga risken. Men vi skola icke blunda för, att risken kan bli en myntrealisation.

Bankoutskottets ordförande talade nyss om, att det är ingen människa, som vill återgång till något annat än den gamla guldparitet. Men genom detta förfaringsätt släppa vi saken ur våra händer, och då ligger det i gudarnas knän, om vi få en myntrealisation eller icke. Om vi nu skulle stå inför en ny inflationsperiod och det skulle bli en ny prisstegring över hela världen med därav följande försämring av penningvärdet, är det klart, att utan guldmyntfoten komma vi att störta iväg på fri hand på samma sätt som under krigstiden. Jag tror, att krigstidens penningpolitik bör stå som ett varnande exempel. Jag skall icke närmare ingå på den saken, men jag ber att få påpeka det numera allmänt kända faktum, att den något slappa penningpolitik, som bedrevs under krigsåren, medförde oerhörda kreditmöjligheter, medförde, att våra industriföretag överkapitaliserade sig, byggde och placerade pengar i företag, som de nu skola förränta under dessa svåra tider, och genom sina utvidgningar drogo de till sig tusen och åter tusen arbetare, som icke alls skulle kommit dit och efter detta aldrig kunna få en dags arbete i industrien. Vi hava genom denna penningpolitik skapat oss ett problem, som Fabian tagit upp i sin interpellation och som kommer att sysselsätta oss för långa tider framåt. Nu kanske vi skola störta iväg på samma sätt. Jag vet, att åtskilliga industrimän i vårt land vilja ha det på det sättet, men det är väl ingen, som tror, att man därmed skall gagna det svenska näringslivet eller det svenska samhället överhuvud taget. Det enda, man skulle kunna åstadkomma, vore helt enkelt, att man finge en liten uppsvingtid, under vilken kurserna

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

på aktierna stege och då människor, som nu hava stora aktieposter och på grund av misslyckade spekulationer hålla på att bli ruinerade, skulle begagna detta tillfälle att få över papperen på andra händer, för att sedan, när bakslaget kommer med ny stegring i penningvärdet och prisfall, dessa nya aktieägare skulle bli ruinerade. Vi kunna icke blunda för, att om vi släppa detta tillfälle, vi hava i dag, att återgå till guldmyntfot, så vet den svenska riksdagen icke, om den får detta tillfälle åter, och då vet den svenska riksdagen icke, om den genom sin underlåtenhet har medverkat till att släppa lös en ny inflationsperiod till mycket stort men för det svenska samhället. Jag vet ju, att det nämndes av bankoutskottets ärade ordförande, att man väntade en inflation, om vi återginge till guldmyntfoten. Ja, vad man väntar, är en inflation oavsett guldmyntfot eller icke men skillnaden emellan om man har guldmyntfot eller pappersmyntfot är den, att man kan få en mycket starkare inflation här än till exempel i Amerikas förenta stater, om vi hava pappersmyntfot. Hava vi däremot guldmyntfot, så kunna vi hålla oss på den nivå, som Amerikas förenta stater intager. Jag vet ju att man förut, såsom den förste talaren påpekat, har skrämt med att om vi överginge till guldmyntfot skulle vi få släppa ut allt guld. Nu menar man, att om vi återgå till guldmyntfot, skola vi komma att få taga emot all världens guld här i Sverige. Men var och en vet — man hade många erfarenheter därom före världskriget — att med en guldmyntfot kan man genom sin diskontopolitik hindra guld tillströmning. Vad skall detta komma att betyda? Jo, att under det den svenska riksbanken just nu icke vågar följa Englands exempel och ytterligare sänka diskontot och därigenom bereda näringslivet, som är hårt skuldsatt, en lättnad, skulle vid guldmyntfotens återinförande kanske räntesänkningen bli en automatisk följd och vi skulle kunna få denna lättnad så att säga på köpet.

Jag skall icke fördjupa mig vidare i detta. Jag skall sluta strax, men jag vill blott, innan jag slutar, rikta en liten replik till bankoutskottets ärade ordförande, som ju passade på att i sin argumentering inflika den lilla satsen, att det finnes ju en del människor, som vilja ha guldmyntfot nu, det är mest teoretiker, och det finnes en del människor, som icke vilja ha guldmyntfot, och det är det praktiska livets män. Det är ju sant, att riksbanksfullmäktige, om de nu skola anses vara det praktiska livets män på detta område, icke vilja ha guldmyntfot, och det är sant, att de allra flesta av Sveriges nationalekonomer, åtminstone alla som ha något anseende som nationalekonomer, vilja vara med om att återinföra guldmyntfoten, så att däri kan herr Kristensson ha rätt, men i alla fall, teoretiker och teoretiker. Man säger, att det är svårt att uppehålla guldmyntfoten. Jag svarar, att det praktiska livet i Europa under 50 år har visat, hur det går till. Man säger från dessa det praktiska livets män, att det är lättare att ha pappersmyntfot. Jag säger: hur vet man det? Erfarenheterna visa motsatsen; när man hade pappersmyntfot, var det allt annat än lätt. Man säger, att det är svårt för ett isolerat land att övergå till guldmyntfot. Erfarenheten säger, att det varit till-

fällen, då det funnits ett land i världen, som haft guldmyntfot, under det att alla andra länder hade silver- eller pappersmyntfot, och det gick för det landet att upprätthålla guldmyntfoten. Det finns icke några exempel i erfarenheten, som visa, att ett land med guldmyntfot tvingats att släppa den av sådan anledning som den här föreliggande. Jag skulle således vilja säga, att skall man bygga på erfarenheten, sådan den samlat sig under de sista 50 åren, så tror jag, att det praktiska livets erfarenheter stå på deras sida, som nu kräva återgång till guldmyntfot.

Jag vill emellertid icke förneka, att det naturligtvis skall visa sig svårare att upprätthålla guldmyntfoten i dessa besvärliga tider än i normala tider, och jag förstår mycket väl, att det kan vara behöfligt för bankofullmäktige att ha vissa säkerhetsventiler och vissa extra medel till sitt förfogande, men jag föreställer mig, att om andra kammaren i dag avslår den kungl. propositionen, skola riksbanksfullmäktige komma och begära de nödiga medlen, och det är i övertygelsen därom, herr talman, som jag nu ber att få yrka avslag på den kungl. propositionen och bankoutskottets förevarande betänkande.

Herr Engberg: Herr talman! Det finns ett ord av Shakespeare, som lyder ungefär så, att det kan vara vanskligt för svaga själar att blanda sig i, när stora andar drabba samman. Efter den sammandrabbning, vi bevittnat mellan mina båda förträffliga vänner herrar Kristensson och Sköld, kanske det här finnes tillämpning i utomordentligt hög grad för denna maxim. Emellertid synes det mig, herr talman, den här gången liksom förra gången vi behandlade denna fråga, att man i hög grad överdriver särskilt från den siste ärade talarens sida, när man talar om de stora faror, som skulle möta, därest vi icke gå på ett avslag av Kungl. Maj:ts proposition. Det har ju betonats från alla håll, icke minst av bankoutskottets ordförande, att vi alla äro ense om att vi böra återgå till guldmyntfot så snart som möjligt, d. v. s. när omständigheterna det medgiva. Om herrarna lagt märke till vad som meddelats i tidningspressen från Genua, så har det pekats i den riktningen, att lika väl som det står där som ett samlat önskemål, att man skall få en gemensam återgång till guldmyntfot, lika väl tvekar man över hela linjen att gå in för den metoden, att varje stat för sig utan hänsyn till andra skall gå med på en sådan återgång. I själva verket är det väl icke heller huvudfrågan, huruvida vi ha guldmyntfot eller icke, utan huvudfrågan är väl den att nå en stabilisering i vår valuta, få en stabilisering i vår prisnivå. Då är det väl också ganska påtagligt, att det är ett huvudvillkor för uppnåendet av en dylik stabilisering, *att guldets eget värde blir stabiliserat*, med andra ord uttryckt: att relationen mellan guld å ena sidan och varor och tjänster, eller hur man vill uttrycka det, å andra sidan blir stabiliserad. Men det är denna stabilisering, som för närvarande saknas. Man kan säga, att guldets värde för närvarande bestämmas av dollarns värde. En författare, med vilken jag annars ingalunda brukar vara ense, utan som i allmän grundsyn står på en helt mot-

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

satt ståndpunkt, nämligen professor Gustaf Cassel, har, åtminstone såvitt jag efter mitt enkla bedömande kunnat finna, i det stycket rätt, när han säger, att vad som behövs såsom utgångspunkt är en stabilisering av själva guldets värde, skapandet, såsom han uttrycker det, av ett stabiliseringscentrum, där han tänker sig — och det förefaller mig med rätta — att det först behövs ett stabilt förhållande mellan det engelska pundet och den amerikanska dollarn såsom utgångspunkt. Och går man då till guldmyntfot även i England, då har man fått en basis för en fortsättning men knappast enligt hans mening förr. Jag tror, att det ligger mycket sanning och förnuft i denna ståndpunkt och att man bör se sig om mer än en gång, innan man går in för tanken på ett omedelbart införande av guldmyntfot.

Den ärade föregående talaren, för vars hela grundsyn jag i övrigt har rätt mycket sympati, har i sin egen motion sagt följande sats, som återfinnas på sid. 2: »Den allmänna meningen bland såväl teoretici som praktiker är väl, att följden av guldmyntfot under nuvarande förhållanden blev guldinströmning. En sådan är givetvis farlig, *enär den framkallar inflation, såvida den nämligen icke mötes av en målmedveten diskontopolitik*». Ja, mina herrar, där ligger nu i själva verket pudelns kärna. Det är, såvitt jag kan förstå, en outtalad tanke, som ligger under den föregående ärade talarens anförande, och den tanken skulle man kanske kunna uttrycka så här: om vi hade en utomordentligt förutseende, med nära nog allvishet utrustad bankledning, förande en idealisk diskontopolitik, då vore det *likgiltigt*, huruvida vi hade guldmyntfot eller icke. Jag tror, att det är alldeles riktigt, men en sådan bankledning finns icke i denna skröpliga värld, där vi, som aposteln säger, leva, röras och hava vår varelse, utan här får man räkna med verkligheten, sådan den är, och räkna med det förhållandet, att misstag i större eller mindre omfattning skola komma att begås. Det är väl uppenbart, att misstag kanske begåtts och kanske kunna komma att begås, men nog må jag säga, att om man själv erkänner, att guldtilströmning torde bli en följd av ett dylikt ensamt övergående för oss till guldmyntfot, vore det också skäl i att man betänker, huruvida man är rustad för att med en dylik av motionären själv åstundad diskontopolitik möta denna eventualitet. För egen del är jag icke alls säker på den punkten.

Vidare säger herr Sköld, att guldmyntfoten skulle automatiskt leda till en räntesänkning. Ja, det är nog en sats, som man har skäl att sätta ett litet frågetecken i kanten för. Där äro väl ändå meningarna delade. Det kan också tänkas den motsatta konsekvensen, och därmed utebleve i själva verket dessa lättnader, som vi alla önska för näringslivet, som han ville ha fram. Det är för övrigt påtagligt — det finns vissa tecken åtminstone, som peka i den riktningen — att därest vi nu ensamma skulle taga detta steg, följden kunde bli från *amerikansk sida* särskilt en målmedvetet bedriven guldpolitik gentemot oss, en *guldtillförsel* därifrån till vårt land med oöverskådliga konsekvenser. Det finns, säger jag, vissa tecken, som tyda på en sådan eventualitet.

Jag är fullständigt ense med den föregående ärade talaren i den

delen av anförandet, där han riktade sig, och enligt min uppfattning med all rätt, mot deras ståndpunkt, som skulle vilja framdriva en sådan försämring av vår valuta, att man så att säga automatiskt finge sina nuvarande skuldförbindelser tack vare det försämrade penningvärdet ned- och avskrivna. På den punkten tror jag, att man också har skäl att vara uppmärksam, när man sett ett sådant organ som Nya Dagligt Allehanda då och då sticka fram med den där uppfattningen och därvid åberopa industriella intressen, att det kanske vore det riktigaste att gå på en dylik medveten försämring av valutatan. Då har man skäl att ropa ett giv akt, och i den mån som uppmärksamheten inriktas misstänksamt åt det hållet, i den mån vill jag vara med den föregående ärade talaren på hans ståndpunkt. Men i vad gäller denna sak, förefaller det mig, som om vi alltjämt trots allt befinna oss på den säkraste sidan, om vi följa Kungl. Maj:ts proposition och bankoutskottets hemställan och se till, att vårt påkoppande på guldmyntfoten sker i samband med andra länder, och särskilt får man där hålla i åtanke England. Det är ändå en väg, som är betydligt säkrare än det ovissa, i vilket vi skulle ledas ut, därest vi nu utan sammanhang med andra toge detta steg. Och det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa vedlar.
(Forts.)*

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Jag har, herr talman, icke någon gång förut deltagit i en valutadebatt, och jag skulle kanske icke gjort det nu heller, om icke en ärad talare på Malmöhusbanken riktat den anmärkningen mot bankofullmäktige, att fullmäktige alltför sent gjort den framställning till Kungl. Maj:t, som bankoutskottet nu behandlat i det föreliggande utlåtandet.

Jag anser mig kunna förklara, att fullmäktige böra helt och fullt bära detta ansvar, och jag tror också, att fullmäktige kunna vara beredda att bära ansvaret.

Att framställningen till Kungl. Maj:t kom så sent, som den gjort, berodde väsentligen därpå att fullmäktige ville avvakta, om det möjligen mot all förmodan skulle klarna något på det valutapolitiska området nere i Genua, men så fort det blev klart, att förhoppningarna därutinnan — förhoppningar, vilka jag längre fram kanske skall vidröra, och som fullmäktige aldrig hyst — måste skrinläggas, gingo fullmäktige genast in till Kungl. Maj:t med sin framställning.

Jag är mycket tacksam för den motion, som samme ärade talare väckt i denna fråga. Jag är särskilt tacksam för att han gjort det erkännandet i denna motion, som den föregående talaren vidrört, att genom övergång till guldmyntfoten och densamma åtföljande möjliga inströmningen av guld kan inflation inträda. Det förhåller sig nämligen så, att genom återgång till guldmyntfoten givetvis kunna uppstå såväl sugning av guld som inströmning av guld — vilketdera som kan uppkomma, beror helt enkelt på läget vid varje tillfälle —, och i detta nu är det enligt min mening så, att guldinströmning otvi-

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

velaktigt skulle uppstå. Men just i detta ligger faran, som herr Sköld själv medgivit — faran av inflation. Emellertid, anser herr Sköld, att den faran kan avväjas genom att möta den med en målmedveten diskontopolitik. Nåväl, då skulle jag vilja fråga herr Sköld, som ju är mycket sakkunnig på detta område: Om en inflation hotar, huru skall då den allmänna karaktären av diskontopolitiken vara? Skall den gå i riktning att sänka räntan? Enligt allas erfarenhet innebär en sänkning av räntan ökad inflation. Det är således alldeles uppenbart, att diskontopolitiken måste gå i motsatt riktning, nämligen att höja diskontot. Detta är en upplysning, som icke den ärade motionären lämnat, men som jag tror att han icke kan bestrida. En räntehöjning *nu* vore emellertid enligt min mening synnerligen ovälkommen, icke minst för hela landets näringsliv. Olägenheten av guldinströmning just nu blir så mycket större, som den skulle komma att bli gagnelig för vissa omfattande arbitrageaffärer, som fullmäktige talat om. Det finns en god basis för dem förut, men den skulle genom guldinströmningen avsevärt stärkas till gagn visserligen för arbitragörerna, men till skada för riksbanken och landets näringsliv.

Låt mig i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på det, som jag förmodar, av flera riksdagsledamöter kända sakförhållandet, att det dollarslån, som riksgäldskontoret år 1919 upptog i För-
enta staterna, i en jämn ström flyter tillbaka hit. Det är ett symptomatiskt tecken på vad som skulle kunna hända, om vi ensamma i Europa nu skulle övergå till guldmyntfoten. Jag är herr Sköld förbunden för hans erkännande av att en övergång till guldmyntfoten icke i och för sig skulle medföra avsevärda fördelar just nu. Det är framtiden, han rådes för, och därför att det till och med för honom hägrar faran av en eventuell myntrealisation. Tillåt mig att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att tanken på en myntrealisation icke haft några mera envisa bekämpare än inom bankofullmäktige.

Framtiden kan ingen svara för. Skulle de finansiella förhållandena i världen på grund av för oss okända fakta bli världen övermäktiga, då kommer icke ens guldmyntfoten att vara en räddare undan denna förödelse. Alla strävanden i inflationistisk riktning ha intet gehör hos riksbanksfullmäktige. Det kan jag försäkra kammaren. Tvärtom är det fullmäktiges allvarliga uppsåt att så långt som möjligt stärka riksbankens ställning och att söka främja en stabilisering av det svenska penningvärdet. Vi äro medvetna därom att även vid den icke fixerade tidpunkt, då en övergång till guldmyntfoten enligt fullmäktiges mening kan ske, kommer den övergången icke att äga rum utan svårigheter. Det gäller emellertid att intill den tidpunkten allt mer och mer stärka bankens ställning, så att den övergången skall kunna ske utan alltför stora svårigheter. Men det gäller då också för statsmakterna att icke genom sina beslut i övrigt främja uppkomsten av en inflation, en inflation, som riksbanksfullmäktige vilja undvika, men som kan komma till stånd utan att riksbanken har i sin makt att betvinga den.

Den förste ärade talaren under denna debatt kunde icke förstå vad det var för faror i arbitragehänseende, som kunde hota. Jag har redan vidrört dem, men kan beröra den saken ännu mera och säga, att det är väl ändå bekant för kammaren, att en stark ström av guld gått från ett annat land, Ryssland, via Sverige till Förenta staterna. Hade vi guldmyntfot och därmed förpliktelsen att till lagstadgat pris köpa guldet i plants, skulle denna guldström mynnat ut i riksbanken och för de sedlar, vi där lämna ut mot guldet, skulle snart utlandsvalutor köpas. Vad beträffar våra utlandsvalutor ha vi en god ställning, herr Wikström. Det har herr Wikström själv medgivit, och den är starkare än herr Wikström uppgav, men de valutorna skulle smälta som snö för vårsolen i den situation, som då skulle uppkomma. Nå, säger herr Wikström, kunde icke riksbanken skriva ut checkar på Amerika? Herr Wikström, en enskild person drar väl icke checkar utan täckning. Det är straffvärt att så göra. Riksbanken gör det heller icke, även om herr Wikström skulle rekommendera den utvägen. Man drar icke checkar någonstädes utan att ha täckning för desamma. Det går åt en avsevärd tid — då nu den enda fria guldhandelsplatsen är Amerika — innan guldet från Sverige hinner komma dit och där bli förvandlat till disponibel valuta. Då förhåller det sig så, att riksbanken icke har så stark ställning, att riksbanken med trygghet kan åtaga sig att finansiera dylika affärer av okänd omfattning. Att erkänna detta är icke någon inkompetensförklaring från riksbankens sida, enär riksbanken aldrig utrustats för att i allmänhet driva dylika affärer.

Svårigheten för oss att ensamma i Europa övergå till en effektiv guldmyntfot måste sålunda ligga — det har jag sagt — icke i våra egna förhållanden. Den ligger icke i vår valutas internationella värde utan den ligger i det förhållande, som jag nyss vidrört.

Men vad vinnes beträffande stabiliseringsproblemet genom allenast en återgång till guldmyntfoten? Ifråga om kurserna å utländsk valuta vinnes stadga inom guldpunkterna för dollarn. Guldpunkterna för dollarn ligga för närvarande, kan man säga, ungefär 13 öre över resp. under pari, som är 3,73 kr. Jag vill i det sammanhanget påvisa, att ingen må tro, att om vi hade en guldmyntfot kursen på dollarn alltid skulle vara 3,73 kr. Tillåt mig erinra kammaren om att av en tabell i riksbankens årsbok, som utdelats till riksdagens samtliga ledamöter, finner man, att under guldmyntfotens tid var icke kursen å dollar en enda gång så låg som 3,73 kr., men väl så hög som 3,79 kr. och kursens årsmedeltal var vissa år uppe i 3,77 kr. Nåväl, där skulle man vinna stadga, men övriga valutor komme att röra sig på samma sätt som förut. Då huvuddelen av vår utrikeshandel är baserad på England, är det självfallet, att det för oss är av allra största intresse, att England återupprättar guldmyntfoten. Då så sker, böra även vi omedelbart följa med, även om det, såsom jag förut sagt, skulle kräva betydande uppoffringar. Men för att då ha en så stark ställ-

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
intlösa sedlar.
(Forts.)

ning, som möjligt, böra vi undvika att vidtaga några förhastade åtgärder.

Nu vet jag mycket väl, att riksbanksledningen misstros framför allt av herrar teoretici. Jag vet det, men då får jag säga, att om *vi* i riksbanken äro så stora stackare, att *vi* ingenting förstå av denna sak, och om *vi* sakna de nödiga insikterna, är det väl rätt egendomligt i varje fall, att sådana bristande insikter även skola vara att finna hos Schweiziska nationalbanken, Nederländska banken och Bank of England. Kanske det ändå kan vara så, som en ledande man för en centralbank — jag skall icke säga vilken — vid en diskussion om detta problem sade till mig — mannen ifråga hade varit lärare inom den statsekonomiska disciplinen — han sade: »Ja, sedan jag blev bankman, nödgas jag nog se denna sak något annorlunda och taga hänsyn även till andra förhållanden än jag gjort såsom teoretiker.»

Vetenskapsmännen äro för övrigt i denna sak ingalunda eniga. Professor Wicksell, vår främste på det monetära området, har en mening, professor Cassel har en annan, professor Heckscher har en tredje och professor Davidson en fjärde o. s. v. Jag kunde fortsätta men skall icke göra det. För egen del förklarar jag gärna och tacksamt, att jag haft och har allt fortfarande mycket att lära av dessa allesammans och även av andra, men jag fränsäger mig icke ett självständigt bedömande av tingen efter vanligt sunt förnuft. Det måste man alltid göra, och jag tror att det är riktigt även på detta område.

Riksbanksledningen är icke okunnig om huru förevarande spörsmål bedömes av de ledande centralbankerna, som vi nu närmast äro jämnställda med ifråga om valutavärden. Jag kan tillägga, att det meningsutbyte, som i detta ämne försiggått, varit särskilt intressant, prägladt såsom det varit av ömsesidig öppenhet och därför även mycket givande och värdefullt. Samstämmighet råder därom att guldmyntfoten bör återupprättas så snart som det möjligen kan ske. De hinder, som i dag förefinnas, ha också — det kan jag säga — förtroendefullt meddelats liksom även medlen för deras undanröjande. Det som förtroendefullt och förtroligt meddelats är helt naturligt en hederssak att omsorgsfullt bevara inom den krets, som mottagit förtroendet. Annars skulle jag vara mycket glad, om jag kunde känna mig oförhindrad att meddela detta för kammaren. Meningsutbytet har emellertid icke begränsats till de nämnda bankerna. Vi ha även stått och stå fortfarande i förbindelse med de ledande bankmännen i de Förenata staterna, och icke heller där synes man bedöma läget på annat sätt än vad man gör här i Europa.

Jag antydde, att jag icke hyste några förhoppningar om att en lösning av valutaproblemet i stort kan ernås genom internationella konferenser. Detta uttalande torde tarva någon liten motivering. Jag skall använda en bild. Vi känna säkert alla till den bekanta fabeln om fadern med en knippa käppar och hans sju söner. Då pojkarne icke voro så eniga, som de skulle vara, kallade han dem

till sig och sade åt dem att bryta sönder knippan. De prövade den ene efter den andre sina krafter på den uppgiften, men ingen av dem förmådde bryta sönder knippan. Fadern tog då och löste upp banden och bröt därefter sönder käpp efter käpp och sade: Så enkelt går det. Ja, sade de andra, på det sättet hade även vi kunnat göra det. Det är sant: Han ville den gången lära sina söner, att de enigt skulle hålla tillsammans. Jag skulle vilja vända litet på denna fabel och säga, att man behandlar hela Europas, för att icke säga hela världens valutasvårigheter på det sättet, att man sammanfört dem i ett enda stort knippe. Det finns lika många valutaproblem, som det finns nationalstater. Man tar detta stora knippe väl sammansnört och lägger fram det på en stor internationell konferens, där statsmän och experter få pröva sina krafter på att knäcka problemen, och där herrar politici tvivelsutan spela första fiolen och sålunda de politiska synpunkterna få spela in mera än valutavetenskapen. Resultatet blir magert, ty uppgiften överstiger deras krafter, både enskilt och samfällt. Min uppfattning är, att man icke på den vägen vinner någon lösning. Jag tror, att lösningen måste vinnas på en annan väg, genom att lösa upp knippet, och genom att Europas främsta guldland av ålder, nämligen England, banar väg som en stor isbrytare. När den dagen kommer, är Sverige berett att omedelbart följa efter, och jag hoppas, att även Holland och Schweiz skola göra det.

Jag ber i detta sammanhang att få rätta det misstaget, att Sverige icke skulle önska ett samarbete med Holland och Schweiz. Såsom framgår av fullmäktiges skrivelse, ligger saken icke till på det sättet, utan tvärtom är det så, att Holland och Schweiz hava förklarat, att de icke utan England gå med på att övergå till guldmyntfot, men att det icke ens är säkert, att de vilja omedelbart taga detta steg, då England gör det. Däri ligger den skillnad, som intas av den schweiziska nationalbanken och den nederländska banken i förhållande till Sveriges riksbank. Det är därvid att märka, att den schweiziska valutan står över paritet, och ändå anser man sig där böra vara så försiktig, som jag nu antytt.

Därefter tror jag, att även Danmark och Norge skola övergå till guldmyntfot. Jag är övertygad om att kammarens samtliga ledamöter ivrigt åstunda den islossningsdag, som jag skulle vilja kalla den, på det valutapolitiska området, då vi kunna övergå till guldmyntfoten, men för att Sveriges riksbank den dagen skall vara stark nog att bära de krav, som den dagen för med sig, böra vi icke taga något förhastat steg, och det är därför, herr talman, som jag anhåller, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr S k ö l d: Herr talman! Det är givet, att det endast är med den allra största tveksamhet, som jag nu tar till orda. Jag vill ju ogärna såra den förbluffande blygsamhet, varmed herr Engberg inledde sitt anförande. Jag skall därför uteslutande hålla mig till en enda av de många saker, som virvlat om i de sista talarnas anföranden. Herr Engberg, eller kanske det var bankoutskottets ärade ordförande, bör-

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa redlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)*

jade med att räkna upp en otalig mängd av sakkunniga institutioner i Sverige och utlandet, som hade yttrat sig, och herr E. A. Nilson i Örebro fortsatte med att försvara riksbanksfullmäktige med att de i varje fall icke voro sämre än vad man var i Schweiz och Holland. Jag har för min del icke velat fränkänna riksbanksfullmäktige sakkunskap i denna fråga. Jag ser för min del saken på det sättet, att riksbanksfullmäktige äro gripna av en alltför stor betänksamhet, och denna betänksamhet delas av Schweiz och Holland. Då herr E. A. Nilson talar om Bank of England, och då herr Engberg talar om att man i Genua icke kunde komma överens om ett gemensamt framgående för lösning av valutafrågan, skola vi icke glömma bort, att England är guldmyntfotens klassiska land. England kan icke gå med på en myntrealisation. England vill upp till sin gamla paritet utan ringaste prutmån. Denna kan England icke nå i hastig vändning på annat sätt än att man på en gång våldsamt pressar prisnivån. Detta vill England icke göra, och det måste därför avvakta den dag, då det har samma kursställning, som vi nu ha. Då kommer England att taga steget utan att fråga Sverige eller Holland eller Schweiz eller något annat land. Jag tror därför icke, att det är riktigt att taga England som exempel på ett land, som lider av betänksamhet.

Jag skulle sedan vilja resonera en liten smula med herr Engberg, ehuru det skall bli i all korthet. Det, som för herr Engberg var »a och o» i denna fråga, var stabilisering av prisnivån. Vad skola vi göra med guldmyntfoten, sade herr Engberg, så länge icke guldets värde själv är stabilt? Är det då icke herr Engbergs mening, att vi skola följa guldets växlingar även utan guldmyntfot, exempelvis om det inträffar en prisstegring i Förenta Staterna? Menar herr Engberg, att vi med vår pappersmyntfot skola hålla oss kvar på den nivå, vi för närvarande ha, d. v. s. att dollarn skall så att säga sjunka ifrån oss, så att en vacker dag pariteten mellan dollarn och den svenska kronan är sådan, att man får tre kronor för en dollar? Jag frågar, om det är herr Engbergs mening. Det är helt säkert icke herr Engbergs mening och icke någon annans heller, ty lika säkert som vi med guldmyntfot få följa med guldets växlingar och den amerikanska prisnivån, lika säkert få vi också göra det med en pappersmyntfot.

Jag kommer därvid in på den fråga, som herr E. A. Nilson i Örebro riktade till mig med anledning av min motion. Jag hade där sagt, att man vid guldinströmning riskerade inflation, men jag trodde icke, att jag behövde säga ut, att vi under alla förhållanden icke kunna få större inflation än Förenta Staterna. Var och en förstår ju, och erfarenheten från de sista åren visar, att den inflation, som äger rum i Förenta Staterna, få vi, även om vi icke ha guldmyntfot. Vad blir då skillnaden? Jo, skillnaden blir den, att om Sveriges riksbank med pappersmyntfot skall söka hindra inflationen och hålla den inom ramen för vad vi äro tvungna att underkasta oss på grund av ställningen i Förenta Staterna, måste banken tillämpa en mycket högre räntesats. Det är just vad riksbanken nu gör. Vi befinna oss just nu under inflytande av inflationen i Förenta

Staterna, och det är därför, som vi måste ligga med ett diskonto, som är 1 procent högre än Englands. Ha vi däremot guldmyntfot och vilja hindra inflationen, verkar diskontot mycket förr genom en mycket mindre höjning eller sänkning. Följden av att övergå till guldmyntfot blir sålunda den, att vi kunna hålla ett lägre diskonto än vi nu göra. Jag skall icke närmare ingå på den saken, men jag tror, att herr E. A. Nilson icke behöver missförstå mig, ty det är givet, att inflationen framkallas icke av guldmyntfoten i och för sig, utan den kommer ändå. Utan guldmyntfot måste man hålla en högre räntesats för att motverka inflationen. Med guldmyntfot kan man ha en lägre. Det är därpå, som jag byggt framställningen i min motion.

Herr E. A. Nilson mobiliserade sedan upp en rad national-ekonomer till stöd för sin uppfattning, och bland annat fick han med professor Knut Wicksell. Vad vill professor Knut Wicksell? Jo, han vill icke ha guldmyntfot, utan han vill, att vi skola föra vår prinsnivå tillbaka till vad den var år 1914. Han vill alltså ha fortsatt deflation. Vilja herr Engberg och herr E. A. Nilson vara med på den färden? Säkerligen icke. Jag tycker därför, att det icke är riktigt rätt att mobilisera professor Knut Wicksell för den här affären.

Herr talman, jag har icke av de tvenne föregående talarnas resonemang blivit övertygad om att jag har orätt, och jag ber därför att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Herr Sköld började sitt anförande med en anmärkning rörande behandlingen av detta ärende, därför att det vid en så sen tidpunkt hade framförts till riksdagen. Riksbanksfullmäktigen, herr E. A. Nilson i Örebro, har ju redan angivit orsakerna härtill, nämligen att man, inför möjligheten att den 15 maj taga steget fullt ut, först ville vänta så länge som möjligt för att se utvecklingen av de rådslag i Genua, som, bland annat, hade att diskutera valutaproblemet. Det föreligger sålunda, såvitt jag förstår, icke från vederbörande myndigheters sida någon avsikt att riksdagen skulle så sent få ärendet i sin hand.

Det har redan förut under debatten betonats, att vi nästan alla äro intresserade utav att fortast möjligt taga steget fullt ut till guldmyntfotens återställande för att därmed få något bättre ordnade förhållanden än de, som vi för närvarande ha. Från deras sida, som i dag äro beredda att taga detta steg, har det med ett frejdigt mod, som man ju måste ha, då man vill rekommendera saker och ting, som de mera betänksamma stanna inför, blivit sagt, att det icke är någon konst för oss, därför att vi ha en utmärkt ekonomisk ställning, så att det icke behöver råda någon som helst tveksamhet om att guldmyntfotens återställande nu skulle lända landet till stor fördel. För min del tvivlar jag ingalunda på, att denna uppfattning är grundad i ett säkert medvetande om, att man på den sidan känner sig vara på den säkra sidan.

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

Jag kan av helt naturliga skäl icke teoretiskt upptaga detta problem till ett så ingående skärskådande som det är förtjänt av; men när jag försökt bilda mig en uppfattning om den ställning vi intaga i världen, så stannar jag alltid vid, att vi dock äro en liten nation på 5, 6 miljoner människor, även om vi hava en relativt god ställning gäller det att vi icke övervärdera eller felbedöma vår styrka. Nu ligger världen söndertrasad, men Nordamerikas förenta stater, som visserligen berörts av kriget och de verkningar, som följt av detta, men som i sin ekonomiska styrka betyder så ofantligt mycket, denna del av världen har vågat sig på att taga ett isolerat steg, och nu begär man, att vi utan vidare skola taga ett motsvarande steg. Jag är icke säker på, att våra resurser hinna till för att bära upp de påfrestningar, som kunna komma genom att vi taga detta steg, och det är tveksamheten införd detta, som bjuder mig att icke utan vidare tillbakavisa den framställning, som kommit från riksbanksfullmäktige.

Vi kunna naturligtvis var och en från sina utgångspunkter rikta anmärkningar mot det sätt, varpå vår ekonomiska politik har förts under de första åren av kriget, och vi kunna beklaga, att denna politik förde oss in i en situation, som, när samhället skulle tillfriskna igen, har åstadkommit många och stora lidanden. Men vi begära, såvitt jag kan förstå, alltför mycket av en centralbanksledning, när vi utan vidare fordra av denna, att den skall vara icke allenast duglig att administrera utan även äga ekonomisk ryggrad att uppbära ett sådant steg, som det dock innebär, om vi ensamma i Europa skulle återgå till guldmyntfot, ett steg som vare sig Schweiz eller Holland, vilka länder i ekonomiskt hänseende kunna anses jämställda med oss, kanske i vissa fall äro starkare än vi, icke våga göra, ens en gång, om England tar steget.

Herr Sköld sade, att England, när det känner sig böra eller kunna taga detta steg, gör det utan att fråga oss. Ja, varför gör det det utan att fråga oss? Jo, det är ju därför att för det första, som herr Sköld mycket riktigt anförde, England är guldets land, England är ju det land, som varit vägledande och varit pelaren i uppehållet av det gamla guldmyntfotsystemet, men England med sina besittningar, är också ett land, där solen aldrig behöver gå ned, som det yttrats åtskilliga gånger. Det är en avsevärd skillnad i ett lands ekonomiska resurser, som kan räkna med sådana förhållanden i motsats till vårt. Då kan jag icke frigöra mig från att göra en liten jämförelse mellan vårt lilla land å ena sidan och England å den andra. Om vi ensamma skulle våga oss på här uppe i Norden att taga ett steg, som England, om det nu icke vågar eller av andra omständigheter för närvarande icke är benäget att taga det, det finner jag vara riskabelt, och av den enkla anledningen anser jag, att det är klokare för oss, att vi följa det förslag, som kommit från riksbanksfullmäktige och nu tillstyrkts av såväl Kungl. Maj:t som utskottet.

Det kan icke tillvitas riksbanksfullmäktige, att de åtminstone under den senare tiden hava velat föra en politik, som skulle föra oss in i inflationens tecken, utan de hava väl mera fört en återhållsamhetens politik, och under sådana omständigheter vill det en-

ligt min uppfattning ligga en garanti för att riksbankens ledning skall känna sig pliktig även i fortsättningen att tillrättalägga vår ekonomiska politik så, att vi icke enbart kunna taga steget över till guldmyntfot utan även kunna hålla det beslut vi fattat, sedan vi en gång fattat detsamma.

Av sådana omständigheter, herr talman, anhåller jag för min del, att kammaren benäget ville biträda utskottets förslag.

Herr Wikström: Herr talman! Då jag begärt ordet, så är det icke därför, att jag tror, att vad jag kommer att säga får någon som helst betydelse för riksdagens beslut. Så mycket förstår jag, att när riksbanksledningen har satt sig före, att vi icke skola återgå till guldmyntfot förr än England gjort det, så kommer det icke heller att ske. Och jag är dessutom övertygad om, att om det, sedan England återgått till guldmyntfot, skulle vara något intresse för riksbanksledningen, att vi ändå skulle hava kvar pappersmyntfoten i fortsättningen, så kommer även detta att ske. Jag tror, att riksdagen i stort sett icke kommer att våga ställa sig på någon annan ståndpunkt, än den riksbanksledningen intar, utan föredrager att förlita sig på dess auktoritet.

Nu skall jag icke ens försöka att gå in på någon polemik mot exempelvis herr Nilsons långa och brett lagda anförande. Men jag vill säga, att jag för min del ingalunda har blivit övertygad varken därav eller av vad som i övrigt här sagts. Jag konstaterar att de mera konkreta förklaringar, som jag efterlyste i början av mitt anförande, hava i stort sett uteblivit. Jag sade då, att det myckna talet om »farorna» påminde om sagan om kejsarens nya kläder. I detta nya uppförande av denna saga har jag råkat att spela det oskuldsfulla barnets anspråkslösa roll. Jag har nämligen icke bättre förstånd än jag säger det, som det är: Jag ser icke de där farorna! Och sannerligen jag fått dem närmare klargjorda av den debatt, som här förts.

Herr Engberg började ju med att påvisa en del saker; bland annat skrämde han med, att guldinströmning skulle komma att ske från Amerika. Jag skulle då vilja fråga: på vad sätt skall detta gå till? Skola de skicka oss guld till skänks, eller av vilken anledning skall Amerika skicka hit guld? Såvitt jag kan begripa skulle det väl ske för att de skulle tillgodose något behov därmed. De skulle väl köpa någonting för guld. Förefinnes i verkligheten någon den ringaste anledning att tro, att Amerika skulle exportera guld hit till Sverige för att köpa — vad för något? Våra varor? I så fall innebär ju detta helt enkelt, att vi i vår tur få sälja guldets igen, och byta till oss varor i stället. I annat fall skulle de köpa någon europeisk valuta, som vi sälja. För vad ändamål? Nej detta är intet annan än en ren konstruktion, om vilken det icke finnes den ringaste anledning tro, att den skall förekomma i verkligheten.

Herr Nilson målade också upp faran av det ryska guldets. Ja, hittills hava de ryska guldsändningarna icke varit så stora, att riksbanken behövt stå rädlös. Men även om det skulle inträffa, att det

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.
(Forts.)

komme en rysk guldsändning på 100,000,000 kronor, så tillgår det icke så, som herr Nilson ville ge sken av att det gör, att man kommer och begär 100,000,000 kronor i svenska sedlar och sedan går och köper utländsk valuta för dem. Ryssland har exporterat för många hundra miljoner kronor guld under de senaste åren, men det har knappast kommit en amerikansk dollar eller en svensk sedel till Ryssland, utan det där ordnas bankerna emellan och går till betalning för de varor, som Ryssland har köpt. Och om hit kommer en guldsändning från Amerika, så vore det väl besynnerligt, om riksbanksledningen skulle stå handfallen, ifall det begäres amerikanska dollars för det guld. I värsta fall kunde det väl klaras genom härvarande amerikanska ministeriella representation, ifall vi icke eljest hava tillräcklig kredit. Jag är fullt övertygad om att riksbanksledningen icke är så valhänt, att den icke skulle förmå klara upp en sådan affär, ehuru man nu är intresserad av att framställa saken på det sättet, som om riksbanksledningen skulle stå alldeles rädlös inför en dylik situation. Det gör den säkert icke.

Jag skall icke ingå på någon vidlyftigare polemik. Jag skall endast gentemot herr Engberg, när han talar om guldets eget värde, säga det, att i det avseendet har han åtminstone riksbankschefen emot sig. Denne har på direkt förfrågan förklarat, att det enligt hans uppfattning icke finnes någon anledning befara, att guldpriset kommer att undergå några nämnvärda och hastiga förskjutningar under en lång tid framåt. Och jag tror, att han grundar den uppfattningen på mycket goda skäl.

I övrigt är det uppenbart, att den stora styrkan hos riksbanksledningen och de, som nu här stå på den sidan, är, att de kunna vädja till fullständigt okända faror, till en känsla av, att det möjligen *kan* inträffa någonting farligt. Visserligen är det ingen, som kan göra klart för sig, vari faran skulle bestå, men man menar, att det *kan* finnas någon fördold fara, och den vill man undgå genom att åtaga sig något ansvar för. Den behållning, som väl blir resultatet av denna debatt, är riksbanksfullmäktigen Nilsons bestämda försäkran och löfte, att riksbanksledningen icke skall ge det minsta finger åt de ansträngningar, som här alljämt göras och väl även härefter komma att göras för att låta oss komma in i en ny inflationsrörelse. Jag får säga, att jag tror, att dessa försäkringar kunna vara värdefulla att ha. Icke minst med hänsyn till att riksbanksledningen under de senaste åren visat en ganska stark tendens till fullständig negativitet. Man har egentligen endast fått det beskedet, att den icke kunnat göra någonting. Diskontoskruben har varit ineffektiv, och riksbanksledningen har icke kunnat göra annat än låta världen ha sin gång. Och fortsätter den på den linjen, skulle det kunna hända, att man i alla fall kommer in i en ny inflationsrörelse, som riksdagen säkert till varje pris vill undgå.

Herr Engberg sade — det kanske jag bör nämna, innan jag slutar — att om vi hade en fullständigt idealisk och allvetande riksbanksstyrelse, skulle det icke vara någon fara att återgå till guldmyntfot. Annars skulle jag tro, att det förhåller sig tvärtom. Om

man hade en riksbanksstyrelse, som vore allvetande och allvis, och som man under alla omständigheter kunde fullständigt lita på, då behövde man icke guldmyntfot, utan då kunde man utgå ifrån, att den kunde hålla vårt penningväsende stabilt i alla fall. Men det är just för att kunna få denna garanti, och därför att det icke finns möjlighet att få en sådan idealisk riksbanksstyrelse, som vi måste ha guldmyntfot såsom en garanti mot att man icke släpper iväg vårt penningväsende i stil med vad som skedde 1918, 1919 och 1920.

Det finnes ingen anledning för mig att frångå mitt yrkande, vilket jag fortfarande vidhåller.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag begärde ordet endast i anledning av ett yttrande från den ärade talaren på Malmöhuslänsbanken, då han förklarade, att jag hade åberopat professor Knut Wicksell som auktoritet för min ståndpunkt i denna fråga. Nej, det gjorde jag icke. Jag vill icke, att det påståendet här skall stå oemotsagt i protokollet. Jag har en annan uppfattning än professor Wicksell i fråga om guldmyntfoten och jag vill icke på grund av den aktning jag har för honom och det värde jag sätter på honom för det arbete han utfört på det monetära området, att ett motsatt påstående skulle stå alldeles oemotsagt.

Eftersom jag fick ordet efter herr Wikström vill jag endast säga herr Wikström, att riksbanksledningen har icke något annat intresse uti sin diskonto- eller valutapolitik, än att söka främja ett sunt penningväsende och i övrigt näringslivets behov. Det är vad som är intresset för riksbanksledningen. Något privat intresse för oss finns icke. När emellertid herr Wikström gett sig sken av att vara det barn, som här öppnar ögonen på dem som icke se sanningen, så kan jag icke underlåta att meddela kammaren, huru herr Wikström såg denna sak i föl, då han i ett anförande sade: »Vi tänka oss, att vi någon gång fram i tiden — låt oss säga om fem år — kommit därhän, att vi fått ett någorlunda stabilt prisläge i vårt land, och att samtidigt prisläget stabiliserats i andra länder, att guldpriset samtidigt stabiliserats, kort sagt, att det föreligger de betingelser, som måste förefinnas för att kunna trygga övergången till guldmyntfot. Då gäller det för oss att undersöka, huruvida även vi kunna återgå till guldmyntfot.» Det var herr Wikströms ställning i föl.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos vart för sig

bankoutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i

*Ang.
befrielse för
riksbanken
från skyldig-
heten att
inlösa sedlar.*
(Forts.)

vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reglering av importen utav brödspannmål och mjöl.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 5.

Avgåvos två motioner nämligen

nr 313 av herr *Lovén m. fl.*, angående avlöningen för tjänstemän och vaktbetjante hos riksdagens kamrar och utskott; samt

nr 314 av herr *Lindman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 256, med förslag till lag om ändrad lydelse av 93 § i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag.

Dessa motioner blevo på begäran omedelbart remitterade, motionen nr 313 till bankutskottet och motionen nr 314 till behandling av lagutskott.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya byggnader för folkskoleseminariet i Linköping;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av bergsskolorna i Filipstad och Falun; samt

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till utförande av vissa fiskehamnar jämte i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om ändringar beträffande riksdagens budgetbehandling m. m.;

nr 13, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande statsrevisionen m. m.;

nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående riksdagsarbetets förläggande till en höst- och en vårsession;

nr 15, i anledning av väckt motion om ändring av § 55 riksdagsordningen; och

nr 16, i anledning av väckt motion om införande i riksdagsordningen av viss bestämmelse rörande motion;

statsutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 35, i anledning av väckt motion om en tillfällig omsättnings-skatt; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter ävensom i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial:

nr 39, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets memorial nr 17 med förslag angående avlöningen för tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott;

nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 2:o a) av bankoutskottets utlåtande nr 33, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd; och

nr 41, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tiden för företagande av rannsaking med häktad, dels ock väckt motion med förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ansvarighet för skada i följd av luftfart; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om luftfart.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Labbemåla	under 6 dagar fr. o. m. den 11 maj,
» andre vice talmannen <i>Nilsson</i>	» 6 » » 11 »
» <i>Ödström</i>	» 4 » » 12 »
» <i>Karlsson</i> i Nynäshamn	» 3 » » 11 »
» <i>Danielsson</i>	» 6 » » 12 »
» <i>Karlsson</i> i Grängesberg	» 8 » » 12 »
» <i>Aarnseth</i>	» 8 » » 11 »
» <i>Jönsson</i> i Fridhill	» 4 » » 11 »
» <i>Molin</i>	» 6 » » 11 »

herr *Billqvist* under 3 dagar fr. o. m. den 11 maj,
» *Andersson* i Prästbol » 5 » » 12 » och
» *Edén* » 2 » » 11 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9,31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.